

Конференція	
Сіонізм – найбільша загроза світовій цивілізації.....3	
<i>Бахман Тахеріян МОБАРАКЕ</i>	
Ісламська Республіка Іран: діалог між цивілізаціями і боротьба з тероризмом 8	
<i>Микола СЕНЧЕНКО</i>	
Духовний сіонізм у глобальному історичному процесі 9	

Економіка і політика	
<i>Нгуен Тхі ХАНГ</i>	
Роль іноземних інвестицій у країнах Південно-Східної Азії і вплив цунамі на інвестиційну привабливість регіону 16	
<i>Валентин ЛИСЕНКО</i>	
«Оскома агресії», або Необхідність неінституційного трактування ролі засобів масової комунікації у протистоянні тероризму 22	
<i>Рустем ДЖАНГУЖИН</i>	
Казахстан: «демократія обіднього столу» як черговий щабель політичної еволюції?... 30	

Наші випускники	
<i>Василь ШЕВЧЕНКО:</i>	
«Я ніколи не вбирився в чужі одежі...» 36	

Пізнавальні бесіди	
<i>Анатолій КОСТЮК</i>	
Парвус, Ленін, Троцький і Голодомор... 38	

Головна редакція періодичних видань МАУП
Шеф-редактор *Юрій Бондар*
Головний редактор *Ігор Карпов*
Наукове редагування *Ірина Коваль-Фучило*
Дизайн *Микола Яковина*
Верстка *Олексій Галата, Ірина Блінова*
Дизайн обкладинки *Микола Яковина*
Малюнки *Ірина Блінова*
Маркетинг *Іван Іванищенко*
Літературне редагування *Ганна Тікунова*
Переклад *Наталія Гриценко*
Коректура *Світлана Холявка*

Київ, Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2005

Досвід ефективного управління	
<i>Войцех ПОМИКАЛО</i>	
Картина перспективного польсько-українського співробітництва і роль у його реалізації взаємодії в галузі освіти 52	

Полеміка	
Сіонські протоколи: джерела і документи 60	

Менеджмент і менеджер	
<i>Георгій ЩОКІН</i>	
Закони світової історії і соціальної динаміки (продовження) 68	
Тест	
Дослідження тривожності.....77	

Бізнес-Академія	
<i>Людмила ГУРЧ</i>	
Мобільність студентів та професорсько-викладацького складу як фактор підвищення конкурентоспроможності вищої освіти України в європейському просторі 80	

«ПЕРСОНАЛ»-дайджест	
<i>Віра ЄВТУШИНА</i>	
Скандал у «мультиплексній» корпорації <i>Walt Disney Co</i> 86	

Новини Академії 90	
Анотації 93	

Журнал «ПЕРСОНАЛ» запрошує до співробітництва авторів: учених, викладачів, спеціалістів у галузі менеджменту і бізнесу, філософії управління, соціології й психології.

Редакція розгляне й опублікує найцікавіші з наукової та практичної точок зору статті й матеріали, які відповідають концепції журналу.

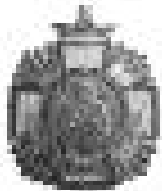
До статей (матеріалів) російською та українською мовами необхідно додавати роздруковані на папері та комп'ютерні файли на 3,5 дискеті; кольорове фото автора; дані про місце роботи автора, посаду, вчений ступінь; повну поштову адресу та номер телефону.

Максимальний обсяг статей і матеріалів не повинен перевищувати восьми сторінок машинопису.

Відповідальність за достовірність реклами несе рекламодавець. Редакція може не поділяти точки зору авторів. Редакція залишає за собою право скорочувати, редагувати й ілюструвати матеріали. Рукописи не рецензуються і не повертаються авторам. Останній термін подачі матеріалів – не пізніше, ніж за два місяці до здавання журналу до друку. Авторські гонорари виплачуються лише за ті статті й матеріали, які були замовлені редакцією.

НАГОРОДИ

Міжрегіональної Академії управління персоналом

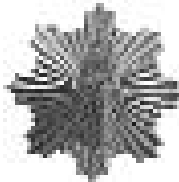
Орден Преподобного Нестора Літописця I ступеня УПЦ. Вручено 2004 року за заслуги перед Українською Православною Церквою.

Орден Молдавської Православної Церкви «Святого Благовірного Воеводи Стефана Великого». Вручено 2005 року за активну діяльність на благо Святої Православної Церкви.

Орден «За розбудову України» імені Михайла Грушевського IV ступеня. Вручено 2000 року.

Орден «За трудові досягнення» IV ступеня. Вручено 1999 року.

Медаль Нельсона Мандели. Вручено 2003 року за високі досягнення в розвитку освіти та внесок у Міжнародну співпрацю.

Склад редакційної колегії журналу «ПЕРСОНАЛ»

Економічні науки:

Дмитренко Г. А. — доктор економічних наук, професор
Дахно І. І. — доктор економічних наук, професор
Захожай В. Б. — доктор економічних наук, професор
Куроченко О. В. — доктор економічних наук, професор
Федулова Л. І. — доктор економічних наук, професор
Баєва О. В. — доктор біологічних наук, професор

Психологічні науки:

Балл Г. О. — доктор психологічних наук, професор
Бурлачук Л. Ф. — доктор психологічних наук, професор,
член-кореспондент АПНУ
Коломінський Н. Л. — доктор психологічних наук, професор
Чуприков А. П. — доктор медичних наук, професор
Щерба С. П. — доктор філософських наук, професор

Соціологічні науки:

Закут Салах Абдул Халіф — доктор філософських наук,
професор
Лукашевич М. П. — доктор філософських наук, професор
Судаков В. І. — доктор соціологічних наук, професор
Сурмін Ю. П. — доктор соціологічних наук, професор
Ручка А. А. — доктор філософських наук, професор

Політичні науки:

Антонюк О. В. — доктор політичних наук, професор
Бабкіна О. В. — доктор політичних наук, професор
Бебик В. М. — доктор політичних наук, професор
Головатий М. Ф. — доктор політичних наук, професор
Храмов В. О. — доктор політичних наук, доцент

Філософські науки:

Рудич Ф. М. — доктор філософських наук, професор
Гаєвський Б. А. — доктор філософських наук, професор
Свідло М. С. — доктор філософських наук, професор
Черній А. М. — доктор філософських наук, професор
Хижняк І. А. — доктор історичних наук, професор

Юридичні науки:

Александров Ю. В. — кандидат юридичних наук,
професор
Бабкін В. Д. — доктор юридичних наук, професор
Беззуб Б. С. — кандидат юридичних наук, професор
Голосніченко І. П. — доктор юридичних наук, професор
Мироненко Н. М. — доктор юридичних наук, професор
Корнієнко М. І. — кандидат юридичних наук, професор
Штефан М. Й. — доктор юридичних наук, професор

Адреса редакції: 03039, Київ-39, вул. Фрометівська, 2.

Тел. ред.: (044) 490-95-19.

Відділ реалізації: (044) 490-95-18

Відділ реклами: (044) 490-95-17

E-mail: personal@iapm.edu.ua

ISSN 0868-8893. № 7, 2005, 1–96.

Свідоцтво про реєстрацію:

КВ № 6563 від 01.10.2002.

Засновник і видавець:

Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП)
(03039, Київ-39, вул. Фрометівська, 2)

Друк:

ДП «Експрес-Поліграф»

(04080, Київ-80, вул. Фрунзе, 47/2).

© Міжрегіональна Академія

управління персоналом, 2005

ПЕРСОНАЛ науковий журнал

Видається з 1991 р., виходить 12 разів на рік.

ISSN 0868-8893. № 7, 2005, 1–96.

Реєстраційне свідоцтво

КВ № 6563 від 02.11.2002.

Підписано до друку 01.07.2005.

Формат 60x84/8. Папір крейдований.

Друк офсетний. Обл.-вид. арк. 10,82.

Ум. друк. арк. 9,8.

Заг. тираж укр. та рос. мовами 17800 пр. Ціна договірна.

Міжрегіональна Академія

управління персоналом (МАУП)

(03039, Київ-39, вул. Фрометівська, 2).

ДП «Експрес-Поліграф»

(04080, Київ-80, вул. Фрунзе, 47/2) Зам.

Сіонізм — найбільша загроза світовій цивілізації

Вже традиційним стало проведення в Міжрегіональній Академії управління персоналом міжнародних конференцій під егідою громадсько-наукового проекту «Діалог цивілізацій». Започаткований він три роки тому за ініціативи Міжнародної Кадрової Академії, МАУП, Академії наук вищої школи України, Конфедерації недержавних вищих закладів освіти з метою консолідації зусиль науковців, освітян, лідерів державних і громадських об'єднань у напрацюванні ідей і пропозицій щодо способів розв'язання як глобальних, так і локальних проблем людства. Цьогорічна IV конференція «Діалог цивілізацій: сіонізм — найбільша загроза світовій цивілізації» стала логічним продовженням трьох попередніх. Тема мала широкий резонанс у наукових та політичних колах. До Міжрегіональної Академії управління персоналом прибули відомі науковці, громадські діячі, публіцисти та студенти з Афганістану, Азербайджану, Білорусі, Вірменії, В'єтнаму, Грузії, Ірану, Індії, Індонезії, Еквадору, Ізраїлю, Китаю, Кувейту, Киргизії, Малайзії, Палестини, Польщі, Перу, Росії, Сирії, США, Єгипту, Туреччини, України, Франції. Привітали учасників конференції та висловили свій погляд на існуючу проблему Надзвичайні та Повноважні послы Ісламської Республіки Іран в Україні Бахман Тахеріян Мобаракє, Палестини — Валід Закут, Сирії — Сулейман Абудіябу.

Присутніх привітав президент Академії **Георгій ЩОКІН**.

Високодостойні пані та панове!

Дозвольте щиро привітати вас на прадавній і святій для нас Київській землі у стінах Міжрегіональної Академії управління персоналом — найбільшого науково-освітнянського закладу України!

Дозвольте відкрити нашу IV Всесвітню конференцію «Діалог цивілізацій», яка відбувається у рік 60-річчя розгрому гітлеризму і переможного закінчення Другої світової війни. Та страшна війна 1939–1945 років була розпочата Німеччиною, Італією і Японією, де переміг фашизм, нацизм і мілітаризм. До них приєдналися Угорщина, Румунія, Фінляндія і деякі інші європейські країни. Усього в Другу світову війну втягнуто 72 держави, мобілізовано до 110 млн чоловік, що призвело до загибелі 62 млн людей, серед них понад 27 млн громадян колишнього СРСР. Найбільших втрат зазнали Україна, Білорусь, Росія, де війна торкнулася кожної родини. То-

му нашим спільним завданням сьогодні є недопущення всесвітньої війни і викриття її нинішніх ініціаторів.

Джерелом військової агресії в Європі є ідеологія нацизму, шовінізму і расизму, яка цілком легітимно перемогла в Італії і Німеччині, і поширилась згодом на інші країни. На відміну від узурпатора Сталіна, Гітлера і Муссоліні, обраних своїми народами, сприймали законними лідерами держав, які мали свої посольства у всіх країнах світу, а їхня фашистська ідеологія була прийнята як державна.

Чи не нагадує це сьогоднішню ситуацію у світі, де створено державу Ізраїль, яка прийняла як державну ідеологію сіонізм, відкрила свої посольства по всьому світу і має лідера Арієля Шарона, який заявив ще 20 років тому про свою готовність розпочати Третю світову війну? (ПЕРСОНАЛ. — 2002. — № 5). До того ж ця держава, всупереч рішенням ООН і іншим міжнародним актам, не тільки веде постійні війни проти місцевого арабського населення, а й постійно нарощує свій мілітаристський потенціал, насамперед ядерний. Як заявив професор військової історії Єврейського університету в Єрусалимі Мартін ван Кревелд: «Ми, Ізраїль, володіємо декількома сотнями атомних боеголовки і ракет і можемо запустити їх по цілях у всіх напрямках, навіть по Риму. Більшість європейських столиць є цілями наших військово-повітряних сил... Ми здатні знищити світ разом із нами, і я можу запевнити вас, що це станеться ще до того, як Ізраїль загине сам» (*Elsevier*. — 2003. — 5 лютого).

Ці й інші заяви представників сьогоднішнього істеблішменту Ізраїлю і єврейської діаспори вказують на відверту фашизацію цієї держави, де панує ідеологія сіонізму, визнаного Генасамблеєю ООН ще 1975 р. формою расизму і расової дискримінації. Расизм, шовінізм і нацизм завжди національні, що вказує на сіонізм як про яв єврейського фашизму. Це відчуває більшість населення європейських, арабських і інших країн світу. Загальновідомі, наприклад, результати недавнього опитування населення західноєвропейських країн, де понад 60% назвали Ізраїль найбільшою загрозою сучасному світу.

Безумовно, що коріння цього страшного для всієї нашої цивілізації явища сягають глибини історії, де ще з біблійних текстів відомий геноцид народів древнього Ханаану, голодомор і масові пограбування місцевого населення в Древньому Єгипті, етноцид у Персії, які без осуду приписують древнім євреям. Відома історія іудейської Хазарії, «золотого століття євреїв» в Іспанії і Польщі, а також масових виселень євреїв практично з усіх країн Європи упродовж багатьох століть. Вони відіграли визначну роль в організації кривавих революцій у Нідерландах, Англії, Франції, Туреччині, Росії, Німеччині, Угорщині й інших країнах. Саме тому ізраїльський професор Ізраель Шахак написав у своїй відомій книзі «Єврейская история, еврейская религия: тяжесть трех тысяч лет» (К.: МАУП, 2005) такі викривальні слова: «Ізраїль і сіонізм — своєрідний пережиток

класичного іудаїзму, тільки небезпечніший», тому — шлях до справжньої революції в іудаїзмі пролягає через безстрашне і безстороннє звинувачення єврейської релігії (с. 94–95). Співвітчизник ізраїльського професора, відомий публіцист Ізраель Шамір більш категоричний. Він, зокрема, переконаний, що «євреї» взагалі, або «єврейський народ», або «народ Ізраїлю» — це не народ, а організація... Про що мріяв «єврейський народ», ми довідуємося нині, коли євреї стали головним елементом американської еліти... Під їхнім керівництвом Америка, а далі і все людство пішло в бік глобалізації, неолібералізму, нового тоталітаризму, у світ агресивних воєн і расизму» (ПЕРСОНАЛ. — 2003. — № 4–5).

Усе це і багато чого іншого свідчить про реальну загрозу сучасному світу з боку носіїв ідеології сіонізму, що останнім часом чинять дедалі більший вплив на політичне життя планети. Наприклад, у країнах Європи відомі випадки вбивств дослідників сіонізму, замахів на їхнє життя, нанесення важких тілесних ушкоджень, підпали помешкань, кримінальні переслідування з боку єврейсько-фашистських організацій. Так, сьогодні у в'язницях різних західних країн перебуває понад 50 учених-істориків тільки за те, що вони об'єктивно досліджували тему так званого голокосту (*див. напр.*, Мухин Ю. Тайны еврейских расистов. — М., 2003). Проти чесного погляду на роль єврейських фашистів у сучасному світі широко використовується досить затасканий жупел «антисемітизму», хоча багато дослідників, зокрема і єврейські, доводять, що сьогоднішні євреї мають до семітів приблизно таке ж відношення як сучасні американці до автохтонів-індіанців.

Тільки останнім часом єврейські організації назвали «антисемітами» всесвітньовідомих письменників і нобелівських лауреатів О. Солженіцина (Росія) і Х. Самараго (Португалія), прем'єр-міністра Індонезії і Нової Зеландії М. Махатхіра і Х. Кларка, президентів Південно-Африканської Республіки і Румунії Н. Манделу і І. Іллієску, комісара ООН М. Робінсона і міністра закордонних справ Великобританії Р. Кука, відомого американського актора і режисера М. Гібсона, а також багатьох інших державних, суспільних і культурних діячів сучасного світу. Боротьба йде серйозна і безкомпромісна, оскільки від результатів цієї всесвітньої боротьби залежить майбутнє всього людства. Будемо ж гідні сьогоднішніх іспитів і зробимо все від нас залежне, щоб Третя світова війна ніколи не стала реальністю!

Відомий науковець, директор Книжкової палати України Микола Сенченко торкнувся історії появи сіонізму.

У своєму виступі відомий ізраїльський публіцист Ізраель Шамір також підкреслив надзвичайну актуальність конференції. Він зазначив: «Назва конференції може здатися перебільшенням. Мені багато хто говорив про це. Близькосхідна проблема — звісно, але загроза всьому світу? Я був би радий, якщо б можна було говорити про сіонізм як про нашу локальну проблему. Але — не

вдається. Гуляв я кілька днів по старому Єрусалиму і на римському кардо, у серці міста побачив великий, у людський зріст семисвічник із чистого литого золота. Цей семисвічник, який важить не один десяток кілограм, а отже коштує не одну сотню тисяч доларів, був пожертвований українським громадянином Вадимом Рабиновичем. Погано, що з бідної України викачують гроші, які потрібні українцям, до заможного Ізраїлю. Але дійсність ще гірша: семисвічник був пожертвований Рабиновичем не у фонд озеленення Єрусалиму, а подарований найбільшій екстремістській і фундаменталістській єврейській організації, яка накреслила на своїх прапорах мету: руйнування єрусалимських мечетей і будівництво на їх місці іудейського храму. Цей семисвічник призначений стояти на руїнах мечетей. З таким самим успіхом Рабинович міг би подарувати шикарний надмогильний пам'ятник живій людині. Адже його семисвічник – це надгробний пам'ятник для мільйонів живих людей, тому що руйнування мечетей приведе нас до страшної війни, яка охопить Близький Схід, а згодом і весь світ. Тому сїонізм – справді небезпечна загроза світу», – підкреслив він.

На думку ж Надзвичайного і Повноважного посла Ісламської республіки Іран в Україні Бахмана Тахеріяна Мобараке – можна знайти спільну мову і рішення спільних проблем, зокрема тероризму, порушення прав людини, злиденності, ідеологічних суперечок.

У Сполучених Штатах Америки є багато незадоволених зовнішньою та внутрішньою політикою, яку проводить нинішня адміністрація. Відомого публіциста, громадського діяча Девіда Дюка нині вважають у цій країні «оплоту демократії», відомим дисидентом. Із відповідними наслідками. «Проблема полягає в тому, що сїоністи окупували не лише територію Палестини, а й інші регіони світу. Якщо ж ми хочемо бути вільними, то повинні боротися проти окупації. Завтра єврейська преса напише, що ми антисеміти. Але ж ми виступаємо не проти євреїв, а проти доктрини єврейської переваги, проти тих сил, які контролюють єврейські організації по всьому світу, які домінують в американській пресі і мають надзвичайний вплив на американський уряд. Ми підтримуємо іншу теорію – теорію про небезпеку расизму, проти єврейського привалювання. Війна ж в Іраку – це не стільки американський імперіалізм, а швидше війна, розпочата прихильниками теорії єврейської переваги. Американці б ніколи не розпочали війну, яка б принесла величезні людські жертви. Але попрацювали певні сили – і американців запевнили, що світ стоїть перед загрозою знищення. Єврейське лобі є найвпливовішим в США. І хоча зараз дехто з них заарештований і звинувачений у шпигунстві проти США, – свою справу вони зробили. Істерія довкола Іраку була величезною брехнею. І всі ми про це добре знаємо. ЗМІ почали рекламувати необхідність військової кампанії в усій країні. Але вони не пишуть, що існує загроза хімічної, біологічної небезпеки від самого Ізраїлю. Нині знищені десятки тисяч безневинних людей... Та й самі американці зазнали великих людських втрат, не рахуючи мільярдів доларів, які йдуть на цю війну з бюджету країни», – розповів під час своєї доповіді публіцист. Він також підкреслив, що сїоністи хочуть контролювати весь світ. Пан Дюк заявив, що нині учасники конференції зобов'язані перед народами світу врятувати наші країни від цієї небезпеки.

Посол Палестини в Україні Валід Закут акцентував на тому, що «сїоністські сили, спираючись на міжнародні організації, особливо ООН, використовуючи суперечки між народами, здійснюють

*Директор Книжкової палати,
доктор наук, професор
Микола Сенченко*

*Гість із США, публіцист,
громадський діяч Девід Дюк*

*Надзвичайний і Повноважний
Посол Ірану в Україні Бахман
Тахеріян Мобараке*

**Посол Палестини в Україні
Валід Закут**

**У кінорежисера Юрія Ілленка
свій погляд на проблему**

**Ізраїльський публіцист
Ізраель Шамір**

свою колонізаторську політику замість того, щоб сісти за стіл переговорів». На думку Посла Палестини, це неприпустимо для того народу, який постраждав від фашизму. «Цей народ не має права переслідувати, окупувати інший народ», — підкреслив він.

Його колега, Надзвичайний і Повноважний посол Сирії в Україні Сулейман Абудіябу зазначив, що «сіонізм як ідеологія був створений для зібрання всіх євреїв і створення держави Ізраїль. Проте якщо подивитися на історію створення цієї держави, то ми можемо побачити тільки відносини, побудовані на расизмі до Палестини і народів регіону, оскільки були скоєні масові злочини. Все це походило із ідеології "обраного народу". Сіоністські ідеологи пояснюють історію як боротьбу між етнічними народностями, — виживе найсильніший». Тож, на думку пана Посла, сіонізм як ідеологія будує плани на застосування сили й на відмові у праві на життя.

За словами українського кінорежисера Юрія Ілленка, темпи світових катаклізмів нарощуються, як у відомій партитурі: швидко, ще швидше, швидше як тільки можливо! «Ще півроку тому ми співали ночами на Майдані Революції, а сьогодні чуємо потилицю після Ста Днів Своєї Самотності — нікому не потрібні революціонери. Ще вчора ми ломилися в шпаринку ледь прочинених для нас парадного входу Об'єднаної Європи, а сьогодні нас підводять до задніх дверей ЄЄП, як і годиться жebraкам і прислузі. Вчора Об'єднаній Європі не було альтернативи, а сьогодні Франція, а за нею й Голландія, проголосували проти Конституції Об'єднаної Європи. Франція вдруге після своєї революції гучно наполягає на своїй національній унікальності, бо вона — батьківщина націоналізму. Франція не хоче розчинитися в колгоспі глобалізму, який має латентний псевдонім — сіонізм», — констатував нинішні події митець. Юрій Герасимович підкреслив, що не є антисемітом. Але за збігом обставин його фільми зазнали найбільших утисків від рук сіоністів (свого часу заборону першого фільму майстра «Криницю для спраглих» ініціював радник міністра культури СРСР єврей Міка Блейман). Над знищенням культового фільму «Білий птах з чорною ознакою» плідно працював вже радник українського Держкіно Герін Борухович Зільдович). «І за цих обставин я не став антисемітом. Розумів, що це трагікомічний збіг обставин. І цькування моєї останньої "Молитви за гетьмана Мазепу" очолювали теж далеко не українці, а шалені українофоби, діти Сіона, такі як пан Рутковський з "Дзеркала тижня", Кічін з "Ізвестій", Корчинський і Роднянський з "1 + 1", Вергеліс із "Київських відомостей" та інші. Хоча змушений зізнатися, я не люблю, коли мене цькують за національною ознакою», — розповідав Ілленко. Ось такі особисті стосунки майстра з Сіоном та його поплічниками.

Тема безпеки сіонізму настільки широка і актуальна, що розкрити її повністю за один день практично неможливо. Утім всі виступи учасників будуть видані окремою брошурою. Невдовзі кожен, хто цікавиться цією проблемою, але не зміг бути присутнім на конференції, зможе ознайомитися з матеріалами. Виступаючи не завжди були однакові, проте саме в таких дискусіях і народжується істина. Наприкінці конференції її учасники одногосно ухвалили комюніке. Закриваючи зібрання, президент МАУП Георгій Щокін висловив сподівання, що робота конференції не пройшла даремно і всі її учасники донесуть інформацію до своїх народів.

Комюніке

IV Всесвітньої конференції «Діалог цивілізацій»

Ми, учасники Всесвітньої конференції, представники 27 країн світу, заслухавши і обговоривши понад 20 доповідей на тему: «Сіонізм – найбільша загроза сучасній цивілізації», вважаємо за необхідне:

- підтвердити рішення Генеральної Асамблеї ООН 1975 року про визнання сіонізму формою єврейського расизму;
- попередити всі держави і народи світу про небезпеку єврейського расизму;
- звернутися до всіх міжнародних організацій із закликом сприяти всіма можливими засобами ядерному роззброєнню Ізраїлю, оскільки ця держава, відповідно до міжнародних норм, не має права володіти ядерною зброєю;
- попередити світову спільноту про можливість Третьої світової війни, про готовність до якої відкрито заявляють представники ізраїльського істеблішменту та єврейсько-фашистських організацій;
- засудити постійну агресію Ізраїлю проти місцевого арабського населення, яка має всі ознаки геноциду, що є злочином проти людства;
- підтримати ізраїльських правозахисників і єврейських борців із сіонізмом, які мужньо і чесно впродовж багатьох років протистоять поширенню єврейського расизму і нацизму в світі;
- провадити постійну науково-дослідницьку, освітню і просвітницьку роботу щодо викриття расистської ідеології сіонізму, її організованих структур і креатур;
- використовувати засоби масової інформації, книговидання і книгорозповсюдження, тематичні конференції, семінари і курси, аби зірвати агресивні плани сіонізму з дестабілізації миру в усьому світі;
- опублікувати комюніке на всіх офіційних і робочих мовах ООН.

Прийнято 3 червня 2005 року, Київ, Україна

Ісламська Республіка Іран: діалог між цивілізаціями і боротьба з тероризмом

Бахман Тахеріян МОБАРАКЕ,
*надзвичайний і Повноважний
Посол Ірану в Україні*

В ім'я Аллаха Милостивого, Милосердного!

Насамперед вважаю за необхідне від імені Ісламської Республіки Іран, яка є основоположником концепції діалогу між цивілізаціями, привітати проведення цієї конференції й у свою чергу подякувати шановному пану Щокіну та іншим шановним керівникам МАУП за глибоке розуміння цієї концепції і зусиль задля розширення діалогу, миру і дружби між представниками різних культур і цивілізацій, зокрема між ісламським світом і народом України.

Поза сумнівом, діалог між цивілізаціями — це початок нового шляху до кращого майбутнього. Діалог між цивілізаціями — це реальний шлях до співіснування і взаємодії між вільнодумними і спраглими справедливості народами і культурами. Так ми можемо знайти спільну мову для відповіді і вирішення загальних проблем людського співтовариства, як-от тероризм, СНІД, порушення прав людини, екологічні проблеми, бідність і слаборозвиненість, а також усунути неправильне сприйняття і протиріччя.

Загрозою для сучасного світу є прагнення до світового панування, яке проявилось після 11 вересня у зростанні мілітаризму і застосуванні сили або в погрозах застосувати силу з метою вирішення міжнародних проблем.

Сучасні прагнення до світового панування спрямовані і на релігію, і на демократію, і на свободу людей. Одні зловживають релігією, інші зловживають поняттями демократії і безпеки і під цими гаслами дбають лише про свої інтереси. Страшні катастрофи, які виникли в Іраку, Палестині й Афганістані, свідчать про облудність цілей США в розвитку демократії і свободи у світі.

Упродовж більш ніж піввіку люди світу є свідками систематичних порушень прав людини на Палестинській землі, цілеспрямованого винищування еліти і керівників палестинських груп, яке не припиняється, політики геноциду, яку проводить сіоністська держава, і постійної підтримки цих

акцій з боку уряду США. Це стало причиною того, що палестинська криза — одна з найбільших трагедій і катастроф людства — перетворилася в серйозну загрозу для світу і міжнародної безпеки.

Ісламська Республіка Іран, зважаючи на основні принципи своєї зовнішньої політики, тобто принцип діалогу між цивілізаціями і культурами, розвиток співробітництва, створення атмосфери довіри й усунення напруги на міжнародній арені, морально підтримала інтифаду палестинського народу і рішуче засудила злочини режиму, який окупував Гудс (Єрусалим), підтримує утворення незалежної Палестинської держави зі столицею у священному місті Гудс (Єрусалим), що був виявом і втіленням поваги до всіх божественних релігій, і є невід'ємною частиною мусульманської землі.

Із позиції Ісламської Республіки Іран, єдиний шлях до встановлення шляхетного миру в близькосхідному регіоні — це увага до коренів і ґрунту, які спричинили кризу в Палестині. Іран твердо переконаний, що досягнення безпеки і міцного миру, зменшення страждань і болю палестинського народу потребують серйозних і практичних кроків світової громадськості, особливо ООН і Ради Безпеки з метою протистояння тероризму і расизму, підтримки палестинської інтифади задля задоволення основних прав народу Палестини, зокрема права на самовизначення, повернення всіх палестинських біженців і мирне співіснування між усіма божественними релігіями на землі Палестини.

Протистояння тероризму та расизму, його офіційним проявам і втіленням — сіоністському режиму, дії якого на палестинських територіях поставили під загрозу мир і міжнародну безпеку, має потребу у визначенні юридичних і законних меж, політичної свободи всіх країн, злагоди і допомоги світового співтовариства.

Ісламська Республіка Іран підтримує всі міжнародні кроки з метою протистояння тероризму і расизму в межах ООН, і переконана, що ці кроки повинні бути різносторонніми і спиратися на загальну волю, а будь-які спроби США у односторонніх, і його волонтаристських рішеннях лише сприяють ускладненню ситуації, і збільшують кризу в регіоні і світі.

Ініціатива діалогу між цивілізаціями була висунута Президентом Ісламської Республіки Іран 4 листопада 1998 року в ООН. Далі ООН проголосила 2001 рік Роком діалогу між цивілізаціями. Затвердження цієї концепції 189 країнами-членами ООН і її реалізація 9 листопада 2001 року стали ефективною відповіддю на нестабільність і волюнтаризм на міжнародній арені, які загрожують стабільності у світі.

Пропозиція Ісламської Республіки Іран щодо діалогу між цивілізаціями висунута у час, коли змінювалася міжнародна структура й уряд США прагнув досягненням своєї односторонньої і нелегітимної мети внести розбрат між народами, культурами і давніми цивілізаціями, нав'язати американський погляд на життя усьому світу.

Необґрунтовані звинувачення США на адресу Ісламської Республіки Іран і спроби позбавити її права на використання атомної енергії в мирних цілях розцінюються як дискримінація і спроба довести логіку сили, позбавити незалежні і миролюбні народи права на розвиток і прогрес свого суспільства.

Ісламська Республіка Іран, дотримуючись положення Договору про нерозповсюдження ядерної зброї і проводячи діяльність, яка сприяє довірі, підкреслює своє право на технології використання атомної енергії в мирних цілях. Я впевнений, що дискримінаційними і вибірковими підходами неможливо вирішувати проблеми світового співтовариства.

Уряд Ірану дотримується своїх зобов'язань за договором про нерозповсюдження ядерної зброї і вважає мирну атомну технологію необхідною для свого національного розвитку. Наша держава веде переговори з європейськими країнами, щоб зберегти своє невід'ємне право на використання атомної енергії в мирних цілях із дотриманням положень зазначеного договору.

Акцент на спільності культур, цивілізацій і поширенні культури справедливості, миру, дружби, взаємної поваги прав — надійна перспектива для світового співтовариства. Досягненню цієї мети мають сприяти насамперед письменники, мислителі, діячі освіти, вчені і дослідники.

Духовний сіонізм у глобальному історичному процесі

Микола СЕНЧЕНКО,
директор Книжкової палати України,
доктор наук, професор

Термін «сіонізм» уперше публічно застосував Натан Бірнбаум на дискусійному зібранні у Відні 23 січня 1892 року. Однак, як стверджує Вальтер Лакер, автор фундаментального дослідження «Історія сіонізму» (М.: Крон-Пресс, 2000), «...ідея сіонізму народилася раніше, ніж назва цього руху і сам рух». «Цілком зручно вважати, — зауважує він, — що історія сіонізму закінчилася 1948 року». Як відомо, цього року створено державу Ізраїль і багато функцій сіонізму перейшли до неї. Однак усе не так просто.

Ідеологія сіонізму має два напрями: **політичний** сіонізм і **духовний** сіонізм. Мета політичного сіонізму, чи сіонізму Герцля, — створення держави,

як вважають сіоністи, на «споконвічних єврейських землях». Ось яке визначення сіонізму дає єврейська енциклопедія: «*Под сионизмом подразумевают организованное еврейское движение, имеющее целью экономическое и культурное возрождение еврейской народности в Палестине... Первые основатели политического сионизма исходили из антисемитизма, т. е. из отрицательных моментов из еврейской жизни. И Пинскер, и Герцль ссылаются на вечный антисемитизм и невозможность полной ассимиляции, чтобы обосновать сионистский идеал*» [1]. Однак зі створенням 1948 року держави Ізраїль ідеологія сіонізму не зникла.

У глобальному історичному процесі першість завжди належала духовному сіонізму, чи то сіонізму Ахад Гаама. У єврейській енциклопедії записано: «*Сионизм духовный — доктрина Ахад Гаама, согласно которой Палестина призвана не раз-*

решать социально-экономическую проблему еврейства, а стать для иудаизма духовным центром, который в идее должен объединять рассеянные части нации, вызвать внутреннее возрождение, нравственное очищение и объединение народов в диаспоре» [2].

Псевдонімом Ахад Гаам (*у перекладі* — «один з народу») прикрився Гінцберг Ушер Ісайович — єврейський публіцист-мислитель, який народився 1856 року в Сквирі Київської губернії в заможній ортодоксально-хасидській сім'ї. Отримавши традиційну релігійну освіту, Ахад Гаам уже в 16 років звертав на себе увагу глибоким знанням Талмуда і равинської писемності, захоплювався філософськими працями іспансько-арабського періоду. Свою літературну діяльність розпочав 1889 року. Цього ж року його прибічники заснували орден «Бней-Моше», члени якого намагалися впроваджувати в життя його ідеї. Він був натхненником та ідейним керівником ордену, що проіснував вісім років. Ахад Гаам написав чимало праць. У праці «Переоцінка цінностей» зазначає: *«Миссия еврейского народа заключается в том, чтобы стать “сверхнародом”, “народом пророков”, “воплощающих из рода в род наивысший тип нравственности, быть неизменным носителем наиболее трудных нравственных обязанностей без всякой мысли о том, приносит ли он этим вред или пользу людям, а исключительно во имя существования этого высшего типа”, так как “абсолютная справедливость, как самодовлеющая цель и как степень совершенства человеческого типа, вовсе не обусловлена благом большинства... Мы можем рассматривать абсолютную справедливость как душевное свойство сверхчеловека, не терпящее никаких ограничений во имя блага большинства. Это высшая справедливость прорывается наружу и прокладывает себе дорогу, вовсе не считаясь с ее практическими последствиями, хороши ли они или дурны по отношению к внешнему миру» [3].*

Багато дослідників вважають, що програмою духовного сїонізму, опрацьованою Ахад Гаамом, є «Протоколи Сїонських мудреців». Я не вдаватимуся до дискусії про суть сїонізму, що їх провадять між собою сїоністи. Дослідники знають: сїонізм — це ідеологія таємного прагнення талмудичного юдаїзму до світового панування. Це легко з'ясувати з низки праць Ахад Гаама.

Багато геополітиків відкидають теорію існування світової змови. Проте вже ніхто не відкине той факт, що досягнення в галузі дають змогу створювати легкокерованих людей — «біороботів». Зараз ці наукові результати відомі всьому світу. А якщо припустити, що ці знання були відомі в глибоку давнину обмеженому колу людей, які воліли управляти світом? Тому зі значною часткою ймовірності

можна говорити про існування світової змови. Що ж до керованості глобального історичного процесу, то це побічно доведено у працях Ральфа Епперсона, Нести Х. Вебстера та інших вчених.

Тобто можна стверджувати, що є ідеологія — духовний сїонізм — і є рушійні сили — «біороботи», — які ведуть невидиму для непосвячених таємну війну за світове панування.

Ще у XVII столітті міжнародна фінансова олігархія, яку уособлюють єврейські лихварі-банкїри, в тісному альянсі із сїоністськими організаціями, які очолює ортодоксальний равинат єврейських діаспор Європи, розпочали широкомасштабні операції за захоплення влади в окремих країнах.

Схема захоплення влади в світі включає **два етапи**.

На **першому етапі** в інформаційне середовище поневоленого суспільства, поза межами контролю свідомості, вноситься інверсія, після чого місцева «елїта» керуватиме державою в чужих інтересах, а місцевий натовп цього не помітить, позаяк для нього існує тільки своя національна правляча «елїта». Такою інверсією на початковому етапі було використано релігію з її ідеєю «рівності» усіх перед єдиним Богом. Ця інверсія дала можливість сформува-ти суспільство, яке звиряло б свої вчинки з уніфікованими канонами і Богом. Тут ми маємо єдину ідеологічну доктрину для багатьох держав, але народи різні і керуються національними «елїтами».

Другий етап включає поступову заміну національної еліти інтернаціональною, яка не має прямих зв'язків зі своїм народом або вони сильно ослаблені. Така еліта — ідеальна для реального об'єднання народів і держав у єдине «суспільство рабів». Цей етап реалізується за допомогою різних політичних партій, створених таким чином, щоб покрити все ідеологічне поле. Я їх поділяю на три основні типи: інтернаціональні (комуністичні, соціалістичні, робітничі), національні (монархічні, націоналістичні, націонал-соціалістичні, консервативні), «болото» (партії без чіткої орієнтації). Фінансуючи ті чи інші партії й виводячи їх на політичну сцену, легко контролювати глобальний історичний процес. Гроші на це отримано шляхом пограбування народів під час революцій, а також за рахунок так званого позичкового процента — фінансового капіталу. Саме такий спосіб добування грошей без матеріального виробництва, так би мовити, з повітря і став характерною рисою для представників світової закуліси.

Отже, є стратегія завоювання світового панування, є ідеологія духовного сїонізму, є програма «Протоколи Сїонських мудреців». Однак хто ж рушійна сила, точніше — матеріальний носій цього плану? За висновками багатьох дослідників, еги-

петські жерці для створення перших таких «біороботів» використали первісні єврейські кочові племена. Звісно, експерименти проводили й над іншими племенами. Однак, схоже, не було отримано позитивних результатів. Із цих стародавніх євреїв, ізольованих від інших народів під час «біблійного полону», через тривалий інформаційний вплив вдалося створити перших «біороботів», життя яких будувалося й будуватиметься за законами Мойсея. Вважають, що сорокарічний похід (зміна двох поколінь) Синайською пустелею був вершиною операції зомбування колишніх пастухів (наразі інакомислячих вбивали), яке й створило нову суспільну популяцію — «біороботів». Не вдаватимуся в подробиці цього питання — лише зауважу, що роздуми про «біороботів» пов'язані не тільки з частиною єврейського народу, для яких останні ідеї духовного сіонізму є метою існування, а й з представниками інших народів, які піддалися зомбуванню і стали легкокерованими.

Отже, рушійною силою для впровадження в життя планів світової закуліси є «біороботи». Вони завжди (як за командою) виступали зачинателями, авангардом кожного соціального нововведення.

Нідерландська революція 1630 року, англійська революція 1648 року, французька революція 1789 року, хвиля європейських революцій 1848 року і, насамкінець, революція в Російській імперії 1917 року — все це невидима перманентна глобальна війна світової закуліси під ідеологією духовного сіонізму і «біороботів» проти людства.

З другої половини XIX століття ці сатанинські сили почали формувати організаційні структури для управління підривною діяльністю в світі. Своїм невидимим павутинням обплутали всі країни світу (за невеликим винятком) і для втілення своєї мети створили тисячі різноманітних організацій — від таємних до легальних, від злочинних до респектабельних. Вони створювалися з метою впливу на світову політику. Призначення одних — оволодіння утаємниченими стародавніми знаннями про містичний стан людської свідомості і його потенційних можливостей досягти невідоме. Інших — примусове вирішення завдання власного збагачення, захоплення чужих земель, підкорення країн і народів. Однак головна їхня мета завжди одна — захоплення влади над країнами і народами.

За останні три століття їм вдалося захопити контроль над більшістю країн світу і закулісно творити історію, латентно керувати ходом світової історії.

«Без перебільшення нині можна ствержувати, — пише російський дослідник Ю. Козенков, — що правителі майже всіх провідних країн, усі ці буші, блери, шредери, оснари, гавели, квасневські та інші анани і солани — це лише маріонетки, які виконують вказівки таємного керівництва тріади світово-

го зла — міжнародної єврейської олігархії, світового сіонізму і світового юдомасонства, які, сформувавши таємний світовий уряд, керують світовими процесами за допомогою могутнього інструментарію в особі Сполучених Штатів Америки (військово-фінансова сила), Ізраїлю (військово-ідеологічна сила) і Англії (мозкового центру управління всією тріадою світового зла)» [4].

Створивши центральний банк Англії, володіючи фінансами країни, творець фінансової імперії Майєр Амшель Ротшильд перетворює Велику Британію на центр формування основних сіоністських та юдомасонських міжнародних організацій, які снують невидиме павутиння змов проти інших народів і країн. Саме тут, у Лондоні, 24 червня 1717 року — в день святого Івана Хрестителя — засновано «Велику ложу Англії» й обрано Великого майстра. До 1890 року вона складалася із сотень малих лож із сотнями тисяч членів. Юдомасонська мафія вийшла з підпілля і поклала початок світовому юдомасонству як єдиній світовій силі, що провадить підривну роботу проти країн і народів в ім'я своїх корисних цілей. Із золотом сіоністів і досвідченими менеджерами з числа масонів у вищих ешелонах влади юдомасонство стало поширюватися в Європі та США. «А доки в Європі, — пише Ю. Козенков, — протягом майже всього XIX ст. текли ріки крові, за океаном, у Сполучених Штатах Америки, не тільки стала на силу, а й вийшла на передові рубежі нова масонська еліта, суцільно запліднена юдейськими догмами про «богообраність» й керована міжнародними сіоністськими центрами, що пустили глибоке коріння на благодатній американській землі. Їхніми далекосяжними планами було створення тут нового бастиону для боротьби за світове панування над людством» [5].

За період двох світових війн закулісні правителі США безпрецедентно посилювали військово-економічну могутність Америки, а за допомогою створеної міжнародною фінансовою олігархією Федеральної резервної системи (ФРС) вони захопили у свої руки фінансову владу. З 1913 року центральний приватний банк Америки у вигляді Федеральної резервної системи контролює всю кредитно-фінансову сферу США. ФРС випускає доларові банкноти і дає їх у борг під відсотки американському уряду. Таким чином, єврейські фінансові олігархи стали «невидимим урядом», який диктує народу, еліті і політичній владі США свою волю.

Сучасна Америка перебуває, за виразом історика Чарльза О. Бірда, «у стані вічної війни задля вічного миру». За даними Федерації американських вчених, за період від подій у Косові і, рухаючись назад, до Другої світової війни, США провели кілька сотень війн проти комунізму, тероризму, наркотиків, а інколи й взагалі невідомо проти чого. І завжди во-

ни намагаються вдарити першими. Війни тривають і нині, хоча багато людей і не підозрюють про це.

Третій складник інструмента світового панування — держава Ізраїль, у створенні якої велику роль зіграли Гітлер і Сталін, допомігши становленню ізраїльської державності. Проте незабаром ця країна стає «... не тільки розсадником світового расизму й терору, — пише Ю. Козенков, — а й тихою гаванню для юдейських злочинців усього світу. Євреї, які здійснюють злочини в різних куточках світу, зокрема й у країнах свого постійного проживання, завжди можуть сховатися від справедливого покарання на території Ізраїлю, бо ця держава не видає злочинців правосуддю інших країн, що ставить цю країну поза законом для всього людства» [6].

Згадайте, куди втік «герой» України Юхим Звягільський, який украв у нас з вами 300 мільйонів доларів... Правильно — до Ізраїлю.

Нині людство переживає **Четверту світову війну**. Вона ведеться й на нашій рідній землі проти українського народу. Скептики завжди піддають це твердження сумніву, запитуючи: «А де ж та зброя, за допомогою якої ведеться Четверта світова війна?»

Розроблена спеціальними науково-аналітичними центрами теорія насильства свідчить про наявність двох видів зброї: інформаційної — зброї найвищого пріоритету і матеріальної — зброї нижчого пріоритету.

Інформаційна зброя

За якістю інформації інформаційну зброю можна класифікувати таким чином:

1. Концептуальна — методична зброя

Це світоглядна, філософська, методологічна інформація, що дає можливість бачити загальний (панорамний) стан речей. Наприклад, сприйняття Всесвіту як процесу триєдності: матерія, інформація та їхні зміни мірою розвитку. Проте філософи поділили Всесвіт на матерію і свідомість, а потім розпочали безкінечну суперечку про те, що первинне — перше чи друге. Може, це випадковість?

А якщо ні, то викривлення на першому рівні призводить до збочень на наступних рівнях і врешті-решт дає можливість світовій закулісі заволодіти життям цілих цивілізацій.

На підґрунті концептуальної доктрини формуються методологічні стереотипи, що забезпечують ефективність концептуальної зброї. Так, стереотипи поведінки живої природи, на основі знань методології, успішно переносяться в соціологію (закон виживання видів, закон зміни видів у процесі виживання, закон автосинхронізації тощо) і використовуються для управління в глобальному історичному процесі. Ці ж стереотипи використовуються

соціологією для створення «біороботів». З погляду закону часу, концептуальна зброя формує глобальну політичну спрямованість розвитку народів світу на століття. Створення різноманітних концепцій розвитку відбувається саме тут. На базі методологічних стереотипів створюються теорії, зокрема й релігії. Немає необхідності повторювати, що всі теорії безпосередньо впливають на економіку через біологічне провідне середовище і на людину, виховану на певних теоріях.

2. Хронологічна зброя

Інформація хронологічного плану — це інформація чергування фактів і явищ. За умови володіння методологією, вона дає змогу розглядати всі явища як такі, що входять у глобальний історичний процес, і точно визначити вектор своєї політики (здійснити екстраполяцію).

Російський учений Ю. Кузнецов визначив, що «глобальний історичний процес — об'єктивний, незалежний від концептуального наукового погляду, процес розвитку в часі і просторі людства. У ньому перебувають не держави, а народи, позаяк держава — це лише тимчасова надбудова над народом (існує, виникає і гине за своїми наперед визначеними законами)» [7].

Якщо на концептуальному рівні відбувається розрив єдності світу (первинність матерії чи свідомості), то це призводить і до двох поглядів безпосередньо на глобальний історичний процес:

- Глобальний історичний процес — об'єктивний процес, що саморегулюється (первинність матерії).
- Глобальний історичний процес — цілеспрямовано керований процес (первинність свідомості).

Представники першого підходу — різні соціологічні концепції, в основі яких матеріалістичні теорії, наприклад, історичний матеріалізм. Другий підхід ґрунтується на релігійних та інших ідеалістичних теоріях, зокрема й на теорії світової змови.

Є й інша, на погляд вчених, найправильніша думка: глобальний історичний процес відбувається цілеспрямовано на великому (сотні й тисячі років) історичному часовому відтинку, і як об'єктивний процес, що саморегулюється в межах невеликого (до сотні років) історичного часового відтинку. Саме час розділяє й об'єднує ці два наукові підходи. Такий методологічний підхід забезпечує правильне пізнання глобального історичного процесу, тобто фактичної історії.

У зв'язаному процесі минуле пояснює сьогочасне, й відповідно — правильне усвідомлення сучасності дає можливість прогнозувати майбутнє. Інверсія на цьому рівні швидко призводить до викривлення майбутнього. Вона може проявлятися і у замовчуванні чи утаємниченні частини інформації, і в перекручуванні історичної інформації.

Так, наприклад, тривалий час замовчувалося існування трипільської цивілізації. Наприкінці ХХ ст. встановлено, що історія українського народу сягає глибокої давнини і пов'язана з арійськими племенами. Встановлено спільне коріння руського й німецького народів, а якби це було відомо світовій спільноті на початку ХХ ст., можливо, й хід історії після 1940 року був би іншим.

Значних перекручувань зазнала історія революційних подій 1917 року та подальшого розвитку Радянського Союзу, ролі Сталіна та інших політичних діячів минулого. Якби ці історичні події висвітлювалися правильно, можливо, й події 90-х років ХХ ст. розвивалися б інакше, зокрема своєчасне розкриття планів світового панування фінансових лихварів, які — і на початку минулого століття, і наприкінці його — грабували й продовжують грабувати український народ.

Проте в соціології важливим є не просто час, а біологічний час — час зміни поколінь людей і передача накопичених знань одного покоління іншому на генетичному рівні. У всій історичній практиці, а ХХ ст. особливо, багато пропагандистсько-ідеологічних трюкактв, розрахованих на мобілізацію зусиль покоління, що живе за фальшивою ідеологією, впровадженою терором (побудова комунізму, світова революція тощо), з подальшим засудженням цих поглядів під час зміни одного покоління іншим.

Можливим є формування різних етапів за життя кількох поколінь для досягнення кінцевої мети через десятки чи сотні років: перше покоління зорієнтовано на революційну пропаганду, критику національної держави, терор; наступне — здійснює революцію й веде війну на її захист; третє — будує нове суспільство, мета якого «світле майбутнє»; наступні покоління визнають помилки попередніх поколінь і починають їх виправляти під керівництвом, і за рецептами закордонних «учителів», до яких переходить влада, і власність задуреного народу. Тим часом сценарій усіх етапів могла написати «невидима рука» світових лихварів.

Таким чином, будь-яка соціологія, що перебуває на службі у світової закуліси, завжди намагається показати тільки частину історичних фактів минулого, вибудовуючи з них замовні міфи. Головна роль у цих теоріях, безумовно, належить «біороботам». Так, радянська наука створювала міфи про «прокляте» минуле (до 1917 року), про «досягнення» сучасності й про «світле» майбутнє, але зовсім не вивчала об'єктивного характеру суспільних процесів минулого, аби дати рекомендації суспільству для забезпечення «світлого» майбутнього. Комуністична теорія фактично перекурила всю (до 1917 року) історію Російської імперії. І нині відбувається викривлення історії — і минулого, і сучасності. І знову тут як тут «біороботи».

Чому засоби масової дезінформації й сила-силенна книжок так смакують тему «сталінських репресій», однак жодного слова про розгул у ті роки троцькістських репресій, спрямованих на те, щоб «у найтісніших контактах з найбільшими заокеанськими банкірами роздавити через криваві бойні Росію і на її рештках зміцнити владу сіонізму такою мірою, аби перед нею весь світ впав на коліна»?

3. Фактологічна зброя

Це інформація прикладного характеру, а саме — релігії, ідеології, технології, описова інформація часткових і узагальнених процесів. Саме фактологічною зброєю за допомогою ідеології, релігії, культурної інверсії можна розкласти і підпорядкувати собі противника. Перед цією зброєю усі держави виявилися однаковою мірою беззахисними — багаті й бідні, переможці й переможені.

У створенні різноманітних теорій широко використовуються методологічні підходи, розроблені на перших двох рівнях.

Створення християнства породило «християнський світ», а ісламу — «ісламський світ». Ці два світи об'єднали під своїм прапором величезну кількість народів, але водночас вони й розділили народи на два величезні табори. Саме ці дві концепції в ХІХ–ХХ ст. практично знищили майже всі корінні культури Африки.

Пізніше з'явилися різні світські теорії, з яких найбільшою об'єднавчою силою стала комуністична ідеологія. Саме вона створила «світ соціалізму» і «світ капіталізму», що об'єднали багато країн, але, знову ж таки, поділили людство на два антагоністичні табори. Біля джерел теорії насильства стояв Ф. Енгельс. Його погляди на світ ґрунтувалися на матеріалістичному підході — історичний матеріалізм, який проголошує «теорію класової боротьби» як основного стимулу розвитку людства. За Енгельсом, розвиваються тільки ті суспільства, де є поділ на класи, а як же безкласові суспільства далекого минулого — невже вони не розвивалися?

Нарешті, націоналістичні теорії охопили визначену групу народів, яка з різних причин не змогла розвиватися та існувати. Хоча саме націоналістичні теорії на короткому проміжку глобального історичного процесу виявилися найпродуктивнішими і найжиттєздатнішими. Ці теорії, де не було глибокого наукового аналізу в питаннях розвитку людства, ґрунтувалися на помилкових положеннях, узятих чи то безпосередньо з біології — теорія расової боротьби (абсолютизація теорії виживання видів), чи то з комуністичної ідеології, але без її ядра — класової боротьби (наднаціональний і надкласовий народ).

Вульгаризація просторового чинника й ототожнення його з територією держави призвело до фор-

мування наукового обґрунтування захоплення території, розселення інших народів і провадження політики геноциду проти них задля розширення життєвого простору (Німеччина 1930-х—1940-х років).

Опираючись на фальшиву теорію, радянська наука зазвичай займалася абсолютизацією промислового чинника в економічному розвитку будь-якої країни. На практиці це призводило до заперечення екологічних проблем, приниження ролі сільського господарства (єдиного виробника продуктів харчування) в економічній могутності країни, трактування просторового чинника як географічного. Погляд на географію, зокрема й економічну, без зв'язку з історією й політикою призвело до заперечення геополітики й фрагментарності у розгляді проблем світового розвитку.

У всіх світоглядних системах (релігії, ідеології) йдеться про одне й те саме, але в них використано різну термінологію і детальніше розглянуто різні аспекти життя. Тому доцільним є розгляд різних світоглядних систем у повноті й детальності картини цілісного світу, яка постає перед людиною в результаті освоєння нею нової світоглядної системи.

Яка із світоглядних систем краща? Мабуть, та, на основі якої можна детальніше й глибше прогнозувати розвиток тих чи інших процесів і використовувати прогностичну інформацію на практиці.

Знання видів інформаційної зброї і факту її застосування дає можливість на рівні держави захищати свій інформаційний простір.

Матеріальна зброя

1. Економічна зброя

Вона включає засоби економічної боротьби за дезорганізацію структур противника і наступне поглинання (світові гроші, кредитно-фінансова система з лихварським відсотком, економічна блокада). Історія показала, що цей вид зброї хоч за силою впливу і досить тривалий, однак не призводить до остаточного поневолення. З іншого боку, розвиток певних напрямів у економіці «чужої» держави з метою її виснаження можна інспірувати брехливою теорією. Застосування до багатьох країн світовою закулісою кредитно-фінансової системи, що ґрунтується на позичковому проценті, в принципі не дає змоги цим країнам вийти з боргової кабали. Спроба Румунії закінчилася «демократичною революцією» і вбивством Н. Чаушеску. Згадайте 1950 рік, коли Сталін прийняв рішення про золотий еквівалент для карбованців замість доларів і фунтів стерлінгів. Через три роки Сталіна не стало.

2. Зброя геноциду

Ця зброя діє досить тривалий час. Вона вражає не тільки нинішні, а й майбутні покоління (це ядерна, біологічна, хімічна, генно-етнічна, наркотична

зброя тощо). Ядерна зброя — це не тільки враження ядерними вибухами, а й засмічення території противника радіоактивними відходами в результаті інспірованої аварії атомної техніки мирного призначення. Зброя геноциду — це різні хімічні препарати вибіркового враження, наприклад, гербіциди, що їх застосовували американці під час війни у В'єтнамі.

Проти українського народу застосовують такі види геноциду, як: етнічний, алкогольний, наркотичний, інформаційно-економічний. Етнічний геноцид проявляється у вигляді безконтрольних міжетнічних шлюбів, що призводять до появи генетично ослабленого потомства, сексуальних збочень. Багато вчених Заходу займалися вивченням питань міжетнічних шлюбів і дійшли висновку, що в таких шлюбах у більшості дітей спостерігається значне зниження інтелектуальних можливостей порівняно з одним із батьків. Оскільки на Заході генетику визнавали, то вдалося з наукових позицій пояснити це явище: якщо частина знань людини зберігається на генетичному рівні, то діти, народжені у змішаному шлюбі, отримують середню суму батьківських знань, накопичених на цьому рівні. Є й інший негатив — наприклад, високий відсоток смертності тощо. Однак я не зупинятимуся на цьому. Скажу лише, що в селекції запроваджуються найвищі вимоги до елітних виробників потомства. Зупинюся коротко на зброї етнічного геноциду, що її названо сексуальними збоченнями. Дослідження показали, що кількість гомосексуалістів у різних народів сягає 2–4%. Найбільший відсоток їх у країнах Західної Європи, де нема приросту населення. Як стверджують соціологи і психологи, коли гомосексуалістів більш як 5% популяції того чи іншого народу, починаються незворотні процеси, які призводять до поступового зниження його популяції — до 3% щорічно. Усе це чудово розуміли в давнину, коли гомосексуалізм вважали найтяжчим злочином і за нього карали смертю. Пізніше в багатьох країнах, де намагалися будувати незалежне від світової закуліси суспільство, за гомосексуалізм притягали до карної відповідальності. Так, у Німеччині в 1933–1945 роках гомосексуалістів чоловічої статі ув'язнювали в жіночі тюрми, а жінок — у чоловічі, в результаті чого ті поверталися до нормальної сексуальної орієнтації за 1–2 роки. Жорстоко, але, вочевидь, правильно.

Найдавнішою формою геноциду є алкоголь і наркотики. Так, її застосовували в Америці колонізатори для знищення індіанців, які тепер живуть у власній країні в резерваціях.

Інформаційно-економічний геноцид із застосуванням телебачення та інших видових засобів передачі інформації полягає у пропаганді «культури» і «цивілізованості життя» кожної сім'ї за певними

стандартами, з одного боку, і створенні певних економічних умов, за яких ці стандарти виявляються недосяжними для більшості членів суспільства. У цьому разі перед молодими людьми виникає простий вибір: або життя без сім'ї (вільний секс, культурний відпочинок, вибір будь-яких умов праці, високі прибутки, або створення сім'ї і виховання дітей в нелегких умовах).

І дуже часто люди обирають перший шлях. Тому за умови вмілого використання ЗМІ і створення відповідних соціальних умов, у державі можна досягти вражаючих результатів зниження чисельності населення, руйнуючи цінність сім'ї як основи кожного суспільства. Ця форма геноциду — лише прояв відомого положення «демократичного суспільства» переважання прав людини над правами держави.

Інформаційний геноцид проявляється і в умілому використанні ЗМІ. Впливаючи на психіку, можна псувати настрій і тим самим спричиняти погіршення стану здоров'я людини. Наукові розробки психологів доводять, що людина повинна отримувати 35% позитивних емоцій, 5% — негативних і 60% — нейтральних. Порушення цього співвідношення призводить до хвороби, а то й смерті індивіда. Проведений Книжковою палатою України ім. І. Федорова аналіз 20 українських газет показав, що вся газетна інформація розподіляється таким чином: нейтральна — 53%, негативна — 27%, збалансована — 13%, позитивна — 7%. Такий розподіл інформації викликає у нормальних людей негативні емоції, що руйнують психіку, спричиняють скорочення тривалості життя.

Матеріали про успіхи в українській політичній, економічній, соціальній, культурній, науковій сферах, про загальнолюдські цінності, захист прав людини, свободу особистості не часто з'являються на сторінках газет. Фахівцями досліджено, що це приблизно 7% усієї газетної інформації.

Маючи такі цифри, чи можна говорити про здорове суспільство?

3. Звичайна зброя фізичного враження

Це зброя, яку безпосередньо використовують під час війн.

Виникає запитання: а як закулісним правителям вдається, використовуючи ідеологію духовного сіонізму, керувати такими глобальними процесами? Тривалий час я не міг знайти відповіді на це запитання. Тепер моя відповідь така. Сіоністські організації в кожній країні світу поділяються на три групи: *окремі помічники* — *добровільні помічники Моссаду* («сайанім» чи «сайани»), які не отримують грошей за свою роботу, щоб їх прийняли за платних агентів; *велике проізраїльське лобі*, яке має мобілізувати всю єврейську громаду для виконання завдань Моссаду (це легко зробити, якщо дослухатися до

думок лідера єврейської громади України Рабиновича: «Усім зрозуміло, що євреї в діаспорі волюють, так би мовити, подвійним внутрішнім громадянством; вони лояльні до країни, в якій живуть і працюють, наразі їхні серця належать Ізраїлю». (Цит. за кн. Э. Ходос: «Еврейский фашизм или Хабад — дорога в ад»); і орден «Бнай Брит» («Сини Заповіту»), члени якого у дружніх стосунках з неєвреями, а усіх, кого не можуть перетягти на свій бік, затавровують як антисемітів. З такою триступеневою тактикою в усіх країнах сіоністи досягають успіху.

У Четвертій світовій війні світова закуліса приступає до вирішення другого етапу — заміни національних еліт інтернаціональними. На цьому етапі інтернаціональність банків і грошей породила інтернаціональність нових еліт. Проте еліти зі сфери матеріального виробництва, науки й освіти значною мірою національні. Вони фінансували й фінансують націоналістичні партії. Нині у багатьох країнах точиться боротьба між цими елітами. Тож найважливішим питанням в умовах сучасної війни є формування національної закуліси — національної еліти для управління Українською державою.

Ми завжди повинні пам'ятати: Людство — це соціальне життя, де Добро і Зло — його полюси. Суперечності між цими полюсами супроводжуються постійною боротьбою процесів, що становлять основу розвитку. Перемога Зла неможлива — паразитуючи на Добрі, воно загине, якщо знищить свого носія. Тому перемога зла суперечить самій формулі нескінченності Всесвіту.

Примітки

1. Еврейская энциклопедия / Под общей ред. д-ра Кацнельсона. — Издание Общества для Научных Еврейских Изданий и Изд-ва Брокгауз-Ефрон. — СПб. — Т. 14. — С. 330–333.
2. Там само. — С. 347.
3. Там само. — Т. 3. — С. 479–486.
4. Козенков Ю. Необъявленная война. — М.: Фонд национальных перспектив. — 2004. — С. 13–14.
5. Там само. — С. 12.
6. Там само. — С. 20.
7. Кузнецов Ю., Никольский В. Введение в теорию национальной безопасности. — Алма-Ата: Изд-во «Верный». — 1999. — С. 8.

РОЛЬ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ
У КРАЇНАХ ПІВДЕННО-СХІДНОЇ АЗІЇ
ВПЛИВ ЦУНАМІ НА ІНВЕСТИЦІЙНУ
ПРИВАБЛИВІСТЬ РЕГІОНУ

«КОСКОМА АГРЕСІЇ», АБО НЕОБХІДНІСТЬ
НЕОІНСТИТУЦІЙНОГО ТРАКТУВАННЯ
РОЛІ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ
У ПРОТИСТОЯННІ ТЕРОРИЗМУ

КАЗАХСТАН: «ДЕМОКРАТІЯ ОБІДНЬОГО
СТОЛУ» ЯК ЧЕРГОВИЙ ЩАБЕЛЬ
ПОЛІТИЧНОЇ ЕВОЛЮЦІЇ?..

*Нгуєн Тхі ХАНГ,
аспірант Інституту світової економіки
і міжнародних відносин НАН України*

Одним із небагатьох регіонів світу, які не можуть керувати своїм майбутнім, є Південно-Східна Азія (ПСА), де економіка залежить від припливу іноземних інвестицій і попиту на промислові товари, які постачаються на закордонні ринки. Практично всі країни регіону за останні десятиліття провадили успішну політику із залучення і використання комерційного, фінансового і промислового капіталу, що стало основною умовою їхнього інтенсивного розвитку.

Але вранці 26 грудня 2004 р. сталася трагедія. Могутнє цунамі вдарило на береги Бенгальської затоки й Індійського океану, спричинивши руйнування на величезних територіях у Малайзії, Таїланді, Індонезії, М'янмі, Індії, Шрі-Ланці і Бангладеш. Катастрофа забрала мільйони життів і завдала величезної шкоди економіці прибережних держав Південно-Східної Азії.

Світове співтовариство нині виділяє значні кошти для ліквідації наслідків катаклізму. Водночас економісти намагаються оцінити масштаби трагедії з погляду інвестиційної привабливості країн регіону. Проблеми аналізу й оцінки інвестиційних проектів у країнах Південно-Східної Азії вивчали багато фахівців. Зокрема, Рашмі Банга досліджував вплив державної політики країн регіону й інвестиційних угод на динаміку росту прямих іноземних інвестицій (ПІІ) [11]. 1999 р. Кристофер Рейнолдс опублікував фундаментальну працю, в якій запропонував різні способи реформування національних економік країн Південно-Східної Азії і способи антикризового регулювання [13]. Займаються вивченням перспектив країн Південно-Східної Азії із відновлення національних економік і залучення інвестицій для розвитку промисловості і туристичного сектора такі міжнародні організації, як Світовий Банк [17], Азіатський Банк Розвитку [9], рейтингові агентства.

Завдання досліджень такі:

1. Аналіз динаміки росту і структури іноземних капіталовкладень у країнах Південно-Східної Азії за останні десятиліття.
2. Оцінка збитків у економіці Південно-Східної Азії в результаті цунамі.
3. Розробка стратегії відновлення постраждалих секторів економіки і промисловості країн регіону.
4. Дослідження можливостей національних економік щодо залучення додаткових фінансових ресурсів.

Інвестиційна привабливість національних економік країн ПСА, що розвиваються, виражається в сприятливих умовах інвестування. Для залучення іноземних інвестицій багато країн Південно-Східної Азії відкрили для іноземних інвесторів раніше недоступні сектори економіки.

При капіталовкладеннях у регіон ПСА найперспективнішими з погляду іноземних інвесторів традиційно вважають видобувну промисловість (нафтова, гірничодобувна), обробну промисловість (хімічна, електронна, автомобільна) і сферу послуг (телекомунікації, банківський і страховий бізнес). Окрім того, науково-технічний прогрес стимулював перехід багатьох країн регіону від матеріало- і трудомістких галузей промисловості до наукомістких, що також сприяло зростанню інвестиційної привабливості країн Південно-Східної Азії [5].

У 90-ті роки спостерігалось активне надходження іноземних інвестицій у Південно-Східну Азію (особливо у галузі електронного машинобудування). Середній обсяг ПІІ в країни Азіатсько-Тихоокеанського регіону збільшився з 54% у 80-ті до 61% у 90-ті роки (з них відповідно 72% і 97% припадає на країни Південно-Східної Азії).

До 1992 року прямі іноземні інвестиції в субрегіон становили 130 млрд дол., причому упродовж попередніх 10 років

Різке зниження загальносвітових обсягів приватних капіталовкладень, що було проявом фінансової кризи 1997–1998 років, призвело до зниження потоків кредитних коштів у країни Азії. Однак після виходу з кризи роль іноземного капіталу для країн регіону знову почала зростати, чому сприяли стабілізація інвестиційного клімату, розвиток виробничої і фінансової інфраструктур. Були вжиті додаткові заходи з поліпшен-

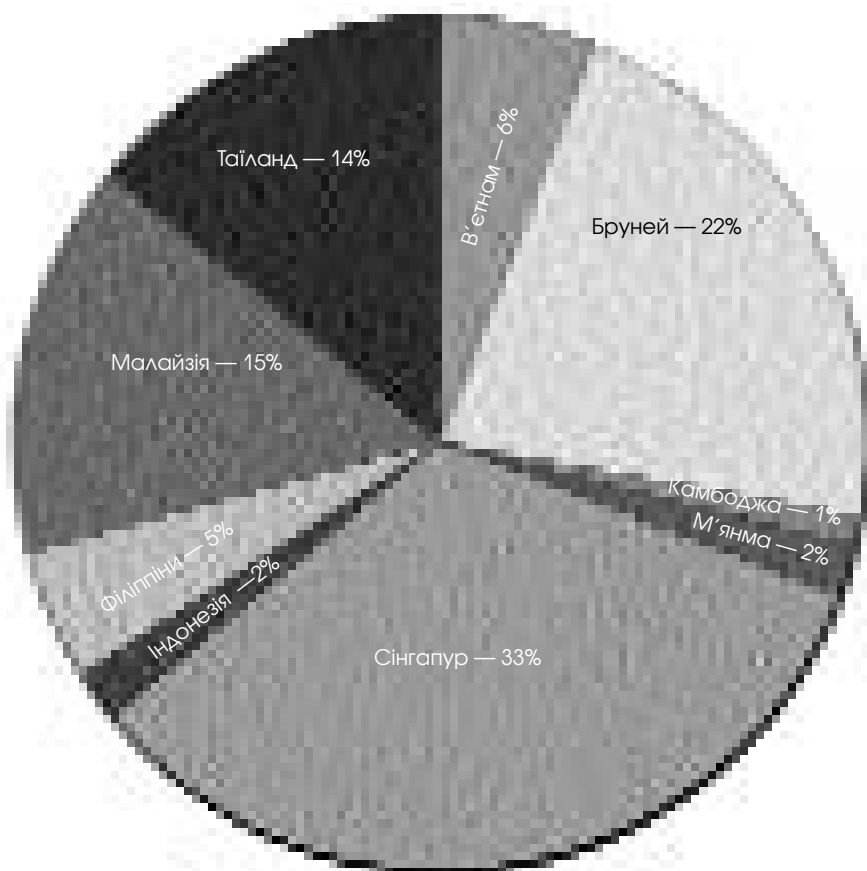
Роль іноземних інвестицій у країнах Південно-Східної Азії і вплив цунамі на інвестиційну привабливість регіону

вони мали тенденцію до збільшення приблизно на 10% щорічно, що навіть тоді перевищувало темпи зростання виробництва в цих країнах. Попри зниження темпів економічного росту в ПСА до середини 90-х років, надходження капіталів було активнішим, і прямі внески іноземних компаній у ці країни тільки 1996 р. становили 81,2 млрд дол., збільшившись за п'ять попередніх років майже в чотири рази. У середині 90-х років на кожного жителя Малайзії припадало понад 1 тис. дол. прямих іноземних інвестицій, відповідні цифри для Сінгапуру ще вищі [3].

ня інвестиційного клімату, спрямовані на зниження вимог до іноземних компаній і їх філій, які діяли на території країн. Багато країн лібералізували валютне законодавство, а також гарантували іноземним інвесторам захист їхніх інвестицій і вільний переказ за кордон доходів [4, с. 134–138].

За останні кілька років частка інвестицій істотно збільшилася для В'єтнаму і Сінгапуру. Водночас спостерігався спад інвестиційної активності в Малайзії, Індонезії, Шрі-Ланці і Таїланді [15].

Внутрішньорегіональні інвестиційні потоки, особливо в Південно-Східній Азії, останнім часом

Діаграма 1. ПІІ в країни АСЕАН в 2002р. (14)

зберігали високу динаміку, зокрема внаслідок перетворення виробництв, розширення регіональних виробничих мереж і нарощування регіональних інтеграційних зусиль. Переважала тенденція до зменшення ПІІ в електронну промисловість через раціоналізацію виробничої діяльності в регіоні й адаптації до глобального попиту [2, с. 29–30].

Із зазначеного можна стверджувати, що в попередні роки економіка країн Азії стабільно зростала. Трагедія, що обрушилася на країни Південно-Східної Азії, безсумнівно, величезна за своїми масштабами і буде ще довго позначатися на економічному розвитку регіону і на його інвестиційній привабливості. На думку фахівців, кількість жертв цунамі стала жахливою катастрофою, але все ж є підстави вважати, що стихійне лихо не торкнуло фундаментальних економічних і фінансових основ цього росту. Промисловість регіону практично не постраждала і, попри стихійне нещастя, активність споживачів у Південно-Східній Азії залишається високою [6].

Внаслідок цунамі в Таїланді найбільше постраждало шість областей і островів у південно-західній частині країни, зокрема провінція Пхукет. Інша частина економічної і промислової інфраструктури країни практично вціліла. За підрахунками, на шість потерпілих таїландських провінцій припадає

близько 2,7% ВВП країни і 3,1% його населення (дані 2002 і 2003 років). Однак збиток туристичному бізнесу, який є основною економічною діяльністю країни, виявиться досить значним і вплине на всю таїландську економіку, оскільки близько третини її курортних споруд розташовувалося в зоні лиха. У першому кварталі 2005 р. очікуються значні збитки як у сфері туризму, так і в економіці Таїланду в цілому. Прогнозоване збільшення ВВП Таїланду в 2005 р. становить 5,7% (6,3% у 2004 році). І хоча очікується істотний спад в індустрії туризму в Таїланді, можна припустити, що надходження інвестицій і реалізація зваженої політики допоможуть відновити економічну інфраструктуру країни.

В Індонезії через катастрофу найбільше постраждали провінція Ачех, північ острова Суматра, декілька віддалених островів в Індійському океані. Попри серйозний збиток, нанесений стихією економічній інфраструктурі Індонезії, ключові промислові об'єкти країни не постраждали. На провінцію Ачех припадає тільки 2,2% ВВП країни. На думку економістів, попри деякий спад економічної активності в країні, річне збільшення ВВП у 2005р. в Індонезії не сповільниться і сягне рівня 4,5%.

Основні втрати і руйнування в Малайзії припали на територію острова Пенанг. Однак, за попе-

редніми оцінками, з усіх потерпілих від цунамі країн туристична індустрія і промисловість цієї держави постраждала найменше. 2005 р. у країні очікується збільшення ВВП на рівні 4,8% [1].

Значних втрат зазнали Мальдіви, особливо у сфері туризму. Зруйновані величезні території, на яких розташовувалися найбільші готелі і туристична інфраструктура [10].

Для більшості постраждалих країн агропромисловий комплекс і рибальство становить незначну частину доходів бюджету. Бюджет багатьох із них матиме деякі складнощі внаслідок стихійного лиха, але, за винятком Шрі-Ланки, це не викликає особливого занепокоєння. Міжнародна допомога й іноземні капіталовкладення повинні допомогти перебороти труднощі з нестачею бюджетних коштів [1].

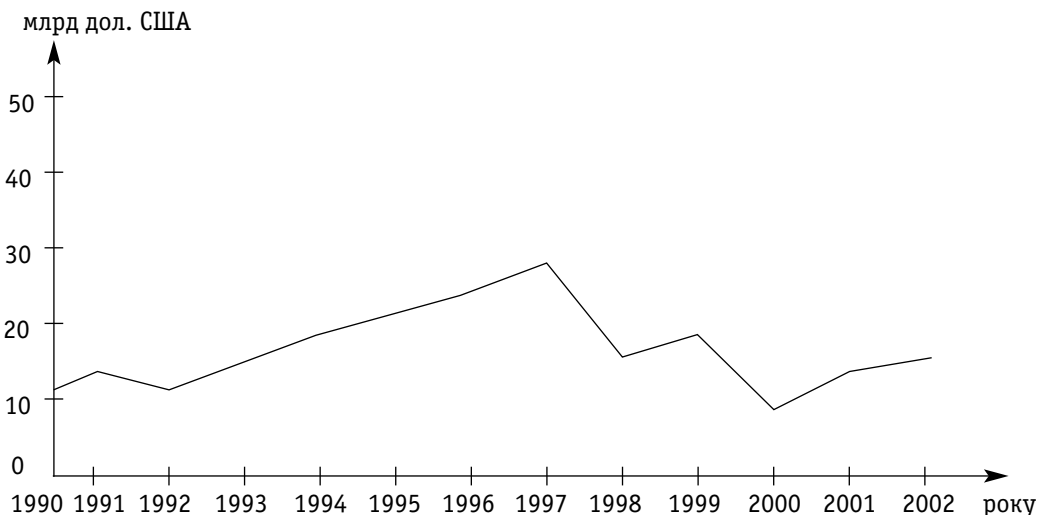
Необхідні зусилля для того, щоб темпи економічного і соціального розвитку регіону не знижувалися у зв'язку з наслідками катастрофи. Для цього досить ефективним інструментом могло б стати часткове зменшення зовнішньої заборгованості азіатських країн, або тимчасовий мораторій на обслуговування боргу. Варто зазначити, що країни «великої сімки» вирішили заморозити зовнішню заборгованість країн, що постраждали в результаті катастрофи, і вже обговорюють можливі процедури з Паризьким клубом, і іншими кредиторами [8].

З усіх країн Південно-Східної Азії, на наш погляд, найбільше інвестиційних можливостей нині мають Таїланд і Індонезія. Середня норма заощадження Таїланду на рівні 34% з 1994 до 2003 р. створює передумови для збільшення валових інвестицій з 25% (останні дані) до 35–36% упродовж наступних років. Такі інвестиційні внески в економіку істотно допомогли б подолати наслідки катастрофи.

Також ефект від стихійного лиха, яке обрушилося на регіон, буде пом'якшений швидким відновленням зруйнованих районів і інвестиціями інших країн, які допомагають постраждалому регіону. Міжнародне рейтингове агентство *S&P* не має наміру переглядати рейтинги потерпілих під час цунамі країн Південно-Східної Азії, попри серйозні руйнування і збитки. Крім того, експерти *S&P* прокують швидку відбудову туристичного бізнесу в регіоні. Усе це дає змогу мінімізувати наслідки впливу цунамі на ВВП країн, які зазнали руйнування [6].

Представники Міжнародної фінансової корпорації (МФК) — підрозділу Світового Банку, що займається фінансуванням приватного сектора — заявили, що можливе збільшення інвестицій Корпорації в підприємства Індонезії і Таїланду вдвічі або втричі. Згідно з даними МФК, обсяг інвестиційних позик і інвестицій в активи підприємств Індонезії може зрости до рівня близько 600 млн дол. щороку, у Таїланді — до 200 млн дол. В Індонезії МФК має намір реалізувати програму фінансування на мікрорівні через місцеві банківські установи для допомоги індонезійським підприємствам, зокрема в таких потерпілих у результаті катастрофи галузях, як рибальство [16].

Нині у фонд допомоги країнам, що постраждали від цунамі 26 грудня 2004 р., виділено 4,963 млрд дол. від урядів і світових банків і ще 1,245 млрд зібрано приватно. Загальна сума допомоги становить нині 6,2 млрд доларів. Одним із найбільших донорів регіону є Австралія, що надасть 904 млн дол., з яких 815,5 млн дол. — допомога уряду, а ще 88,5 млн дол. — приватні пожертвування. Серед інших великих донорів можна виокремити Азіатський банк розвитку (675 млн дол.), Німеччину (660 млн дол. допомога уряду і 333 млн дол. приватних

Графік 1. Надходження ПІІ в країни-п'ятірки найбільших країн АСЕАН (Індонезія, Малайзія, Таїланд, Сінгапур і Філіппіни) (2, с. 29–30).

пожертвувань), ЄС (529 млн дол.), Японію (500 млн дол.), США (350 млн доларів).

Значимо, що Азіатський банк розвитку збільшив розміри допомоги майже вдвічі порівняно з первісною сумою обсягом 325 млн доларів. Як зазначається в заяві банку, 500 млн дол. можуть бути виділені в грантах трьом постраждалим країнам — Індонезії, Мальдівам і Шрі-Ланці. Решта 175 млн дол. спрямовується з інших проектів у потерпілий регіон [12].

Туризм — головна постраждала галузь у регіоні. Однак туристичний бізнес на острові Пхукет і в інших постраждалих районах має відновитися досить швидко. Важче буде Шрі-Ланці й о. Мальдіви, — інвестиції в їх туристичну індустрію збільшаться не швидко [6].

Слід зазначити, що після катастрофи ціни у готелях на о. Пхукеті знизилися в 2–2,5 рази. Водночас цей тайський острів становить особливий інтерес. На відміну, скажімо від Шрі-Ланки або Індії, де наслідки стихії посилюються злидарським станом місцевих жителів, Пхукет є цілком благополучним за стандартами Південно-Східної Азії, тому його відновлення відбудеться досить швидко.

Крім того, масовий розпродаж нерухомості в регіоні спричинений не стільки необхідністю відновлювати зруйноване, скільки порушеними турпотоками. Європейські уряди рекомендували своїм громадянам утриматися від поїздок в потерпілі від цунамі регіони.

Експерти впевнені, що згодом, коли турпотоки в регіон відновляться, вартість готелів збільшиться в кілька разів і можна отримати прибуток від 100%. Але поки фахівці не можуть передбачити, коли саме це відбудеться і наводять аналогії з Єгиптом, якому необхідно було близько трьох років, щоб відродити туристичну індустрію після розстрілу німецьких туристів у Луксорі [7].

Висновки:

Упродовж тривалого часу іноземні інвестиції визначали динаміку економічного розвитку країн Південно-Східної Азії. У результаті відкритої зовнішньої політики і лібералізації законодавства у 80–90-х роках у регіоні значно збільшилися обсяги іноземних капіталовкладень і позик.

За останні десятиліття іноземний капітал — основна рушійна сила економічного і промислового росту регіону. Ймовірно, він збереже за собою статус домінуючого фактора господарсько-економічного розвитку Південно-Східної Азії в майбутньому.

Величезних втрат економіці країн Південно-Східної Азії завдало нещодавнє цунамі, але, попри масштабність катастрофи, можна впевнено сказати, що основні промислові об'єкти й економічна інфраструктура регіону не постраждали. За прогнозами

фахівців, спад економічного росту в країнах лиха буде незначним і вже в другому кварталі 2005 року очікується відновлення позицій постраждалих країн на світовому ринку.

У результаті цунамі істотно постраждала сфера туризму, однак через здешевлення нерухомості у регіоні в найближчому майбутньому можна очікувати чергового збільшення надходжень іноземних інвестицій у туристичний бізнес багатьох країн і відновлення туристичних потоків.

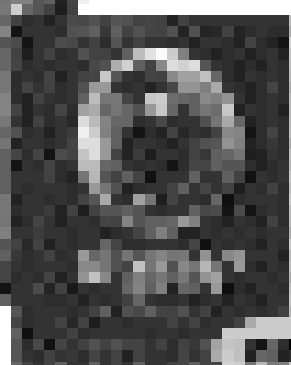
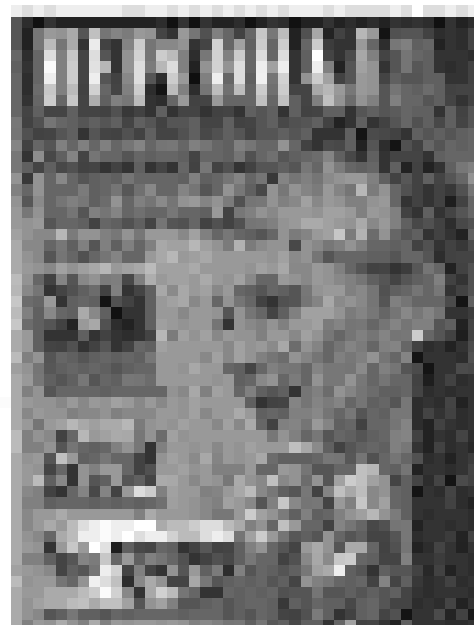
Отже, попри лихо, що охопило регіон, країни Південно-Східної Азії зберегли значний економічний потенціал, який дасть змогу досить швидко відновити інвестиційну привабливість і збільшити потоки капіталу в національні економіки.

Література

1. Агентство S&P не має наміру переглядати рейтинги постраждалих від цунамі країн Південно-Східної Азії. — Новини сайту <http://rating.rbc.ru> від 29.12.2004.
2. Доповідь UNCTAD про світові інвестиції за 2003р. www.un.org
3. Иноземцев В. Глобализация национальных хозяйств и современный экономический кризис // Проблемы теории и практики управления. — 1999. — № 3. — С. 20–21.
4. Мадиярова Д. М. Стратегия формирования внешнеэкономической деятельности Алматы: Экономика, 1999. — с. 184.
5. Мозиас П. Прямые иностранные инвестиции: современные тенденции // МЭМО. — 2002. — № 1. — С. 66
6. Новини компанії BBC <http://news.bbc.co.uk>
7. Новини сайту «Бизнес Палитра Инфо» від 12.01.2005р. <http://palitra.info/197927.html>
8. Новини сайту <http://in.news.yahoo.com> від 8.01. 2005р.
9. Asia Development Bank <http://www.adb.org/>
10. Lian Daniel. Southeast Asia: Tsunami Impact on Region // Morgan Stanley Press Release <http://www.opals.ru/GEFdata/digests/20050103-mon.htm>
11. Rashmi Banga. Impact of government policies and investment agreements on FDI inflows // CSIS Working paper No 116. Indian council for research of international economic relations. November 2003 — 47p. <http://www.icrier.res.in/publications.html>
12. Reuters 07.01.2005 www.reuters.com
13. Reynolds Christopher. The Continuing Role of Foreign Investment in East and South East Asia. <http://www.global-logic.net/finvest.htm>
14. Statistics of Foreign Direct Investment in ASEAN 2002 (ASEAN Secretariat) www.asean.org
15. The World in 2004 http://vneshmarket.ru/content/document_r_CBE1C0A4-CC01-4B83-B2D5-27F25CD9CCC5.html
16. World Bank to increase investments in Asia // NDTV Correspondent. Saturday, January 8, 2005 (Jakarta) — www.ndtv.com
17. World Bank www.worldbank.org

УВАГА АКЦІОНЕРІ!

Передплата журналу
"ПЕРСОНАЛ"
на термін
гарантованою ШІМЗ
Умови зацікавлюють.

CD-ROM

Умови передплати:

Передплата журналу "ПЕРСОНАЛ" за 2008 рік здійснюється за ціною 100 грн. за рік, за яку надається 12 номерів. Передплатнику надано гарантовану гарантію ШІМЗ на термін передплати. Журнал "ПЕРСОНАЛ" надано за адресою, вказаною в журналі "ПЕРСОНАЛ".

Умови доставки:

За 2008 рік передплата здійснюється за адресою, вказаною в журналі "ПЕРСОНАЛ" за адресою, вказаною в журналі "ПЕРСОНАЛ". Журнал "ПЕРСОНАЛ" надано за адресою, вказаною в журналі "ПЕРСОНАЛ".

На умовах гарантованої ШІМЗ передплата здійснюється за адресою, вказаною в журналі "ПЕРСОНАЛ".

Умови оплати:

Передплата здійснюється за адресою, вказаною в журналі "ПЕРСОНАЛ".

Передплата здійснюється за адресою, вказаною в журналі "ПЕРСОНАЛ".

Передплатний індекс 0988

«Оскома агресії», або Необхідність неоінституційного трактування ролі засобів масової комунікації у протистоянні тероризму

Валентин Лисенко,
політолог

Питання про місце й роль засобів масової комунікації (ЗМК) у попередженні тероризму і протидії йому нині викликає суперечки й неоднозначні судження. Інтенсивний розвиток інформаційних технологій і

глобалізація сучасного світу, прискорення політичного часу й ущільнення політичного простору [6, с. 32], широкий доступ до управління семіотикою і семантикою змістів й образів, можливість масштабного маніпулювання суспільною свідомістю збільшують загрози окремо взятих держав, наддержавних об'єднань, суспільства й Людини. Сповідуючи старі концепції й підходи, держава явно програє протистояння в боротьбі з тероризмом. Необхідно визнати факт потреби формування нового концепту контртерористичної діяльності, який повинен опиратися на неінституційне трактування ЗМК.

Тероризм на сучасному етапі відрізняється особливою масовістю жертв і своїм складним, міждержавним і наднаційним характером. Набувши «міждержавного статусу», переборюючи кордони однієї держави, тероризм став фактором цивілізаційної загрози. Глобальні соціальні зміни у світі вимагають об'єктивного аналізу інформаційного середовища світового співтовариства й побудови нової моделі відносин мас-медіа й суспільства. Очевидним стає обмеженість старих уявлень про роль і місце ЗМК. Інформаційна революція перетворила мас-медіа на віртуальну «четверту» гілку політичної влади, яка за силою, оперативністю й проникненням свого впливу значно перевершує всі три традиційні галузі влади разом узяті. Політична боротьба почала розгортатися у віртуальному інформаційному просторі й набула нових постіндустріальних форм [6, с. 29]. Революція в галузі комунікацій й інформації визначила зміну світогляду. Деполітизація глобального світу

послабила роль держави як головного політичного актора й пробудила до життя нового й нелегітимного політичного гравця [14, с. 206].

Варто визнати — тероризм став вагомим фактором «великої політики». Ця обставина реально означає істотний поворот в еволюції світової політики. Небезпечною стає недооцінка або неправильна оцінка можливостей інформаційного ресурсу в протидії міжнародному тероризму. Суспільство виявилось не готовим до цієї війни — позначилися об'єктивні і суб'єктивні фактори, тоді як формування єдиного світового інформаційного простору внесло істотні кількісні і якісні зміни в характер ведення інформаційних війн. Причому «нелегітимний політичний актор» — тероризм — веде війну, і війну, насамперед, інформаційно-психологічну (у цій праці не проводиться розмежування понять «інформаційної», «інформаційно-психологічної» або «психологічної» війн).

Трагедія і фарс сучасності — у розвитку парадоксальної тенденції інформаційного суспільства: чим сучаснішим стає суспільство, тим більше значення в ньому приділяється не інститутам і нормам, а діючим особам та їх іміджам, причому на віртуальній політичній основі. Якщо в класичній політичній системі політичне знання зів'язувалося зі сферою політичного буття, політичного існування, то інформаційна революція, використовуючи віртуальний простір, миттєво переводить нову інформацію у сферу політичної дії. Використовувати інформацію для найефективніших способів її застосування на практиці — це і є політичне управління в інформаційному суспільстві. Доступ до нової інформації стає важливим ресурсом політичної влади, і цей ресурс вона може використати надалі за своїм розсудом, не виключаючи різних інформаційних маніпуляцій у своїх інтересах [6, с. 26–27]. Прерогатива в цьому повинна належати легітимним державним і наддержавним інститутам.

Науково-технічна революція, нові інформаційні технології, глобальні інтеграційні процеси призвели до формування глобального інформаційного співтовариства, в якому інформація є головним чинником управління сучасним світом й основним інструментом влади. Відповідно, виникає й нове інституційне середовище — зазнають докорінних змін фундаментальні політичні, правові, економічні, соціальні й культурні правила й норми співжиття. Очевидність зростання впливу ЗМІ на динаміку соціальних і комунікаційних процесів усього світового співтовариства вказує на необхідність створення ефективної системи управління інформаційним полем і структури інформаційної безпеки як з боку держави, так і легітимних наддержавних інститутів, суспільства в цілому.

Актуальною є також потреба встановлення власних внутрішніх обмежень, яких має дотримуватися кожен з інституційних учасників контртерористичної коаліції, вироблення нових підходів, законодавчих норм, обов'язковості обліку «місцевих» традицій і соціальних умовностей, особливу роль відіграють релігійні обмеження.

Нова епоха визначила особливе звучання тероризму. Як поняття, слова «тероризм» й «терорист» з'явилися наприкінці XVII століття. Але донині слово «тероризм» вживається дуже широко й означає весь спектр різноманітних відтінків насильства. Немає загальноприйнятого визначення поняття «тероризм», існують різночитання в самому розумінні тероризму як явища, часу його виникнення, його джерел, умов і причин існування. Трактатування часто залежить від політичних поглядів, релігійних переконань й етнічної приналежності. Нерідко мас-медіа, поряд із поняттям «терорист», використовують полярні терміни, починаючи від «бандит», «бойовики», «незаконні збройні формування» і закінчуючи: «герой», «партизани», «національно-визвольний рух». В одному випадку — це злочин, в іншому — подвиг. Нейтральність у її чистому вигляді, виходячи з природи самого явища, відсутня. Залежно від соціокультурного простору, політичної кон'юнктури, змінюється й відношення до дій терористів. Аналізуючи пануючі погляди на тероризм, легко виявити, що його системному аналізу заважає побоювання втратити образ ворога. Людський і моральний збиток занадто великий, тому абстрактні міркування, що містять елемент не тільки пояснення, але й розуміння, здаються виявом байдужості. Проте, без аналізу причин і сутності тероризму, його нових рис, його зв'язку зі змінами, що відбуваються у світі, неможлива й боротьба проти самого феномену [14, с. 196–197].

Привертає увагу ототожнення понять «тероризм» і «терор». Ми не ставимо за мету — аналіз семантичної структури цих понять. Але вважаємо за доцільне, слідом за деякими дослідниками, розмежувати ці поняття. «Терор» — це насильство, застосовуване «сильним» проти «слабкого». Як правило, мається на увазі відкрите насильство, що спирається на міць державних інститутів. «Тероризм» слід розглядати як насильство «об'єктивно слабкого», спрямоване проти «сильного», маючи на увазі й таке визначення, що «в остаточному підсумку тероризм — це насамперед самозахисна реакція політичної, соціальної, релігійної, економічної і т. д. меншості проти тих або інших дій більшості. Рідше — це реакція більшості, яку ущемляють» [11, с. 209]. Явища ці різного порядку, але в обох випадках мета насильства — прагнення змінити інститути суспільства (або рішення якого-

небудь інституту) за допомогою масштабної зміни картини світу у людей, які підтримують ці інститути [12, с. 132].

Не можна не зазначити таку принципову відмінність терору від тероризму, як ставлення до монополії на легітимізацію насильства. Так, крім монополії на застосування сили й фіскальної монополії, неодмінною умовою існування держави є дотримання «загальних правил гри» — законів, норм правового й громадського порядку тощо [7, с. 45]. Коли ж держава порушує ці правила й набуває рис тоталітарної, ми маємо приклад державного терору. Насильство у світовому масштабі легітимізують різні міжнародні організації, окремі держави або коаліції держав тощо. Тероризм — насильство нелегітимізоване, використовуване насамперед «об'єктивно слабким», але може бути й на «озброєнні» «сильного». У випадку легітимізації насильства терорист стає героєм, у протилежному — залишається тим, ким був.

Говорячи про тероризм, часто, швидше за все через його кримінальну складову, поряд із виявами політичного тероризму розглядають приклади кримінального тероризму, хоча це явища абсолютно різного порядку, насамперед через свою соціально-політичну спрямованість і значимість.

Примус до певної дії представників влади, посадових осіб актом насильства або загрозою його здійснення, що має на меті, як правило, широкий соціальний резонанс і переслідує цілі зміни внутрішнього або зовнішнього курсу державної політики, дестабілізацію ситуації або падіння існуючого режиму, підлив впливу суспільно-політичних об'єднань, дезорганізацію їхньої діяльності, — все це є відмінною рисою політичного тероризму від безпосередньо кримінального.

Водночас терористичні групи можуть бути частиною кримінальних співтовариств або, навпаки, — терористичні організації можуть включати злочинні карні групи.

Деякі дослідники [5] датують період виникнення тероризму останньою третинною XIX — початку XX ст., інші вважають тероризм феноменом кінця XX століття [15]. За основу датування виникнення й періодизації явища «тероризму» беруть етапи становлення мас-медіа, технічний прогрес у цілому, який забезпечує перехід тероризму на вищий якісний рівень. Не підлягає сумніву кореляція тероризму й технічного прогресу, але при подібному датуванні з поля зору випадає ціла ера тероризму — епохи панування неформальної комунікації.

Нині, жодним чином не применшуючи ролі неформальної комунікації, варто визнати, що головним репрезентантом й інтерпретатором дій терористів є ЗМІ. Саме вони задають загальний дискурс акту. Для цього використовуються модальні

визначники, в якості яких виступають прикметники й прислівники: «можливо», «очевидно», «звичайно», «типовий», «як правило», «деякі», «іноді» тощо. Модальні визначники модифікують зміст ключових дієслів або іменників у пропозиції, дискурсивно підвищуючи валідність твердження. Для підтримки твердження й посилення його вагомості можуть використовуватися різноманітні додаткові свідчення, розраховані на конкретну аудиторію: емоційні заклики, цитати з праць відомих людей, висновки експертів, покликання на особистий досвід автора [13, с. 145], а також інші техніки впливу на суспільну думку (*докладніше див.* [9]). Тим самим стверджується, що визначення, дане описуваному акту насильства — єдиноможливе й універсальне, а відхилення означає патологію. Можливі, здавалося б, і півтони, але тоді в послання бувають вплетені різні імплікатури. У підсумку визначальним стає існуючий соціальний міф — когнітивна модель світу, властива тій або іншій людській спільності.

Тероризм — це свідомо, цілеспрямовано застосовуване насильство, яке, як правило (але не завжди), потребує широкого розголосу. Відмова від розголосу, але з метою досягнення певного соціально-політичного або економічного резонансу, — доказ того, що йдеться про спецоперації або змови. Це швидше окремих випадок тероризму, хоча він може мати як позасистемний, так і системний характер, залежно, скажімо, від геополітичної або політичної ситуації, від вибору форм і способів досягнення своїх устремлінь суб'єктами тероризму.

Але все-таки характерною рисою сучасного тероризму є, насамперед, публічність, забезпечення якої покладають на традиційні мас-медіа (преса, радіо, телебачення) і *Internet*-медіа. Технологічний прогрес і розвиток засобів масової комунікації вимагають переосмислення значення ролі ЗМІ в суспільстві, усвідомлення значимості характеру, форм і методів подачі інформації в управлінні суспільною свідомістю. Сучасний тероризм, повністю прийнявши нову філософію, з настанням епохи інформаційного суспільства перейшов у якісно нову стадію — ведення інформаційно-психологічних війн, створюючи інформаційний привид жаху й хаосу. Звідси — й вибір як мішень безневинних жертв — кривавого послання адресату як способу найефективнішого впливу на суспільну свідомість.

Тероризм нині не тільки відповідає ері інформаційних технологій, а й прагне підкорити її собі. Терористичні організації проводять широку інвестиційну політику. Крім традиційного підпорядкування активів легальних компаній і поліпшення інфраструктури наявного нелегального бізнесу сфери інформаційних технологій, терористичні

організації активно втручаються в інформаційний простір. Створюють медіа-імперії з власних інформаційних ресурсів (друковані видання, радіостанції, телеканали, *Internet*-медіа), знаходять агентів впливу в авторитетних світових інформаційних носіях, проводять ефективні інформаційні операції, розробляють і застосовують методи маніпулювання масовою свідомістю.

Сучасний тероризм не знає кордонів у просторі, а має лише соціально-політичні або психологічні межі. Нині він перетворився на багатоаспектний, небезпечний і довгостроковий фактор розвитку сучасного суспільства, що чинить на останній серйозний дестабілізуючий вплив, ставить під загрозу необхідні умови прогресивного розвитку людства [1, с. 169]. Політико-психологічний фактор впливу як спосіб політичного тиску покладений в основу терористичної діяльності.

Розглядаючи теракт як вияв політичної активності й метод регуляції соціальних процесів, теоретики тероризму у своїй методології досягнення мети основне місце відводять засобам масової комунікації. Оперативність, масштабність, унікальна здатність впливати на суспільну свідомість властиві мас-медіа. Інформаційний потенціал терористичного акту величезний, і це прекрасно розуміють і суб'єкти терористичної діяльності, і ті, хто стоять за ними. Терористи апелюють до суспільства за допомогою мас-медіа, при цьому терористичний акт ЗМК творить свій власний віртуальний простір, визначальною характеристикою якого стає тривале існування, активне поширення й значне тиражування насильства. Ретрансляція насильства ЗМІ підсилює ефект самого насильства, тим самим викликаючи деструкцію суспільної свідомості. Страх і непевність у завтрашньому дні людей і, як наслідок, психологічний ступор суспільної свідомості, найдієвіший із погляду дезорганізації, який проявляється слабкістю й бездіяльністю влади або підвищеною тривожністю, і посиленням напруженості в суспільстві, негативними емоціями, які повинні знайти вихід, і врешті бути спрямованими проти влади, — до цього прагнуть ідеологи тероризму. Терористичний акт створює інформаційний привид і жорстко змінює порядок денний, а ЗМІ постають як засіб інформаційно-пропагандистського забезпечення терористичної діяльності. Таким чином не тільки задається інформаційний привид як ініціалізатор певних смислотворчих процесів в індивідуальній і масовій свідомості, а й реалізується можливість управління суспільною свідомістю, як формування суб'єктів дії — великих соціальних груп, сконсолідованих навколо лідерів думок і готових до масових виступів, зокрема і до анти-соціальних дій. При цьому люди можуть висувати різні вимоги, а їх дії, найчастіше, далекі від логіки

подій і способів вирішення існуючих, а тим більше уявних проблем.

Смішно звучать заяви, що ЗМК самим фактом свого існування провокують тероризм, так само, як і прями звинувачення мас-медіа у співучасті в терористичній діяльності. Водночас не можна не зазначити, що саме ЗМІ перетворюють теракт із локального дійства на глобальне. Так, мас-медіа, приділяючи пильну увагу й даючи широкий розголос терористичному дійству, коли упродовж тривалого часу в різних електронних мас-медіа й зі сторінок друкованих видань не сходить тема тероризму, сприяють тому, що афективно-значима інформація робить людей мимовільними співучасниками події, й інформаційний простір ЗМІ доповнюється простором неформальної комунікації. Загроза насильства або факт самого насильства внаслідок специфіки свого психологічного впливу на природу людини сприяють виникненню в суспільній свідомості певної домінанти. Через екстремальність події величезна кількість афективних слідів (семіотичних кодів доступу до афективно наповненого вогнища) залишається тривалий час «лежати на поверхні» суспільної свідомості, а існуючі соціально-економічні проблеми, релігійні протистояння, національні конфлікти або сепаратистські тенденції, у свою чергу, сприяють посиленню такої домінанти. «Звернення» до цієї домінанти навіть через тривалий час може викликати соціальний вибух, що з «темою» тероризму жодним чином не буде пов'язаний, за винятком хіба що своєї соціально-психологічної основи. На жаль, про це мовчать більшість дослідників тероризму.

Аналіз матеріалів, які подають мас-медіа про дії терористів, вказує на стійку тенденцію формування певного образу. Сучасна дискурсивна практика ЗМІ, як зазначалося, формує суспільну думку щодо концепту «тероризм». Дискурс «тероризму» є дискурсом політичної події. Це дає змогу політикам аргументувати свої дії і рішення, спираючись саме на цей концепт, експлуатація феномену тероризму стає актуальною дійсністю.

Звідси — легітимація насильства у відповідь на терористичні акти у вигляді безальтернативності силового вирішення проблеми, превентивні заходи щодо можливих актів, зокрема через ліквідацію (легітимізованого вбивства) політичних лідерів й активістів конфронтуючої сторони або легітимація самого насильства — терористичного акту — за допомогою інтерпретації події, скажімо, як боротьби за незалежність. Тоді й пропонується відповідний категоріальний апарат, що стає надбанням публічної політики, з простору публічної політики потрапляє в побут і набуває форми символу-ідентифікатора, причому символом стає не тільки саме дійство, а й суб'єкт дії. При цьому, з одного боку, ступінь генералізації самого символу, що позначає як легітимізоване, так і нелегітимізоване насильство, власне, сприйняття, неймовірно широка, з іншого — сама символіка насильства досить однозначна.

У випадку нелегітимізованого насильства, такі символи-поняття, як «тероризм», «теракт» або «терорист», що персоніфікують собою кров, смерть, страх, жах, звертаються прямо до архетипів, відповідальних за безпеку й самозбереження. Політико-психологічна інтенційність терористичного акту залишається прихованою від аудиторії і, як правило, у дискурсі, пропонованому ЗМІ, здобуває політико-кримінальне забарвлення. Водночас психологічна складова зберігається в латентному стані. Когнітивна топографія суспільної свідомості, що творить ЗМІ, позбавляє аудиторію можливості інтерпретувати подію поза представленим контекстом, сугестивність поняття «тероризм» стає визначальною. Включаються несвідомі психологічні процеси, що діють у надрах індивідуальної і колективної психіки, панування «невдоволення» у суспільній свідомості й тривожні очікування сприяють перетворенню аудиторії на активну масу з потенціалом дії. Символ актуалізує цей потенціал, чим сприяє злиттю повсякденного й суспільного рівнів свідомості на індивідуальному

рівні й загальній фрустрації на колективному. Ірраціональне мислення стає визначальним тому, що саме символами оперують ЗМІ, які вони ж продують і ретранслюють. Виникає реальна загроза перетворення новин на інформаційний тероризм, якщо дотримуватися сценарію, розробленого методологами терористичного дійства. Виконуючи свою соціальну функцію — інформування, мас-медіа стають задіяними в процес терористичного дійства і є його безпосередніми учасниками. Тут і виникає питання про самообмеження, інше — про компетентність. Часом мас-медіа, граючи за сценарієм терористів, виступають у ролі основного фактора десоціалізації й сприяють руйнуванню сформованої ідентичності, йдеться про особисте або групове самовизначення й асоціальне ставлення до державних інститутів влади.

Подібна «протерористична» спрямованість діяльності ЗМІ зумовлена не стільки безвідповідальністю, як ригідністю розуміння свого місця і ролі в суспільстві. Причин цього безліч, починаючи від ослаблення механізмів соціального контролю, розуміння інституційної ролі ЗМК у суспільстві й закінчуючи професійними навичками журналістів. Необхідно зрозуміти, що свобода слова не звільняє від моральної відповідальності за результати діяльності мас-медіа. Слід також зазначити, що часом ЗМІ, висвітлюючи події навколо терористичного акту, й антитерористичних дій спецслужб, у погоні за сенсацією, у спробі зібрати максимум аудиторії, пропонують ледве не інструкції із підготовки й здійснення терористичних акцій. Найчастіше для залучення аудиторії мас-медіа згущують фарби і додатково нагнітають ситуацію, що максимізує ефект теракту й «грає на руку» терористам. На жаль, існують факти, коли дії журналістів прямо або опосередковано створювали додаткові загрози для життя й здоров'я заручників, ускладнювали проведення контртерористичних операцій.

Соціальний інструментарій в управлінні такими ситуаціями повинен бути синтезом засобів інсти-

туційного підходу й комплексного аналізу рефлексивних процесів, починаючи від суб'єктів тероризму, їхніх безпосередніх жертв, учасників контртерористичної операції (зокрема спецназу), представників влади й суспільства в цілому, і закінчуючи мас-медіа як інститутом і їхніми представниками: журналістами, телеоператорами, режисерами й режисерами монтажу, — усіма, хто залучений у процес створення інформаційного повідомлення.

У постіндустріальному суспільстві ЗМК є провідним соціальним інститутом, що організує соціальну взаємодію в суспільстві і визначає основні комунікативні процеси, відіграє чільну роль в управлінні суспільством. Інформація стала головним, а не просто одним із ресурсів політики [6, с. 26]. Безсумнівно, мас-медіа можуть і повинні протистояти тероризму. Сучасні психоінформаційні технології модифікування як індивідуальної, так і масової свідомості уможливають це. Інакше можливостями ЗМК продовжуватимуть користуватися терористи. Йдеться не про запровадження цензури, а це не означає, що необхідно повністю обмежити доступ терористів до ЗМІ, — з ростом тероризму це прямо ніяк не пов'язане. Водночас деякі дослідники тероризму зауважують [2], якщо політична свобода неконтрольована, це надає терористам повну свободу дій. Тому першим спонуканням, першою реакцією на теракт владних структур було й буде обмеження цих свобод. Кожна з гілок влади, кожен інститут, які визначають правила функціонування соціальної й політичної систем, намагатимуться обмежити ці свободи, вважаючи, що інші учасники ліберальнішими рішеннями можуть послабити політичну систему відразу зазначаючи, що будь-яке обмеження свобод починає, врешті, стримувати економічний розвиток [2, с. 192]. Проте все гучніше звучать твердження, що рішення проблем тероризму — це й «проблема самообмеження на всіх рівнях. Наприклад, самообмеження діяльності телевізійних каналів, пов'язане з показом насильства, висвітленням терактів тощо» [2, с. 193]. Існують твердження, що «навіть демократична держава не

повинна допустити, щоб демократії було занадто багато» [11, с. 212]. Але «жорсткість репресивного контролю в цілому не є виходом зі сформованої ситуації, оскільки тільки підсилює ймовірність миттєвих терористичних відповідей» [6, с. 36]: по-перше, вони розглядатимуться суб'єктами терористичної діяльності як показник ефективності застосовуваних ними засобів і, відповідно, продукуватимуть терористичну активність; по-друге, ініціюватимуть поширення соціальної бази тероризму й збільшення кількості терористичних організацій; по-третє, сприятимуть інтернаціоналізації тероризму.

Ніхто не заперечує необхідності «вакцинації» суспільної свідомості. Але потрібне врахування всієї складності структури масової свідомості і суспільної думки, соціальної стратифікації, національних особливостей архетипів, стереотипів і міфологем, ментальності, рівня політичної і загальної культури, психічного здоров'я суспільства в цілому. Досвід протистояння нашого найближчого сусіда — Росії — у пропагандистській війні проти тероризму демонструє неспроможність таких підходів, як декларування політики «мочити у вбиральні», провокацій типу «він сам не чоловік, гірше від баби», спроби розіграти гендерну карту, приниження вказівками на зомбованість, демонстрації вбитих жінок-шахидок або трупів чеченських лідерів. Усе це впливає на соціум і суспільну свідомість, додатково травмуючи його, а не на мішені — терористів, тому що їхня мова — це інновація, і вони глухі до відозв владних державних і суспільних структур, у них своя система цінностей, і своя особлива логіка мислення. Крім того, терористичне об'єднання через специфіку своєї соціально-психологічної організації на напади відповідає не просто ігноруванням суспільних інститутів, а додатковим посиленням групової згуртованості й внутрішньогрупової конформності. А чим вищий ступінь згуртованості групи, тим більше в неї влади над її членами [10, с. 271], тим сильніша її залежність від «гуру смерті».

Тут дуже важливе виділення психологічного аспекту в розумінні феномену тероризму, і не тільки в плані розуміння механізму залучення в терористичну діяльність або специфіки функціонування терористичного співтовариства, а й особливостей психологічного впливу терористичних актів на індивідуальну й масову свідомість.

Обговорюючи міжнародний тероризм, необхідно мати на увазі, що терористичної мережі як такої не існує. Глибокий сумнів викликає також наявність якого-небудь єдиного аналітичного й координаційного центру міжнародного тероризму. Немає визнаних лідерів наднаціонального масштабу. Віртуальний образ Усами бен Ладена як лідера

міжнародного тероризму не витримує жодної критики. Дедалі більша демонізація тероризму або окремо взятих представників ЗМІ, політиками, політологами і політтехнологами не сприяють здоров'ю суспільної свідомості. Бездумна ретрансляція національними мас-медіа повідомлень світових інформаційних агентств, найчастіше не вільних від тенденційної подачі інформації, що, на наш погляд, не тільки неприйнятна відповідно до пропонованої (читай нав'язуваної) точки зору, але і не сприяє виробленню конструктивної позиції в протистоянні міжнародному тероризму. Варто визнати, що найчастіше, відтворювані від роботи до роботи, від автора до автора сентенції загальнолюдського характеру не прояснюють суті концепту «тероризм». Загальну істерію, що охопила суспільство, свідомо чи мимоволі, але активно підігривають мас-медіа.

Нині існує схильність перебільшувати міць і розгалуженість терористичних організацій. Однак жодним чином не можна зменшувати небезпеку тероризму. І саме суспільна думка впливає на політичну еліту своїх держав, активізуючи цим міжнародне співробітництво у сфері безпеки.

Очевидно, що позбавлення від тероризму як форми політичного насильства можливе лише за умови глобальної перемоги над тоталітаризмом й екстремізмом, а також послідовного розвитку інтеграційних тенденцій у сучасному світі [4, с. 170]. Існуюча пріоритетність силового рішення в протистоянні суспільства викликам тероризму, як вчить практика, не приносить бажаних результатів. Необхідно шукати інші рішення, де пріоритет, за визначенням, повинен належати мас-медіа.

Терористична загроза нині стала одним із визначальних факторів внутрішньої політики держав, приводом і способом рішення геополітичних завдань у зовнішній політиці основних політичних акторів-структуризаторів світового простору. Аналіз соціально-політичних, політико-правових процесів свідчить, що в Україні присутні основні терогенні фактори, що створюють політичні, економічні, соціальні й етнорелігійні передумови для виникнення й розвитку тероризму. Кумулятивний вплив на тероризм може чинити надзвичайний рівень корупції в державі (*зміна влади й перехід останніх в опозицію ще більше збільшує ризик.* — Авт.), живучість соціально-революційних традицій і постулатів («*митингова демократія*», яка набула нині популярності як основний спосіб вирішення суперечливих питань. — Авт.), а також висока концентрація озброєнь і потенційних об'єктів терору [3, с. 8], базування Російського Чорноморського флоту і тліюче вогнище напруженості в Криму, спроби створити «пасіонарний розлам» України на Східну й Західну. Посилення геополітичної напруженості у світі й се-

рединне розташування України в Європі, значимість українських транспортних коридорів для Європи, наявність АЕС, насамперед Чорнобильської (через стан об'єкта укриття, характер забезпечення охорони) також підвищують терогенність. Український дослідник тероризму доктор юридичних наук В. А. Глушков констатує: «В Україні нині така ситуація, що за певних умов у найближчому майбутньому може вибухнути проведення низки широкомасштабних терористичних актів як політичного, так і кримінального забарвлення»[8].

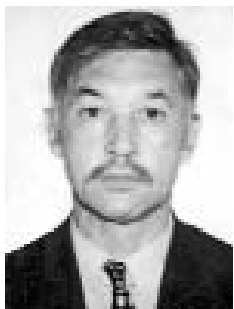
Нагальна потреба неінституційного підходу до традиційних друкованих й електронних мас-медіа, а також *Internet*-медіа, нового розуміння ролі ЗМК як основних засновників соціально-організованого мислення, форм і способів взаємодії їх із суспільними, державними й наддержавними інститутами в умовах кризових явищ, що супроводжують становлення глобального інформаційного простору. Саме з цих позицій повинна будуватися інформаційна політика для протидії тероризму й політичному екстремізму, зниження терористичної активності, запобігання негативних наслідків терактів. Це насамперед розуміння феномену інформаційного простору, формування спрямованих зусиль із розробки й створення моделі контролю й управління в інформаційній сфері, створення відповідної нормативно-правової бази, яка регламентує дії ЗМК, характер взаємодії мас-медіа й державних структур і відомств у протистоянні тероризму. Всупереч сформованій практиці рефлексування, необхідні розробка і прийняття принципово іншої, випереджувальної моделі протидії будь-якій антисоціальної поведінці, що загрожує життю і здоров'ю людей; моделювання подій, які мінімізують негативний вплив на індивідуальну й масову свідомість, оскільки кожен вияв терористичної, екстремістської або фундаменталістської активності в її перспективі демонструє загрозу для суспільства в цілому. Неінституційне трактування ЗМК, безумовно, має бути тісно пов'язане з формуванням загальнокультурних цінностей і політичної культури як частини загальної культури, а в протистоянні тероризму як явищу — це вирішення вагомих завдань: викорінювання ксенофобії в будь-якому її вияві, етнічного, релігійного й іншого видів нетерпимості в суспільстві; активного протистояння політичній, соціальної, економічній, релігійній диференціації і маргіналізації окремих держав і цілих народів, певних соціальних верств суспільства; формування морально-етичних норм, які встановлюють пріоритетність цінності людського життя; ліквідації інокультурного поля, яке актуалізує агресію; створення системи формування стереотипів, спрямованих на відторгнення насильства у щоденній практиці.

Література

1. Авдеев Ю. А. Терроризм как социально-политическое явление // Современный терроризм: состояние и перспективы. Под ред. Е. И. Степанова. — М.: Эдиториал УРСС, 2000.
2. Алексеров Ф. Т. Терроризм, индивидуалистическое и общинное поведение // Политика. Анализ. Хроника. Прогноз (Журнал политической философии и социологии). — 2004. — № 1 (32).
3. Антипенко В. Ф. Современный терроризм: состояние и возможности его упреждения (Криминологическое исследование). Монография. — К., 1998.
4. Бабієва А. Катастрофогенний чинник політичного насилля // Політичний менеджмент. — 2004. — № 3 (6).
5. Будницький О. В. Терроризм глазами историка. Идеология терроризма // Вопросы философии. — 2004. — №5.
6. Василенко И. А. Информационные ресурсы власти и формирование новой постклассической картины политического мира XXI в. // Вест. Моск. ун-та. Сер. 12. Политические науки. — 2004. — №2.
7. Волков В. В. Монополия на насилие и скрытая фрагментация Российского государства (Исследовательская гипотеза) // Политические исследования. — 1998. — № 5.
8. Глушков В. О., Долженков О. Ф. Організаційно-правові основи боротьби з тероризмом // Актуальні проблеми держави та права: Зб. наук. праць / Одеса, 2000. — Вип. 8.
9. Лысенко В. СМИ и общественное мнение: технологии манипулирования // ПЕРСОНАЛ. — 2004. — № 9.
10. Майерс Д. Социальная психология / Перев. с англ. — СПб.: Изд-во «Питер», 2000. — 688 с.: ил. (Сер. «Мастера психологии»).
11. Ольшанский Д. Психология терроризма. — СПб.: Питер. — 2002. — 288 с.
12. Петров К. Е. Структура концепта «терроризм» // Полис. — 2003. — № 4.
13. Романов П. В., Щебланова В. В., Ярская-Смирнова Е. Р. Женщины-террористки в интерпретативных моделях российских СМИ. Дискурс-анализ газетных публикаций // Политические исследования. — 2003. — № 6.
14. Федотова В. Терроризм: попытка концептуализации // Pro et Contra. — 2002. — Т. 7. — №4.
15. Чаликова В. Терроризм // 50/50. Опыт словаря нового мышления. — М., 1989.

Казахстан:

«демократія обіднього столу» як черговий щабель політичної еволюції?..

*Рустем ДЖАНГУЖИН,
доктор філософських
наук*

До підсумків парламентських виборів – прогнози оцінки

19 вересня 2004 року Казахстан обрав новий склад нижньої палати парламенту – мажилісу. І хоча остаточна конфігурація нового складу парламенту сформувалася відносно недавно – навесні 2005 року, персональні характеристики його членів уможливають цілком репрезентативні висновки про його майбутню діяльність, зокрема й тенденції казахстанської політики в середньостроковій перспективі в цілому.

Принаймні, з погляду типології політичних тенденцій.

Отже, на 77 мандатів (десять з них визначаються в результаті суперництва 12 політичних партій і блоків, 67 – за одномандатними округами) претендували більше ніж півтисячі кандидатів.

Що стосується конкуруючих партій, то пропрезидентських з них – п'ять, включаючи блок АІСТ (Аграрно-індустріальний союз трудящих); опозиційних – чотири: Демвибір Казахстан (ДВК)* і Компартія (КПК),

(які склали право-лівий блок), Комуністична народна партія (КНПК) – клон КПК, який з'явився у квітні цього року; а також партія «Ак жол» («Світлий шлях»), яка представляє інтереси помірної опозиції.

Варто також врахувати імперативну обставину, що пряму рецепцію західної моделі демократії країнами Азії вважають неефективною, якщо не хибною. Саме це дає змогу оцінювати минулі вибори позитивно. Зазначимо, що Казахстан нині – особливий феномен транзитної країни, яка прискорено прилучається до західних моделей державного, політико-правового й соціально-економічного розвитку. Причому процеси трансформації відбуваються з ініціативи зверху, хоча це й не зовсім відповідає демократичним ідеалам.

Як і очікувалося, за результатами голосування, партія дочки президента – Дариги Назарбаєвої «Асар» стала другою після відверто «президентської» партії «Отан». Сама Дарига Нурсултанівна позиціює цю політичну структуру як партію лівоцентристську, покликану, за її словами, «допомогти президенту Назарбаєву здійснити його стратегічні завдання». На думку Дариги Назарбаєвої, в оточенні президента занадто багато тих, хто перешкоджає реалізації курсу її батька. «Я й моя партія будемо бити акимів (глав обласних адміністрацій). – Авт.) по п'ятах, але не праворуч і не ліворуч, – заявила вона. – У мене немає ніякого резону сподобатися якомусь начальнику, дай Боже здоров'я моєму батькові! Я взяла на себе високу відповідальність, думаю, вийде».

* Побуюючись активізації діяльності ДВК, влада Казахстану вдалася до репресивних дій – заборона діяльності цієї партії. Тобто вилучення ДВК з правового поля. Що, за попередніми прогнозами, каталізує радикалізацію та впровадження більш жорсткої політичної діяльності цієї партії.

При 42% в «Отан», «Асар» має 20% голосів виборців (інші дві, які пройшли в мажориті, партії — «Ак жол» з 16% і блок АІСТ з 8%). Оскільки дві останні партії не позиціонують себе як опонентів президента, «назарбаєвська більшість» представляє понад 60% усього складу нового парламенту. Цілком закономірно, що частина одномандатників — «самовисуванців», потрапивши в парламент завдяки патронажу з боку керівників обласних центрів, негайно заявили про своє бажання стати членами однієї із пропрезидентських фракцій.

У контексті згаданого виникає питання, чи потребував сам президент зі своїм більш ніж високим рейтингом популярності в країні (перевищує рейтинг Путіна в Росії) надійної парламентської більшості? Зрозуміло, мати настільки значну більшість у парламенті для Назарбаєва надзвичайно важливо. І все-ж головне — навіть не в самих результатах виборів, а в тому, що вони стали каталізатором підтримки курсу президента з розвитку Казахстану у форматі його політичної стратегії на 2006 рік, коли буде обиратися (переобиратися на черговий строк) глава держави.

Що ж стосується позитивного для влади країни результату голосування, то він дає президенту можливість перейти до наступного політичного експерименту — формування уряду на основі парламентської більшості. Незважаючи на те, що опозиція сигналізує про численні зловживання адміністративним ресурсом, серйозних порушень, здатних істотно вплинути на результати виборів, за словами міжнародних спостерігачів (особливо російських), не було виявлено.

Проте один із лідерів «Ак жол» — міністр інформації Казахстану Алтинбек Сарсенбаєв, у знак протесту проти фальсифікації результатів виборів подав у відставку. Через короткий час пішов у відставку і спікер парламенту — Жармахан Туякбай, заодно покинувши провладну партію «Отан», у передвиборних списках якої він проходив під № 1.

Подібні «відкриті виклики влади» стали для останньої форс-мажорною обставиною, на яку вона не зуміла відреагувати адекватними для колишніх часів репресивними мірами. Це, на нашу думку, створює додаткову інтригу для наступного розвитку подій. Зазначимо, що пафос критики Сарсенбаєва й Туякбая спрямований вже проти системи, проти Назарбаєва й найбільш одіозних персон владного істеблішменту. Раніше у фокусі уваги критиків був Нуртай Абікаєв, экс-глава Апарату президента, пізніше — діючий керівник цієї структури Імангалі Тасмагамбетова і соратники.

У своїх заявах для ЗМІ опозиціонери назвали минулі вибори сфальсифікованими і нелегітимними.

При всьому співчутті до тез опозиції, для нинішньої ситуації Казахстану вони передчасні, а значить, і неконструктивні. Тому можуть дати певним міжнародним силам, які скептично ставляться до політичних процесів цієї країни об'єктивний привід не визнавати

вибори демократичними, легітимними, такими, якими (хоча б зовні й формально) хотіла б їх бачити влада. А це поставить її в дуже складну ситуацію й погіршить інвестиційний рейтинг країни.

На нашу думку, сценарій модернізації соціально-політичної конструкції Казахстану, запропонований опозицією, поки ще гіпотетичний. Він не може бути реалізований, тому що теперішня генерація опозиціонерів перебуває на ювенальній стадії розвитку і не акумулювала достатніх матеріальних ресурсів і переконливих політичних аргументів, щоб створити достатню соціальну базу для конкуренції з владою.

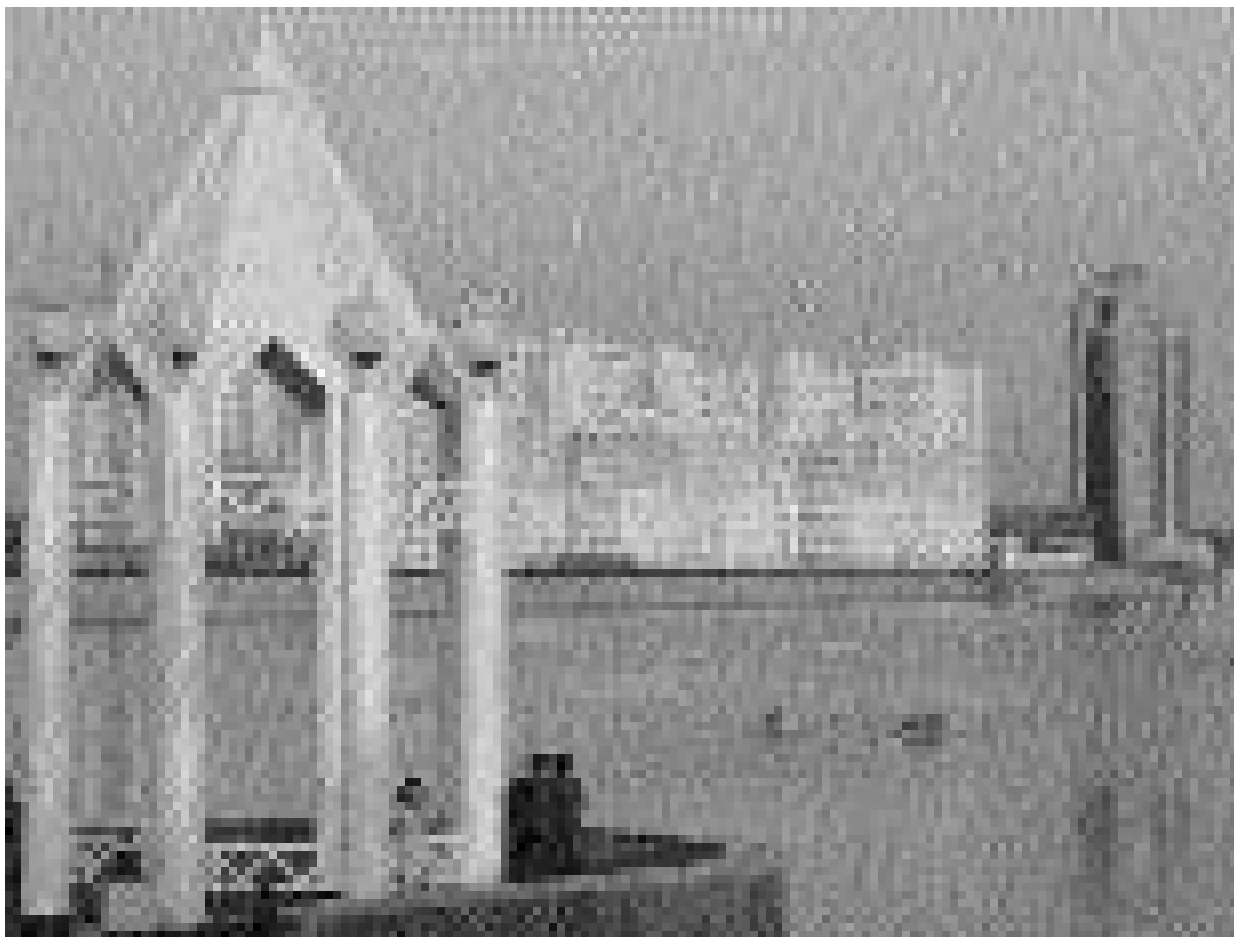
Тим часом у парламенті останнього скликання склалася цікава (хоча й змодельована владою) диспозиція: три партії, з них дві пропрезидентські й одна помірковано опозиційна, і два блоки — один опозиційний, інший — пропрезидентський.

Очевидно, що новий склад парламенту, за своїм станом сил, буде значно відрізнятись від колишніх. Головним чином тим, що у ньому діятимуть партійні фракції, одну з яких буде представляти дочка президента — Дарига Назарбаєва, а іншу — лідери «Ак жол», які назвали себе опозицією, і радикальний блок «ДВК і КПК».

Новий фігурант публічної політики доводитиме громадськості Казахстану й політичній еліті, що в парламенті вона є самодостатньою й самостійною політичною фігурою і здатна визначати парламентську, внутріпартійну, фракційну політику, виходячи винятково з власних пріоритетів. Проте є всі підстави прогнозувати, що Даризи Назарбаєвій буде відведена роль редуکتора, що блокує можливі радикальні дії опозиціонерів, особливо тих, хто виступатиме за обмеження президентської влади.

Можливі розбіжності між фракціями можуть виникнути за двома напрямками. Насамперед — подальші політичні реформи. Поява блоку «ДВК і КПК» у парламенті може призвести до реанімації питання про введення виборності глав обласних адміністрацій акимів, прийняття більш ліберального закону про ЗМІ, зміни закону про політичні партії й інших результатів, що сприяють розвитку демократії.

Очевидно, що представники «Ак жол» і блоку «ДВК і КПК» зроблять ставку на лібералізацію економічних реформ. Швидше за все, «Ак жол» лобіюватиме закони, що стосуються нового формату перерозподілу фінансових потоків у нафтову та інші надприбуткові галузі національної економіки, домагатися для себе отримання різних преференцій, намагатися проникнути в обмежене коло національних рантьє. Що стосується блоку «ДВК і КПК», то вони будуть грати на полі лібералізації соціальних умов існування й захисту малозабезпечених верств населення. Цілком припустимо, що в питаннях політичних реформ, інтереси партії «Ак жол» і фракції блоку «ДВК і КПК» зовні збігатимуться. Хоча, навіть об'єднавшись, вони не володітимуть достатніми ресурсами для суперництва із владою більшістю.

У будь-якому разі опозиційні сили в парламенті опинилися в меншості, парламент для них — це не більше ніж відкрита трибуна, що дає можливість привселюдно показати себе, істотно не впливаючи на прийняття рішень.

Що стосується зовнішньої політики, то й тут серйозних змін не передбачається. Внутрішньополітичні групи цілком влаштовують, що Казахстан не має серйозних проблем і конфліктів як з пострадянськими країнами й сусідами із Центральноазійського регіону, так і з великими геополітичними гравцями — Китаєм, Росією й США. Новації очікуються щодо внутрішньополітичного розвитку країни.

Назарбаєв розуміє, що в Казахстані з нагромадженням національного капіталу буде розвиватися партійна система, зросте й політична активність населення. Через об'єктивні протиріччя, що загострюються, пріоритетним завданням для президента є збереження контролю над ситуацією. Не виключено, що в деяких напрямках він піде на певні поступки, зокрема у тому, що стосується політичних й адміністративних реформ. Але в цьому не заслуга опозиції, а тиск на Назарбаєва з боку міжнародних інститутів.

Не слід забувати і те, що Казахстан має намір стати головою ОБСЄ в 2009 році (відповідна заявка подана ще 2003 року). Для Назарбаєва це надзвичайно важли-

во, оскільки Казахстан отримує гарний шанс стати чи не першою пострадянською державою, яка домоглася настільки високої ролі в згаданій структурі. Для цього необхідно мати об'єктивні свідчення про те, що політична ситуація в країні розвивається відповідно до міжнародних норм.

Підсумовуючи парламентські вибори, можна стверджувати, що влада вдало інсценувала демократичні процедури компанії і може розраховувати на позитивні оцінки з боку міжнародних інститутів. З іншого боку, ресурси опозиції виявилися недостатніми, щоб змінити баланс розміщення політичних сил на свою користь. Що б не казали представники опозиції, нині залишається незаперечним фактом те, що «демократія обіднього столу», «керована демократія» ілюструють об'єктивну реальність транзитного етапу казахстанського суспільства.

Але все ж таки, незважаючи на перераховані витрати й оцінюючи ситуацію стратегічно, варто визнати, що вона не настільки погана, як заявляють опоненти влади. За великим рахунком, і виходячи з понять «реальної політики», беззастережна перемога влади на минулих парламентських виборах є для Казахстану поки єдиносправедливою моделлю політико-правового устрою. Хоча б з тієї причини, що влада надійно блокує соціально-політичні кризи, що призводять до дес-

табілізації цивільного миру в країні. Це дає реальним і потенційним інвесторам підстави розраховувати, що бізнес тут досить стійкий і перспективний.

Зміна президента — інститут «спадкоємця» як «конституційний вибір»

У контексті ротації персонального президентського складу, що почалася на пострадянському просторі, існує ймовірність того, що Нурсултан Назарбаєв, один із ветеранів-політиків у СНД, можливо, незабаром оголосить про майбутні президентські вибори й назве свого спадкоємця (або спадкоємицю). В умовах, коли навіть посол США в Астані Джон Ордвей не посоромився заявити, що на майбутніх президентських виборах у Казахстані можливий «український сценарій», Назарбаєв, звичайно, буде шукати шляхи забезпечення наступності свого курсу. І тим більше — недопущення переділу власності, яка за роки його правління дісталася найближчим рідним, зятям (у Назарбаєва три дочки), а також наближеним зі старшого жузу (родового об'єднання) казахського етносу. Спостерігачі пророкують у нові президенти Казахстану старшу дочку Нурсултана Назарбаєва — Даригу. Серед інших претендентів називають міністра закордонних справ Касим-жомарта Токаєва — фігуру, здатну виконати роль «технічного президента» при Сім'ї. Відзначають можливість приходу його до влади за сценарієм, що мав місце в 1999 році при зміні керівництва в Росії.

Так само, як Україна в європейській частині пострадянського простору, Казахстан є своєрідним геополітичним центром притягання в азіатській частині, тому саме тут можливий новий основний конфлікт інтересів Росії й Заходу. «Поразка» Росії в Україні диктує необхідність завчасного пророблення всіх питань і побудови комплексної системи превентивних мір. Якщо Кремль не матиме чіткої стратегії зовнішньої політики в кожній з ключових держав СНД, це буде означати кінець впливу Росії на всьому пострадянському просторі. Як вважає політичний експерт російського журналу «Профіль»: «Потрібно осмислити українські уроки і врахувати їх при формуванні нової стратегії в СНД. Щодо Казахстану — потрібна корекція всієї політики крізь призму реальної внутріказахської ситуації».

Казахська модель — це моноцентрична політична система, вибудована навколо сильної президентської вертикалі. У цей час «губернаторів»-акимів призначає президент. Основні фінансові потоки країни розподіляє центр. Абсолютну більшість місцевих представницьких органів контролюють пропрезидентські партії. Усе це дає змогу за рахунок так званого адміністративного ресурсу контролювати всі основні внутрішньополітичні процеси. Моноцентричність системи концентрує політичну волю влади, — звідси можливість цілеспрямовано проводити реформи, зокрема непопулярні, що свідчить про міцність системи.

Традиційна політико-правова свідомість казахів стала структуроутворюючим фактором стійкості режиму Назарбаєва. Незважаючи на сильний вплив відцентрових тенденцій традиційного розподілу за територіально-родовою ознакою (жузи), у суспільстві спостерігається інерційна тяга до етатизму. Патримоніальна свідомість казахів практично не приймає ослаблення центральної влади. Звичайний казах лібералізацію асоціює з загрозою незалежності. Причому основна лінія політичних зіткнень аж ніяк не збігається з кордонами територій проживання жузів або з розподілом на «російську північ» й «казахський південь».

Експерти вважають, що при рецепції українського сценарію в Казахстані, засобів і ресурсів для виведення прихильників опозиції на вулиці Астани буде потрібно на порядок більше, ніж у Києві. Однак ці події створили нове проблемне поле, у якому опозиція знайшла надію, а влада — попередження.

Як превентивні міри — режим Назарбаєва почав форсувати роботи для зміцнення своєї соціальної бази, на весь голос заявляється про ріст середнього рівня зарплати, проведення житлово-комунальної й земельної реформ, звучать обіцянки підвищити пенсії й інвестувати гроші в депресивні регіони, у розвиток сільського господарства, освіти, охорону здоров'я, житлове будівництво. Найцікавіше при цьому, що згадане ґрунтується на цілком реальних ресурсах, якими влада готова поділитися з суспільством. Із цієї причини, на відміну від України, у Казахстані переважають позитивні суспільні очікування, що дає підстави прогнозувати подальше зміцнення правлячого режиму.

Внутрішньополітичні вектори

1. *Еліти.* У Казахстані вони повинні узгоджувати реалізацію своїх інтересів з групою, яка контролює центральну вертикаль на чолі з Назарбаєвим. Попри величезну територію, глибоку сегрегацію населення за етнічними і регіонально-родовими ознаками, президент і його регіональні ставленики зберігають функції політичного арбітра...

Отже, можна підсумувати, що баланс еліт у Казахстані цілком стійкий, і Нурсултан Назарбаєв має часовий резерв для успішного вирішення періодичних міжелітних конфліктів.

2. *Опозиція.* Незважаючи на очевидні внутрішні проблеми, офіційна Астана вміло управляє політичними процесами й постійно переграє опозицію. Багато в чому це пов'язано з особистістю досвідченого президента Назарбаєва, чия політична інтуїція допомогла підібрати стратегічно мислячих людей, непомітних у публічному житті, які при цьому оперативні й гнучко реагують на нові проблеми. При всій авторитарності позиції влади, вона діє неагресивно, віддаючи перевагу консенсусним рішенням й ліберальному стилю. Правлячий режим зумів сформувати політичний ландшафт так, що в Казахстані немає реальної альтернативи прав-

лячому президенту. Сучасний Казахстан немає також сильної опозиції, сильних опозиційних ЗМІ, здатних впливати на масову свідомість, як, наприклад, в Україні або Грузії. **Що ж стосується еліти, то вона, піддавшись паніці, пов'язаний з революціями за українсько-грузинськими сценаріями, замість того, щоб розколоти-ся, зненацька об'єдналася навколо глави держави й відійшла від чварів і скандалів.**

3. *Операція «спадкоємець»* як дихотомія розвитку політичного процесу. Згідно політичної ситуації, що зосереджується на керівництві країни, багато що буде залежати від того, яку позицію займе нинішній президент країни у питанні про свого спадкоємця.

Після низки превентивних акцій влади, спрямованих проти опозиції, її роль істотно послабшала. Що ж стосується тих або інших представників господарської та управлінської номенклатури, які мають фінансові й адміністративні важелі впливу на ситуацію, то це люди, так чи інакше пов'язані з існуючим режимом або особисто з його главою.

Остання обставина є визначальною для припущень щодо планів казахстанського президента. Перший варіант дій, швидше за все, буде пов'язаний із його спробами вдатися до «азіатсько-білоруського» варіанту, продовживши строк своїх владних повноважень за допомогою референдуму або змін у конституції. У цьому випадку для Астани вже не буде важлива реакція міжнародного співтовариства, й особливо Заходу, який дедалі настороженіше ставиться до Назарбаєва, особливо через хвилю корупційних і фінансових скандалів. Другий варіант — це призначення спадкоємця в особі представника назарбаєвського клану (або родини).

На сучасному етапі трансформації влади від того, як і кому вона буде передана, залежить розвиток суспільства, економіки й всієї системи міжнародних відносин країни.

Зрозуміло, описані сценарії вимагають серйозного політико-технологічного пророблення й часу, якого в президента Казахстану мало. Питання в тому, чи погодиться казахстанський виборець з таким вибором, чи ця одна з найбільших держав СНД піде іншим шляхом? Для цього Казахстан має розвивати якісно іншу політичну культуру, яка відрізняється від існуючих нині в країнах СНД. Такий процес проходить не через «революцію зверху», а внаслідок суспільно-політичного розвитку упродовж довгих років, в умовах «керованої демократії», до якої дедалі більше схиляються багато керівників країн пострадянського простору. Багато що залежить, нарешті, і від міжнародних умов, здатних серйозно впливати на внутрішньополітичну ситуацію в країні. Тим часом, привести у дію механізм успадкування влади отримали новий імпульс 2002 року. Почасті — у зв'язку із триваючим у Нью-Йорку розслідуванням справи про незаконні винагороди високопоставлених казахстанських чиновників при укладенні нафтових

угод між урядом і західними концернами, що може привести до непередбачених результатів. Причому як позитивних, так і негативних для діючої влади.

В останні місяці помітно посилюється політичний статус лідера партії «Асар» (у списку цієї партії 77 тис. чоловік) Дариги Назарбаєвої. Саме їй аналітики пророкують президентство. Її партія визначає свою ідеологію як політичний центризм, в основі якого — прагнення до діалогу, толерантність, політична помірність, реалізм і прагматизм.

З огляду на те, що Дарига займає пост голови правління медіа-групи «Хабар», формування партії «Асар» підсилює її позиції як імовірної спадкоємиці. Її перемога на виборах буде сенсацією для країн СНД, у новітній історії яких жінка ще не була главою держави. Чи впорається Дарига з цією ношею — питання особливе. Є ймовірність, що Кремль підтримає саме її кандидатуру. Не випадково, що серед членів офіційної казахстанської делегації, які прибули в січні 2005 року в Москву, ім'я дочки Назарбаєва було вписане під другим номером. Питання про те, коли саме відбудеться передача влади, залишається відкритим. Сама Назарбаєва розсудливо припинила спекуляції щодо своєї участі в президентських виборах 2006 року: «Найближчі 10 років політичні суперники Нурсултана Назарбаєва можуть відпочивати», — передала її слова російська щоденна «Незалежна газета» (12.09.2003 р.).

Вперше вона заявила про себе як практикуючий політик, коли кілька років тому спробувала створити клуб президентських дочок. Приблизно тоді її батько заявив, що в крісло президента цілком може сісти й жінка. За даними російського журналу «Новий час», представники президента зондували в деяких східних столицях ідею можливості спадкоємної передачі влади в Казахстані.

Після цього Дарига Назарбаєва успішно провела два Євразійських медіа-форуми, реформувала інформаційну службу республіки в напрямку більш твердої централізації. Через неї формується концептуальний модуль всіх новин, на який орієнтуються інші медіа-групи. Дарига ґрунтовно закріпилася на верху рейтингу популярних політиків Казахстану, чому сприяли й економічні успіхи республіки. Назарбаєва посідає важливе, якщо не ключове місце у структурі управління держави. Вона, разом зі своїм чоловіком Рахатом Алієвим, є успішним і заможним бізнесменом на медіальному ринку країни. За різними оцінками, створені нею структури контролюють від 60 до 80% всіх ЗМІ. За бажанням Назарбаєвої Казахстан може стати другою після Азербайджану країною зі «спадкоємним» президентством у СНД.

Однак при всій зовнішній ідилії, що панує в найближчому оточенні Н. Назарбаєва, дедалі частіше починають виявлятися наростаючі непримиренні протиріччя між двома основними фігурантами майбутніх політичних баталій за владу — між Даригою і її чоловіком — Раха-

том Алієвим і другим зятем президента, чоловіком середньої дочки Дінари — Тімуром Кулібаєвим. Можна прогнозувати, що найближчим часом політичний простір Казахстану розділиться на два непримиренних табори — прихильників Дариги-Рахата й прихильників Т. Кулібаєва, фінансово-економічні протиріччя (і, відповідно, взаємні претензії) яких об'єктивно наростають.

В економічний портфель групи Тімура Кулібаєва входять компанії «Казахойл», «Казтрансойл», група компаній «Акцепт» — «Акцепт-пейдж», «Акцепт-термінал», «Інформіка», низка торговельних підприємств й об'єктів спиртової й винно-горілчаної промисловості, Народний ощадний банк РК, ЗАТ «Казтрансойл». Щодо «особового складу» групи, то туди входять Нурлан Каппаров (екс-президент ЗАТ «Казахойл»), Карим Масимов (голова НСБК), Улан Ксембаєв (президент фірми «Акцепт»). До них були близькі прем'єр-міністр РК Нурлан Балгімбаєв, а також багато обласних керівників. Група контролює газету «Караван», низка регіональних видань, телеканал КТК. Характер власності припускає «м'яке» проникнення у фінансово-економічну інфраструктуру країни.

Сам Тімур Кулібаєв представляє фінансово-промислову групу, що сформувалися в результаті приватизації за «сімейним» типом. Він не тільки політично найвпливовіша особа в Казахстані після свого тестя, а й власник значного капіталу. Завдяки неагресивній поведінці в бізнесі, середній зять Нурсултана Назарбаєва має непогану репутацію серед бізнес-еліти країни і може стати для них найбільш бажаною фігурою в майбутньому.

Свої політичні погляди Т. Кулібаєв ретельно камуфлює. З одного боку, представники його групи розуміють, що консервація авторитарного режиму може надалі стати перешкодою для розвитку їхнього капіталу, з іншого — вони хотіли б використати час, поки на «троні» сидить Н. Назарбаєв, щоб закумуфлювати джерела формування цього капіталу. Звідси — зацікавленість у президентстві Нурсултана Назарбаєва як гаранта результатів приватизації, хоча у них є зв'язки з усіма політичними силами, як пропрезидентськими, так і антипрезидентськими, що допоможе зберегтися в майбутньому.

Цілком імовірно, Кулібаєв розраховує, що на ключовому посту президентський термінатор Імангалі Тасмагамбетов (який до того ж непримиренний ворог Рахата Алієва) буде лояльнішим до нього, ніж відомий своєю особистою відданістю главі держави Нуртай Абікаєв. Якщо останнього витиснуть із найближчого оточення президента, то президент фактично опиниться в оточенні ставлеників свого середнього зятя. Нагадаємо, що другий ключовий пост — посада першого помічника

президента — вже зайнятий креатурою Кулібаєва — Карімом Масімовим.

Виходячи з кадрової ротації, можна прогнозувати, що в результаті політичних колізій баланс політичних сил у країні й у Сім'ї буде мінятися на користь Тімура Кулібаєва настільки, що Даризі Назарбаєвій і Рахату Алієву знадобляться союзники в особі, наприклад, лідера групи «євразійців» Олександра Машкевича. Але якщо середньому зятю вдасться поставити акимами областей ще трьох-чотирьох своїх людей, то і Євразійська група не допоможе. А це може відбутися найближчим часом.

Останнім часом група Кулібаєва намагається збільшити медіа-групу за допомогою створення спільного проекту з російською компанією НТВ, однак зустрічає твердий опір з боку політичних конкурентів.

Можна припустити, що вже в найближчій перспективі партія «Ак жол» інтегрується з групою Т. Кулібаєва, додавши їй необхідну політичну імпозантність і вагу. Якщо додати до цього підтримку групи з боку клану жителів півдня (давній конкурент Н. Назарбаєва й батько Тімура — Аскар Кулібаєв) і екс-спікера парламенту — нинішнього опозиціонера Ж. Туякбаєва, — розміщення сил на користь групи толерантного Т. Кулібаєва значно краще, у порівнянні з малопопулярною серед казахстанської еліти групою Д. Назарбаєвої — Р. Алієва.

Що ж стосується середньострокової перспективи, то політичне структурування в Казахстані відбудеться за двома основними полюсами — група Т. Кулібаєва й група Д. Назарбаєвої — Рахата Алієва. Для діючого президента ця ситуація найоптимальніша — вона акумулює негативну політичну енергію казахстанського соціуму й політикуму в зону ескалації «воєнних дій», які застосовуватимуть один проти одного протидіючі табори, залишаючи за ним право залишатися «мудрим і справедливим арбітром».

Якщо ж зазирнути далі, можна спрогнозувати, що шанси на перемогу у групи Т. Кулібаєва значно вищі, ніж у супротивників.

Наші випускники

Василь Шевченко:

«Я ніколи не вбирився в чужі одежі,
а з Богом і вірою у власні сили творив і творю свою долю...»

Шевченко Василь Григорович народився 18 вересня 1960 року в селі Софійка Богуславського району Київської області, українець.

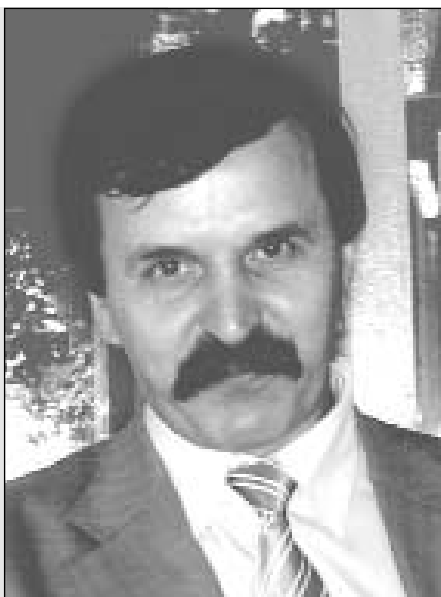
Після закінчення середньої школи працював муляром у «Київміськбуді-4». Закінчив Київський державний університет ім. Тараса Шевченка (спеціальність «Біофізика»), а також Інститут права Міжрегіональної Академії управління персоналом (кваліфікація — юрист). Атестований як фахівець з питань торгівлі цінними паперами та спеціаліст з управління активами інвестиційних фондів та інвестиційних компаній (Атестаційна комісія Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку України, АДС «Український міжнародний культурний центр»).

З 1983 року — молодший науковий співробітник Інституту кібернетики ім. В. М. Глушкова АН УРСР. У 1987 році обраний головою оргкомітету Молодіжного житлового комплексу «Академічний» АН УРСР. З 1997 року — директор з питань фінансів та адміністрації Міжнародного інституту менеджменту (МІМ-Київ). З 1999 року працював директором видавничого дому «Юридична книга». Один із розробників Закону України «Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні», який був поданий до парламенту як законопроект Кабінету Міністрів України. Брав активну участь у процесі погодження, розгляду, змін до нього та прийняття Верховною Радою зазначеного законопроекту.

Із жовтня 2002 року — радник Голови Державного комітету телебачення і радіомовлення України з питань видавничої справи та забезпечення законопроектної діяльності комітету на громадських засадах.

7 червня 2004 року призначений першим заступником Голови Державного комітету телебачення і радіомовлення України у зв'язках з Верховною Радою України.

Василь Шевченко веде активну громадську діяльність. З 2000 року — член Української асоціації видавців та книгорозповсюджувачів, а з 2003 року — її віце-президент. Також він є членом Ради Співки юристів України. Одружений. Разом з дружиною, Людмилою Володимирівною, виховує доньку Олександру.

Він одразу викликає симпатію — цей карокий, упевнений у собі чорнявець з типово українською зовнішністю й козацькими вусами, з усмішкою щирою й довірливою. А вже невдовзі після знайомства ловиш себе на думці, як навдивовижу звучить із Василевих уст стисла історія його життя, починаючи від самих витоків.

Й одразу говорить Василь Григорович про рідну Софійку, де одразу за городами плинула в мальовничих берегах Рось, — свою «малу вітчизну» на Богуславщині, незабутній куточок раю на землі.

Школу Василь Шевченко закінчив без жодної четвірки, а золоту медаль за успіхи в навчанні

не одержав тільки тому, що зробив дві помилки на письмовому екзамені з мови. Хтось би розгубився, спантелечився, зневірився у власних силах, збився на манівці. Тільки не він, звиклий самостійно долати труднощі і в спорті, де тоді досяг неабияких успіхів, і в багатьох інших неоднозначних ситуаціях, які вибудовувало життя. І таки навчився сам створювати обставини, сприятливі для того, щоб утвердитися в тій чи іншій справі.

Як і чимало його ровесників, мріяв бути льотчиком-космонавтом, пізніше, втім, зрозумів, що не всі мрії в житті здійснюються. Та в цьому драми теж не вгледів, усвідомивши, що на світі чимало земних, але не менш захоплюючих справ, ніж космос. Вступив на біологічний факультет Київського університету. І те, що — не з першої спроби, — теж його не знігло, не розчарувало у виборі, не зменшило інтересу до життя. Набував, як тоді казали, робітничого стажу на будовах Києва, і тепер з гордістю говорить, що такі відомі в столиці споруди, як готель «Мир» чи музей Великої Вітчизняної війни, і він теж будував. Це й, напевно, допомогло стати одним із лідерів кооперативного руху, коли той тільки-но зароджувався.

Втім, це буде потім, а до цього він закінчив біофак університету, за розподілом працював в Інституті кібернетики, досліджуючи тему, пов'язану з тим же космосом, закінчував кандидатську, для захисту якої напрацював усе необхідне.

А до всього в Карпатах, у Славському, щороку організував і проводив школу з математичного моделювання. Сюди з'їжджалися кращі академічні сили в біофізиці — академіки й професори, справжні наукові світила з усього тодішнього Союзу. У вільний час солідна професура каталася на гірських лижах, а вечорами неформально спілкувалася за склянкою чаю; дискусії тут відбувалися воістину гарячі, чимало наукових знахідок, а напевне й відкриттів зродили. Тут Василь Шевченко сповна виявив наукові й організаторські здібності, притаманні йому ще зі школи. Так тривало кілька років. І раптом...

Втім, він усе тоді зважив: був уже одружений, однак власного житла не мав і невідомо коли мав би, заробітна плата наукового співробітника давала змогу ледве зводити кінці з кінцями. Одне слово, реалії життя запропонували свій вибір, і Василь, зваживши всі «за» і «проти», прийняв його.

Молодіжний житловий кооператив, — це був натоді чи не єдиний шанс мати йому і таким, як він, власну квартиру в столиці. І він узявся організувати нову справу, яку успішно завершив, хоча скептиків мав чимало: як це кандидати наук класитимуть цеглу? Але ж кляли, підтверджуючи ту давню народну істину, що не святі горшки ліплять.

Вісім років пішло на МЖК. Здобув чи втратив він, одійшовши свого часу від занять наукою, невідомо. Проте живе тепер у трикімнатній квартирі в центрі Києва, яку збудував своїми руками.

Мав тоді лише двадцять сім років за плечима і кількатисячний колектив, який довірив йому свої долі. МЖК став водночас і точкою відліку для страхового бізнесу, котрий, відповідно, природно перейшов у бізнес юридичний, а затим — і в книговидавничий. Зазначимо, що й тут Шевченко довів свою спроможність — організував в 1999 році разом з колегами, зокрема Миколою Оніщуком, видавничий дім «Юридична книга», й вивів його на одне з чільних місць серед інших підприємств галузі.

Досягати поставленої мети стало стрижнем характеру Василя Шевченка. Невипадково саме йому доручили вести періодичну пресу й книговидавництво в Державному комітеті з радіомовлення і телебачення. Людині, яка в кожній справі виявляє максимум ініціативи й самостійності і може сказати: «З Божою та людською допо-

«У житті немає дрібниць, але є речі абсолютно непересічні: це ім'я людини і його оточення. Наявність у твоєму бутті людей, які не тільки завжди поруч, а й довіряють тобі, як самому собі, які завжди допоможуть у скруті, бо знають тобі ціну не з чужих уст. Для мене такими людьми є, зокрема, народний депутат України Микола Оніщук, з котрим часто зустрічаємося тепер не лише за дружнім столом, а й у парламентських стінах, та директор Інституту держави і права НАНУ академік Юрій Сергійович Шемшученко...»

могою, а головне — з вірою у власні сили творив і творю я свою долю».

Лише рік Василь Шевченко на цій відповідальній державній посаді. Має чимало задумів, кожен із яких зник неодмінно реалізовувати. Звісно, це зовсім не означає, що він досяг усього, чого хотів. Є логіка його поступу, і кожна наступна життєва сходинка щоразу природно впливає з попередньої. І бажаючи йому, щоб так тривало й надалі, спитали про те, чому саме Академію обрав він для здобуття другої вищої освіти.

Сталося це, коли відчув у цьому потребу — вступ до МАУП ніби плавно перетікав із його попереднього досвіду, з того, чим щоденно опікувався до приходу в Академію. Юридичний світ йому близький, серед юристів було і є чимало друзів. Ще в МЖК йому доводилося оформляти юридично багато документів. Працював у юридичній фірмі, став членом Спілки юристів, хоча формально відповідної освіти не мав. Тож було необхідно систематизувати практичні знання. Перебравши кілька вузів, включаючи й Київський національний університет, зупинив свою увагу

на Академії, бо вважає, що це справді кращий недержавний вищий навчальний заклад країни. Про це переконливо свідчили рейтинги вузів, і сам він невдовзі пересвідчився, що тут дають глибоку й ґрунтовну освіту.

— *Навчався заочно, що само по собі досить складно, зважаючи на основну роботу, напружену й понаднормову. Але навчався охоче. До того ж у нас була доволі дружня група, і мені жаль, що не поталанило бути з нею, коли цього року всі збиралися разом. Бо зустріч однокурсників збіглася в часі з моєю поїздкою на Європейський видавничий форум. Сподіваюсь, що такі збори — початок гарної традиції, і мені ще пощастить бувати на них... Для тих, хто навчається в МАУП, є ґрунтовна освітня база, прекрасно й те, зокрема — це в мені говорить фахівець — що Академія має потужне видавництво, яке забезпечує студентів необхідною навчальною літературою. І ще на одному*

тринагідно хотів би наголосити. МАУП — не тільки висока якість освітніх послуг, про що я пересвідчився особисто, це також і неповторна аура академічного містечка, якась дивовижна культурна оаза, де віє національний дух, де в «Саду України» вбираєш пахощі рідної землі. У добрий час і зі світлимими намірами Васильович Щокін. Цей його стиль, вплив неординарної особистості відчуваєш на кожному клаптику «МАУПівської» території...

«Коли маєш перед собою чітку мету, то і Господь Бог, і вміння, і знання, і люди допомагають, і можливості з'являються. Взагалі — це дивовижна річ: процес творення, який охоплює тебе всього, підносить твою думку і почуття, не дає забути, для чого на світі живеш...»

«Окрім високого рівня освітніх послуг, які нині пропонує Міжрегіональна Академія управління персоналом, мені імпонує по-громадянськи відповідальна позиція, що її займає МАУП у сьогоднішньому житті суспільства...»

**Вів розмову
Олександр КАВУНЕНКО**

рубриці
«ІЗНАВАЛЬНІ БЕСІДИ»:

ПАРВУС, ЛЕНІН, ТРОЦЬКИЙ І
ГОЛОДОМОР, АБО ОРГАНІЗАЦІЯ
ЖОВТНЕВОГО ПЕРЕВОРОТУ
1917 РОКУ – ПЕРЕДУМОВА
ТОТАЛІТАРНОГО РЕЖИМУ,
ТЕРОРУ, ГОЛОДОМОРУ 1921–1923 РР.

Анатолій КОСТЮК,
м. Луцьк

До революції 1917 року Російська імперія була великою країною (Україна територіально входила до її складу), з багатою і різноманітною культурою. Більшовики залишили від неї руїни. Не від одного покоління була прихована правда. Соціалізм зруйнував духовність. Цей безпрецедентний злочин світового масштабу міг не відбутися, якби не «геніальний» план Парвуса і не німецькі гроші. Ми жили б в іншому світі: марксистська політична система не була б побудована. Це був період проходження крізь пекло і жах для усього світу. У мирний час загинули мільйони людей.

За кулісами офіційної історії

Нещодавно у Відні вийшла книга «Тємна справа Парвуса. Куплена революція» [1]. У книзі міститься сенсаційна архівна інформація про план революції в Росії. Автор, Елізабет Хереш, – відома фігура в науково-історичному співтоваристві. Живе у Відні і вже багато років пише про російську історію, в основному про епоху царя Миколи II. Під час дослідження історії Російської царської імперії виникає запитання: як могла зникнути ця держава? Причому, вона зникла майже безслідно. Документи свідчили про систематичну зовнішню підготовку революційного руху в Росії. Елізабет Хереш відшукала сенсаційний документ, такий собі план-меморандум підготовки революції в Росії. Написав його Олександр Парвус (справжнє прізвище – Гельфанд Ізраїль Лазарович). Датований документ 9 березня 1915 року. Він приголомшує, його мета – організувати хаос, божевілля.

Те, що відбулося з Росією, необізнаній людині здається дійсно божевіллям. Але це неможливо пояснити колективним божевіллям народу, вважає Е. Хереш. Повинні були діяти якісь зовнішні сили, що підштовхували і спрямовували руйнівні процеси. Отже, були ті, які ховалися за кулісами.

Вона шукала і знайшла інші історичні

Парвус, Ленін, Троцький

і ГОЛОДОМОР,

або Організація жовтневого
перевороту 1917 року –
передумова тоталітарного
режиму, терору, голодомору
1921–1923рр.

свідчення, в центрі яких перебувала одна з ключових фігур – Олександр Парвус, сценарист і ляльковод театру перевороту, диригент революції 1917 року.

В архіві німецького Міністерства закордонних справ зберігається понад 20 тис. документів, зокрема і секретні телеграми дипломатів МЗС Німеччини. Серед паперів зберігся унікальний документ, за яким Німеччина інвестувала через Парвуса в реалізацію його плану і головну дійову особу, Леніна, десятки мільйонів марок.

Йшла Перша світова війна. У лютому 1915 року в Німеччину, що вже півроку перебувала в стані війни з Росією, приїхав **Олександр Парвус** (фото 1). До того він багато років безуспішно домагався німецького підданства. Його добре знала німецька таємна поліція. Цей освічений і багатий чоловік прибув до Берліна з Константинополя (Стамбула). Ре-

комендацію для зустрічей у Міністерстві закордонних справ, найбільш закритому, аристократичному відомстві Німеччини йому дав

Фото 1

впливовий дипломат, особа наближена до Кайзера, німецький посол у Туреччині — фон Вангенгейм.

Парвус (псевдонім, від лат. «маленький»), з вигляду могутня, огрядна людина, був наставником Леніна (Ульянова-Бланка), в якому розпізнав людину, здатну здійснити його плани, насамперед фантастичного збагачення самого Парвуса. **Ціна цього плану для Росії й України – мільйони життів.**

Справа в тім, що в 1915–1918 рр. німецьке командування горіло бажанням якомога швидше ліквідувати східний Російський фронт, щоб зосередитися на західному, де воювали союзники Росії — Англія й Франція, оскільки Туреччина, яка недавно вступила у війну на боці Німеччини, зазнала нищівної поразки від Росії на Кавказі. Німці заговорили про сепаратний мир із Росією, але цар Микола Олександрович висунув гасло: «ВІЙНА ДО ПЕРЕМОЖНОГО КІНЦЯ!»

Не кожен Іван має такий план, або План Парвуса

9 березня 1915 р. Парвус представив співробітникам німецького МЗС на 20 сторінках план-меморандум, що був по суті планом виходу Росії з війни через революцію. Досвідчені співробітники німецького МЗС відразу оцінили підривний досвід Парвуса. Цей план містив фінансування революційних дій, організацію страйків для зриву постачання армії та руйнацію загальнонаціональної і загальногромадянської самосвідомості громадян Росії. Розвал Російської імперії зсередини. Відторгнення України, Прибалтики, Кавказу.

У плані Парвуса прямо сказано, що це – чисте питання грошей («*Das ist reine Geld Frage*»), революція в державі (під час війни), відторгнення від неї частин – буде її крахом. І це все зроблять за допомогою його плану і політичного лідера — Леніна. Вартість проекту для Німеччини не перевищить вартості побудови військового корабля, яких-небудь 50 млн золотих марок. У війні легко можна втратити й не один корабель, а це надійна і дуже вигідна справа, варта багатьох кораблів! Ви мені – гроші, я вам – план і його організацію.

Факт отримання 1 млн карбованців в 1915 році зафіксував сам Парвус в документі, що зберігається в Державному архіві Російської Федерації: «Отримав мільйон карбованців у

банкнотах на прискорення революційних процесів у Росії через відомство німецького посольства в Копенгагені». А в Берлінському архіві є лист німецького посла в Копенгагені графа Брокдорфа — Рантцау рейсхканцлеру Бетману — Гольвегу від 23 січня 1916 року, в якому повідомляється про звіт Гельфанда, що «передана в його розпорядження сума один мільйон карбованців відразу ж переправлена далі за призначенням» [2].

У чому ж полягав план Парвуса?

Як уже зазначалось, опис цього плану чи програми займав 20 сторінок тексту. Це детальний опис, як, якими методами, за допомогою яких засобів можна вивести Росію з війни з Німеччиною. Він зрозумів головне — тільки спільні дії сепаратистів і революційних агітаторів можуть дати бажаний результат. І з цим планом він прибув у німецьке МЗС.

Його прийняв державний секретар Ягов. 17 березня державний секретар МЗС Ягов телеграфує в Державне казначейство: «Для підтримки революційної пропаганди в Росії потрібно два мільйони». Позитивна відповідь приходить зі зворотною поштою через два дні. Це був аванс. З двох мільйонів один мільйон Парвус одержує відразу і переводить їх на свої рахунки в Копенгагені.

Ще один цікавий документ свідчить про те, що 14 серпня Брокдорф-Ранцау написав заступнику статс-секретаря Німеччини про бесіду з Гельфандом (Парвусом) і настійливо рекомендував скористатися послугами Гельфанда, «винятково важливої людини, чиї незвичайні можливості, я думаю, ми повинні використовувати під час війни» [3]. Але у доповіді міститься застереження: «Можливо, це небезпечно — використовувати сили, що стоять за Гельфандом, але це, звичайно, було б визнанням нашої слабості, якби нам довелося відмовитися від їхніх послуг через страх недатності керувати ними».

Там, в Данії, в офшорній зоні, він засновує комерційну імперію, що займалася торговими операціями, зокрема незаконними угодами з продажу вугілля, металів, зброї в Німеччину, Росію й інші країни. З них він одержував величезні доходи, що залишав у Росії чи переводив на рахунки в інші країни. Велику частину коштів Парвус вкладає у створення засобів масової інформації. Вони повинні були «настроїти» світ і населення Росії проти царського режиму.

Ленінське гасло перетворення війни імперіалістичної у війну громадянську — суть програми Гельфанда Ізраїля Лазаровича (Парвуса). Всі тепер знають, що більшовики на чолі з Леніном взяли владу, «зробивши революцію». Тільки більшовики змогли укласти в 1918 році сепаратний мирний договір з умовами, за якими до Німеччини відходили величезні російські території. Інші партії ніколи б його не підписали. Гасло Троцького (Бронштейна): **«Ні війни, ні миру»** — таке визначення отримав Брест-Литовський мирний договір, підписаний Троцьким, і фактично Німеччина одержувала те, що бажала на початку Першої світової війни.

Парвус для Німеччини був найкращим експертом по Росії, який прекрасно знав усі її слабкості. Парвус хотів здійснити революцію в Росії (і отримати гроші), німці хотіли вивести Росію з Першої світової війни (і готові були платити гроші). Не два зайці, а три зайці (гроші, революція, мир) убивали одним пострілом — планом Парвуса. У цьому плані він використовував особистий досвід революції в Росії 1905 року, керівниками якої були Парвус і Троцький, а не Ленін (Ульянов-Бланк).

Мало хто знає, що Парвус був лідером Петербурзької Ради народних депутатів і фактично його батьком-засновником. Це один із перших політемігрантів, які повернулися в Петербург у розпал страйків у Росії. Парвус і Троцький писали «полум'яні» статті в газети. Але саме Парвус чи не перший усвідомив, що маніпуляція суспільною свідомістю є найважливішим інструментом політики. Це стало

Фото 2

очевидним нині. Вони якимось чином взяли у свої руки незначні газети «Початок» і «Російську газету», тиражі яких зросли до 0,5 млн примірників при символічній ціні 1 копія. І коли в столичних газетах від імені Петербурзької Ради з'явився фінансовий **«МАНІФЕСТЬ КЪ НАРОДУ»** (фото 2), населення Росії охопила паніка. Найтемнішими фарбами малювався економічний стан країни. Почалося масове зняття внесків з рахунків в банках і відбір грошей з ощадних кас. Прем'єр-міністр Вітте був розлюченим, тому що фінансова система Росії виявилася на грані краху. Невдовзі весь склад Ради заарештували, включаючи Троцького й автора публікації — Парвуса.

У в'язниці, попри арешт, соціал-демократи почували себе непогано. Парвус замовляв собі дорогі костюми і краватки, фотографувався з друзями, його навіть відвідала подруга, Роза Люксембург, яка перебувала у Петербурзі.

При арешті Парвус пред'явив фальшивий паспорт на ім'я Карла Ваверки, підданого Австро-Угорщини, але на допиті зізнався, що він є російський міщанин Ізраїль Лазарович Гельфанд, розшукуваний поліцією з 1899 року. Одружений, дружина: Берман Тауба Ітівна, син Лев, 7 років. Він також зізнався, що не живе з родиною від 1903 року. Народився в Мінській губернії в містечку Березино* у 1867 р. 27 серпня, віросповідання — іудейського. У 1885 р. закінчив гімназію в Одесі**.

Покарання виявилось не надто суворим — всього три роки адміністративного зіслання в Сибір...

За даними єврейської енциклопедії Брокгауза й Ефрона в 16 томах, СПб., 1906 р.:

*Березино — містечко Мінської губернії. Тутешні євреї постраждали від переслідувань Хмельницького. У 1702 р. вони були засуджені трибуналом до «анфамії» і сплати штрафу за те, що не внесли поштових повинностей під час походу шведів у розмірі 30 пол. злотих, встановлених конституцією 1673 р. на вальному сеймі. У 1847 р. березинська єврейська община налічувала 638 чол., 651 жін.; у 1897 р. усього жителів — 4871, з них євреїв — 3377 (правосл. 1270).

**Одеса — друга за кількістю населення єврейська громада в Росії. За переписом 1897 р. 403 815 жителів, з яких 138 935 євреїв, тобто 34,41% усього населення. За даними міських одноденних переписів, євреї 1892 р. становили 32,96%. За останні 14 років з Одеси йшла безперервна еміграція, що досягла особливої інтенсивності в 1904–1906 рр. (внаслідок реакції після визвольного руху). Одеса тоді була притулком для юнаків, що рвалися до освіти. А консервативне єврейство трактувало одеську громаду вогнищем вільнодумства, ересі. Говорили: «Sieben meil arum Odess brent der Gehinom» («пекло палає на сім миль навколо Одеси»). Грамотних серед євреїв у 1897 р. виявилось 70 400, тобто 50,65%, що дещо перевищує (0,65%) грамотність іншого населення. Діє сім синагог. Найстарша з них — Головна; бюджет близько 20 тис. руб. у рік; потім Бродська синагога, заснована в 40-х рр. вихідцями з м. Броди. У 1909 р. існує 49 молитовних будинок; при 19 містяться хедери (школи) на засоби похоронного братства (5 тис. руб.). Кількість зареєстрованих парафіян сягає 17 тисяч.

Гельфанд Ізраїль Лазарович у грудні 1887 р. виїхав у Швейцарію. Закінчив Базельський університет за курсом економіки і фінансів в 1891 р. і кілька років працював у різних банках Німеччини і Швейцарії [4, с. 36]. Захопився працями К. Маркса (Мордехая)*. У соціалістичних колах став відомий як автор теоретичних статей. Очевидно, першим зрозумів можливості, які дає використання марксистської і псевдомарксистської фразеології для прикриття злочинів як політичних, так і військових. Вивчив історію Росії, стан її господарства і фінанси. Передбачав повну беззахисність і безпорадність російського суспільства, якщо позбавити його тонкого суспільного прошарку дворянства й інтелігенції.

Парвус жив у Мюнхені. Товаришував із російськими марксистами, внаслідок чого постала газета «Іскра», яка з другого номера друкується в друкарні, облаштованій на квартирі Парвуса. Квартира стала місцем зустрічей революціонерів. Згодом Парвус упродовж 12 років особливо зблизився з молодшим **Троцьким** (фото 3, праворуч). Власне кажучи, саме Парвус висунув тезу «перманентної революції», яку підтримував Троцький. Він

Фото 3

*Маркс (Мордехай) – єврей, хоча і рано виїшов із рядів єврейства. Маркс не мав ніякої злості до євреїв. Серед його друзів було чимало представників цієї нації, але він уявляв собі єврейство як втілення капіталістичного духу, до якого він як соціаліст не міг не ставитися вороже. Для Маркса єврейство не є релігійне чи національне поняття, – воно класове, тотожне з буржуазією. Маркс часто вживав слово «капіталізм» там, де хоче сказати «іудейство», і навпаки. Як слов'янство для нього означало відстале селянство, землеробський нерухомий клас, так іудейство було для нього синонімом до швидкозростаючого капіталістичного духу. Тому його часто характеризують одночасно як антислов'янина й антисеміта, хоча насправді до нього як до інтернаціоналіста не застосована ні та, ні інша характеристика.

пророчив неминучість світової війни і російську революцію.

Від початку страйків у Росії, перед першою російською революцією, Парвус, одним із перших емігрантів, з'являється в Росії. Разом із Троцьким він ввійшов до складу заснованої в Петербурзі Ради Народних Депутатів, – пишуть передовиці в газетах. Після поразки першої російської революції Парвус опиняється, як зазначено вище, за ґратами. Його засуджують до трьох років адміністрації в Сибір. Але, підпоївши конвой, Парвус втік. І знову з'являється в Німеччині, щоб більше ніколи не повернутись в Росію.

У Німеччині восени 1906 р. пише книгу спогадів «У Російській Бастилії під час революції», де створює для німецького читача негативний образ Росії. Ось таким був патріотизм Парвуса до своєї батьківщини! А, можливо, він і не вважав її батьківщиною. У його голові з часом визріють думки, які можна назвати лише геніальним злом.

На той час Парвус пережив низку скандалів: кидає без засобів до існування двох своїх дружин із синами; розтратив доходи партії в сумі 130 тис. марок на таємну, закордонну поїздку в Італію з однією дамою. Ці гроші він отримав на збереження, а вони надходили від авторських прав постановки п'єси «На дні» Максима ГОРЬКОГО. Тільки в Берліні вистава була показана понад 500 разів. 25% від суми належала автору – М. Горькому, решта грошей повинна була піти в партійну касу, яка була під контролем Леніна. Більшовики і Горький вимагали повернення грошей. Парвус сказав, що грошей нема. Тоді його викликали на закритий партійний суд, але Парвус на суд не з'явився. На суді за Парвуса заступилась його подруга Роза Люксембург.

Після цього Парвуса почали вважати схильним до шахрайства. У цей час Німеччина починає видавати Росії революціонерів, що втекли, тому Парвус на три місяці їде в Туреччину, але залишився там на п'ять років.

У 1910 р. він з'являється в Константинополі як успішний комерсант. Розвиває свою комерційну діяльність: в Туреччину постачає зерно, верстати і боєприпаси. Частина вантажу по дорозі залишається в Болгарії. Злий геній Парвуса поєднує неможливе: проти Росії виступають два непримиренних вікових вороги – Болгарія і Туреччина. Засновує свою резиденцію на «Принцевих островах», непо-

далік від Константинополя, і сам стає найбільшим постачальником продовольства для турецької армії, торговцем зброєю. Крім цього він публіцист і радник турецького керівництва.

Якщо Ленін і група вірних йому прихильників буквально животіли в еміграції, то Парвус засновував банки і торгові підприємства, оперував гігантськими сумами. Ленін жив то на «експропрійовані» гроші (поки не посадили Камо і Кобу), то на мамині перекази (поки вона була жива), то на пожертвування друзів (поки усім не набрид), то на утриманні добрих швейцарських соціалістів, пописуючи відірвані від життя статейки для емігрантів.

Парвус миттєво передбачив і прорахував, чим закінчиться для Росії вступ Туреччини у війну на стороні Німеччини. Він полум'яно переконував рішучого, але недалекогоглядного Енвера-пашу* і його «младотурків», що, тільки воюючи на стороні Німеччини, Туреччина знову зможе відродитися як велика імперія, змивши з себе ганьбу поразок і капітуляцій, грубих принижень і образ за останні 20 років її історії.

Крах Російської імперії надихнув її супротивників і колишніх союзників новими ідеями про переділ світу. Величезні володіння Росії слід було розділити якомога швидше. Це було саме в 1917 р., коли Енвер серйозно планував розширити Оттоманську імперію на схід і випередити Антанту. Здавалося, що середньоазіатські території, більше не утримувані царем, були готовими до захоплення і могли компенсувати втрати арабських територій.

У 1915 р. Енвер-паша своїм розпорядженням винищив 1 млн вірменів під приводом їхньої висилки з прифронтової смуги. Дуже ймовірна причетність до цього «радника» Енвера-паші.

Як не дивно, Енвер, будучи військовим міністром, ніколи не інформував свій уряд про істинну ситуацію на фронтах, вводив усіх в оману доповідями про те, що Німеччина лідирує у війні і виграє її. Поразка Німеччини виявилася повною несподіванкою для султана і його уряду. 13 жовтня 1918 р. Кабінет міністрів пішов у відставку. Новий гранд-

візир звалив усю провину на Енвера за те, що Оттоманська імперія вибрала собі таких невдалих союзників (поради Парвуса почали даватись взнаки). Колишньому військовому міністру загрожував трибунал.

Німецькі офіцери, що були на службі в оттоманській армії, допомогли йому і його спільникам вислизнути через Чорне море в Одесу, місто юності Парвуса. Пізніше втікачі з'явилися в Німеччині. Наприкінці літа 1919 р. у Берліні Енвер відвідав у в'язниці більшовицького лідера **Карла Радека** (Собельсон Карл Бернгардович), який колись був посередником між німецьким генштабом, Леніним і Парвусом. У 1919 р. новий німецький уряд заарештував Радека за звинуваченням в організації компартії Німеччини. Сенсаційна політична пропозиція, яку Радек зробив лідерам младотурків, полягала в тім, щоб Енвер поїхав у Москву для досягнення домовленостей, спрямованих проти Британії підписання пакту між турками і російськими більшовиками. Енвер був непримиренним ворогом Британії і Росії і абсолютно не співчував більшовикам, і навряд чи багато знав про них. Але Радек переконав його, що в Радянській Росії вітають усякого, хто підтримує боротьбу проти британського імперіалізму.

Улітку 1922 р. загони Червоної Армії, укомплектовані чекістами, почали самостійну кампанію умиротворення Бухари. До середини літа від армій Ісламу залишився невеликий загін, що продовжував марну боротьбу. Чекістські патрулі ретельно прочісували вузькі гірські ущелини в пошуках банди Енвера, вистежили її й оточили. На світанку 4 серпня 1922 р. червоноармійці почали атаку. Енвер ринувся в бій зі зброєю в одній руці і Кораном в іншій, таким і знайшли його тіло після бою. Його примірник Корану передано у Москву, де він зберігався довгі роки в секретних архівах НКВС [5].

Перебуваючи в Туреччині, Парвус як бізнесмен, публіцист близько познайомився з німецьким послом у Туреччині фон Вангенгеймом, який і написав для нього рекомендаційний лист у МЗС Німеччини.

Після зустрічі з високопоставленими працівниками МЗС Німеччини у Берліні, з'явиться сенсаційний план-меморандум Парвуса. Парвус передбачив неминучість світової війни, російську революцію і ім'я вождя революції — Леніна.

*Енвер-паша — військовий міністр і головнокомандувач оттоманськими збройними силами з 1913 по 1918 роки. Відіграв ключову роль у вступі Туреччини в Першу світову війну на стороні Німеччини. Його військові плани включали пантюркські ідеї об'єднання народів Середньої Азії з Оттоманською Туреччиною.

Оптимальна кандидатура на роль вождя

Вперше Ленін і Парвус зустрілися в 1899 р. в Мюнхені. На три роки старший, великогабаритний Парвус справив на Леніна величезне враження. Він переконав його нелегально друкувати газету «Іскра». Хоча від самого початку їх відносини були проблематичні, як у двох людей, що важко сходяться. Проте ні усно, ні в пресі він не насмілювався зачепити Парвуса, а лише уважно прислуховувався, часто вигукуючи: «Дурниця! Архіреакційно! Але якщо подивитися діалектично, то це і є практичний марксизм!» [4, с. 37]. А практичний марксизм Парвуса зводився до досягнення світового панування, «світової революції», можливої тільки одним способом: взяти під контроль фінансову систему і скерувати її на здійснення своїх цілей.

Він вважав, що «для цього зовсім не обов'язково ламати стару, тобто існуючу фінансову систему, а досить тільки, ввійшовши туди, взяти все поступово під власний контроль і перебудувати для досягнення своїх цілей. Це можливо тільки за умови захоплення якої-небудь більш-менш багаті країни і перетворення в гроші всіх її багатств, усього рухомого і нерухомого майна, якщо нав'язати її народу чистий платонівський соціалізм (тобто найгірший вид рабства), а отримані в такий спосіб засоби вкласти у світову фінансову систему. Якщо сума буде значною, з її допомогою можна нав'язати світу і відповідну ідеологію.

Зрозуміло, що без масового і нещадного терору не обійтись. Але ці дії можна буде замаскувати, якщо уміло використовувати такі вирази: “пролетарська диктатура”, “класова боротьба”, “відживаючі класи”, “загальна рівність”, “повна воля”. Тактика дій відбуватиметься за простою схемою: “досягнення успіху, закріплення успіху, розвиток успіху”. У лавах необхідна найсуворіша дисципліна, ні найменшої тіні розколу, абсолютна таємниця життя керівної ланки і її поступове обоження» [4, с. 37].

Це ще не були постанови і директиви, укази і декрети, секретні і зовсім секретні інструкції з погрозами страти у випадку розголошення. Це були розмови в затишних закордонних кафе, на вечірках, де вимовлялися загальні фрази типу «*Теть самодержавство!*» Але «сценарій» уже вимальовувався. Парвус вважав,

що кращої країни для первісного здійснення плану, ніж Росія, навіть придумати неможливо, — Ленін був категорично проти.

Ленін вважав, що в Росії нічого неможливо, а Парвус навпаки, був переконаний, що в Росії можливе все, навіть неможливе. І коли тисячолітній російський дуб захитався, підрубаний жорстокими і принизливими поразками російсько-японської війни, Парвус відразу ж оцінив обстановку: народ століттями виховують імперські гасла про блискучі перемоги і легковажну войовничість, — він не простить режимові настільки ганебної військової поразки, яка цілком поглинула гордість Російської імперії — її величезний флот, половина якого потрапила в полон.

Методика Парвуса була чіткою: революція в країні — це революція в столиці. Регіони обов'язково будуть детонувати.

1905 р. він створив «Ради», обійняв посаду голови Петербурзької Ради. Чого вартий один його фінансовий маніфест! Грошова паніка! А гасла, що розпалюють антивоєнні і поразкові настрої! Російська фінансова система ледве не зазнала фінансового краху.

Все було зроблено чудово, крім одного. Не почали відразу масовий терор і в підсумку все програли. Ленін, хоча сам ні в чому не брав участь, уважно стежив, помічаючи помилки. І ще раз переконався: у Росії можна організувати бунт, безлад, погроми і страйки, але побудувати задумане — ніколи. Не та країна. Будуть великі втрати, терор, голод і нічого путнього не буде. Потрібно починати з Західної Європи.

Але Парвус ніколи не забував про Леніна, тому що розумів, що ніхто не зможе здійснити його план краще. У травні 1915 р. Парвус і Ленін знову зустрілися у Швейцарії.

Прибувши в Цюрих, Парвус вибрав розкішний готель (*Baur au Lac Hotel*) і проводив час у плотських насолодах. При зустрічі з соціал-демократами мав дуже респектабельний вигляд (*фото 4, Парвус* в центрі). Ленін у цей час, за спогадами Н. Крупської, просиджував у бібліотеках, вивчав досвід французької революції, не сподіваючись застосувати його найближчим часом.

Парвус обрав саме Леніна, як шанобливого, цинічного до аморальності чоловіка, готового взяти гроші від уряду Німеччини, країни, яка ворогувала з Росією.

Фото 4

У Цюріху Парвус розподілив серед росіян, політичних емігрантів велику суму грошей і відправився в Берн на зустріч з Леніним, де застав його в дешевому ресторанчику за обідом із друзями. Ленін виявив невдоволення тим, що Парвус хотів зустрітись у громадському місці. Тому розмова була перенесена на скромну квартиру Леніна і Крупської. **Парвус згадував:** «Ленін сидів у Швейцарії і писав статейки, що майже не виходили за межі емігрантського середовища. Він був зовсім відірваний від Росії, закупорений, як у пляшці. Я розвив йому свої погляди: революція можлива в Росії тільки за умови перемоги Німеччини» [2].

Німеччина з ідеями Маркса духовно імпувала Леніну (Францію і романські країни він нехтував). Російська революція вимальовувалась прелюдією, провінційним бунтом, на якому можна заробити великі гроші. Тільки в Німеччині по-справжньому могло початися будівництво соціалізму, але до цього ще дуже далеко.

Тоді, очевидно, **Ленін і прийняв план Парвуса: Росії — революція** (Ленін стає вождем світового пролетаріату, Росії — неминуче руйнування), **Німеччині — мир** (нетерпляче очікуваний, і ще — отримання нових територій), **все разом — за гроші Німеччини**. Ленін спокусився можливістю одержання влади (а вона відкривала сяючі перспективи) за рахунок поразки своєї батьківщини, Росії, у війні з Німеччиною.

Свого часу знаменита брошура Парвуса «За демократію! Проти царя!» наробила багато шуму. Тепер нова «теорія» була така: «Не тре-

ба шукати винного, хто напав першим — це неважливо. І так зрозуміло, що світовий імперіалізм десятиліттями готував криваву бійню. Головне — вчитися мислити по-соціалістичному, як нам, світовому пролетаріату, використовувати війну і на чийй стороні боротися? Наймогутніша соціал-демократія в Німеччині. Поразка соціалістів в Німеччині — програш соціалістів скрізь! Шлях до перемоги світового соціалізму — це всебічна підтримка військових зусиль Німеччини. **ПЕРЕМОГА НІМЕЧЧИНИ — ПЕРЕМОГА СОЦІАЛІЗМУ!** Цар — винуватець війни! Буде скинутий цар — впаде централізована Росія. Економіка занадто перенапружена, загострені протиріччя міжнаціональні, общинні, майнові. Землю — селянам! Армія буде паралізована, промисловість — зруйнована, **у сільському господарстві наступить хаос. Захоплюємо владу, укладаємо мир з Німеччиною і законодавчими актами закріплюємо розвал імперії!**» [2].

Після вступу в змову-союз з Леніним, Парвус опинився в столиці Данії — Копенгагені. Там, у нейтральній державі, легше було організувати відмивання грошей Німеччини. Для зв'язку з Парвусом Ленін призначає **Якова Ганецького** (Фюрстенберга, фото 5).

Фото 5

У Копенгагені Парвус створює експортно-імпорتنу компанію і призначає Ганецького її керівником. [Потім, після революції, Ленін віддячить Ганецькому, призначивши його заступником комісара Головного державного банку]. Ганецький одержує можливість мати штат оплачуваних легальних співробітників для створення підпільної мережі революціонерів, що займалися не тим, що декларували. У цій «мережі» працювали видатні люди і відбувалось багато цікавого, але це предмет спеціального дослідження.

Незабаром **Ганецького** (фото 6) заарештовують і висилають із країни за відверту контрабанду зброї.

Фото 6

У Копенгагені на німецькі гроші Парвус також створив Інститут дослідження соціальних наслідків війни з цією ж метою. Співробітниками «інституту» були Мойсей Урицький (Радомисьський), що організував для Парвуса роботу агентів-кур'єрів. (Після революції Ленін призначив Урицького головою Санкт-Петербурзького ЧК). Тоді тільки зароджувалася технологія тісного взаємозв'язку економіки-політики-спецслужб.

Аналогічно, Парвус засновує фірми й оплачує діяльність агентів у столиці Швеції — Стокгольмі. З часом там опиняється Ганецький. Налагоджуються комерційно-шпигунські канали зв'язків із Росією.

Десант революції? Ні — перевороту!

Згідно зі своїм планом, у березні 1917 р. у Парвуса виникла потреба переправити Леніна

в Росію (Петербург). Парвус разом із німецькими високопоставленими особами ретельно готує поїздку залізницею через територію Німеччини, Балтійське море, Швецію і Фінляндію до Росії (Цюрих-Берлін-Стокгольм-Оулу-Тампере-Петербург).

Коли потрібно було придбати квитки для всіх пасажирів, то Ленін був категорично проти придбання квитків за німецькі гроші. Тому їх купив Парвус як приватна особа.

Ось копія повного списку 33-х пасажирів «пломбованого» вагону, що поверталися із закордону в Росію (з архіву Швеції):

1. Сарра Раввіч.
2. Михайл Цхакая.
3. Омера Ривкіна.
4. Володимир Ульянов.
5. Давид Супишвилі.
6. Валентина Мортчкіна.
7. Юлій Кось.
8. Рахим Скавко.
9. Надежда Ульянова (Крупська).
10. Олександр Гракась.
11. Інесса Арманд.
12. Анна Константинович.
13. Надежда Слюсарєва.
14. Григорій Бриліант (Сокольніков).
15. Йоган Линде.
16. Абрам Сковно.
17. Георгій Сафаров.
18. Фаня Гребельска.
19. Давид Мирингоф.
20. Мая Абрамович.
21. Семен Пейнесон.
22. Давид Розенелюм.
23. Михайло Goberman.
24. Злата Радомисьська.
25. Єлена Кон.
26. Євсей Радомисьський.
27. Григорій Усієвич.
28. Мойсей Харитонов.
29. Буня Поговська.
30. Марія Морингоф.
31. Меєр Айзенбуд.
32. Марія Маршегоф.
33. Стефан Радомисьський.

Ленін і Крупська їхали в окремому купе, а у сусідньому — Інесса Арманд і Карл Радек (народився у Львові, тоді австрійський підданий).

Вагон супроводжував спецагент Фріц Платтен (швейцарець), соціаліст. Згідно з німецькими законами військового часу, кожного іно-

земця, громадянина країни противника Німеччини у війні, який потрапив на територію Німеччини, слід було негайно заарештувати. Але всі 33 іноземці безперешкодно проїхали через усю територію Німеччини, оскільки був на це дозвіл самого кайзера.

Цей «пломбований» вагон був у складі звичайного потягу. Цікаво, що цей потяг мав найвищий пріоритет під час руху по всій території Німеччини, тому що всі інші потяги повинні були пропускати його. Це свідчить про те, настільки важливою для німецької держави була ця справа. Крім цього, в Німеччині був голод, але 33-ом пасажиром не бракувало продуктів. Вони мали свого кухаря, запас продуктів і харчувалися добре.

Із повідомлення російської розвідки: *«Встановлено, що в цей час майже у всіх містах Німеччини й Австро-Угорщини продовольча криза (не вистачає хліба, м'яса, борошна, картоплі, взагалі їстівних продуктів). Усюди продовольча криза і загальне невдоволення народних мас. Німецький уряд, бажаючи вивести Німеччину з важкого становища, прагне укласти мир з Росією. З цією метою висилає соціал-демократів з нейтральних країн у Росію, оплачуючи великі гроші»* [2].

За день до прибуття потягу з Леніним в Стокгольм приїхав Парвус і через зв'язкового Ганецького зустрівся з ним для з'ясування усіх питань, зокрема грошових.

Зі спогадів Парвуса про переговори з Леніним: «Тепер необхідні мирні переговори. Ленін відповів ухильно, мовляв, його справа – революційна агітація. Я сказав: передайте Леніну, якщо державна політика для нього не існує, то тоді він стане знаряддям у моїх руках». І він незабаром це почав робити.

У день приїзду Леніна в Стокгольм, 13 квітня 1917 р., шведська газета демократів **«Politiken»** опублікувала **фотографію Леніна з підписом: вождь світового пролетаріату (фото 7)**. І це незважаючи на те, що Ленін уже близько 17 років не жив у Росії і про нього мало хто пам'ятав! **Парвус почав здійснювати свій сценарій з головним героєм, із вождем революції.**

Переворот

17 квітня 1917 р. **Яків Ганецький** відмінно зрежисував **грандіозну зустріч Леніна** на Фінляндському вокзалі у Петербурзі. Із солдатами, матросами-балтійцями, квітами і бро-

Фото 7

ньовиком. Але без конфузу не обійшлося. Ленін, побачивши вишикувану для його вітання почесну варту, сказав Крупській: *«Наденька, сейчас меня арестуют»*. Зрозумівши, що ніякої небезпеки для нього немає, він виголосив полум'яну промову із броньовика. Під овації Ленін закінчив виступ словами: *«Да здравствует всемирная социалистическая революция!»*

17 квітня в Берлін відправили шифровку: *«Въезд Ленина в Россию удался. Он работает полностью по нашему желанию»*. Наступного дня, 18 квітня, він виступив з «Квітневими тезами», запропонував програму переходу від буржуазно-демократичної революції до революції соціалістичної під гаслом «Уся влада Радам».

У першому пункті «Квітневих тез» був заклик до російських військ: «Брататися!» Паралельно німецькі війська призупинили військові дії. Цікавий збіг обставин, який теж відображає частину плану Парвуса. Після цього почався потік дезертирства солдатів із фронту і разом з ним синхронно посилювався потік німецьких грошей у касу більшовиків. Газета «Правда» й інші більшовицькі газети

раптом купили найновіше типографське устаткування і стали виходити великими тиражами [2].

Гроші Німеччини направлялися в Петербург із рахунків Берлінського банку «*Disconto Gesellschaft*» через Стокгольмський банк «*Nya Banken*», директор **Улоф Ашберг**, соціаліст (фото 8). Він прекрасно знав Парвуса й Леніна і погодився на транзит грошей, які переводив на рахунки «Сибірського торгового» і «Російсько-азіатського» банків у Петрограді. (Після революції, у роки НЕПу, Ленін призначив його директором «Роскомбанку»). Одержувачами грошей у Росії були Е. М. Суменсон (родичка Я. Ганецького) і Мечислав Козловський, юрисконсульт фірми Парвуса. (після революції призначений головою ЧК і головою малого Раднаркому).

Фото 8

«Було встановлено, що протягом останніх декількох місяців вона [Євгенія Суменсон] одержала майже мільйон карбованців від Фюрстенберга через Нія Банкен у Стокгольмі і що ці гроші надійшли з німецьких джерел» [6].

Парвус був довго відсутній в Росії, тому переоцінив готовність та здатність революціонерів піднімати маси трудящих. Але це нічого, ці прорахунки лише значно підняли ціни в його бізнес-плані руйнування Росії і свого особистого збагачення за рахунок фінансового партнера — Німеччини.

Згадувана вище родичка Я. Ганецького, Є. Суменсон зізналась: «Коли я прибула в Ко-

пенгаген, то там зустріла М. Козловського разом із Ганецьким. Пішли до Парвуса, соціал-демократа, що мав багату віллу, автомобіль і в той час був дуже багатою людиною. Хотіла б і я бути таким соціал-демократом!» [2].

У цей період Олександр Парвус врятувався і німецьке підданство.

Це зізнання зберігається у матеріалах контррозвідувального відділення Генерального штабу Росії. Там є також документи про злочинно-змовницьку діяльність Парвуса-Леніна, їх агентів і німецьких спецслужб. Оскільки в контррозвідці була накопичена компрометуюча інформація на них, то більшовики насамперед планували захопити контррозвідувальне відділення Генерального штабу Росії під час заколоту ще в липні 1917 року. Їм потрібно було знищити докази своїх злочинів. Захоплення і заколот не вдалися. Причетні до заколоту були арештовані [2].

Старший слідчий з особливо важливих справ Петербурзького окружного суду П. А. Александров згадував, що контррозвідка надала в їхнє розпорядження кілька шаф із документами — переписка і телеграми змовників. Один із документів свідчить: Більшовики платили за страйковий день більше, ніж за робочий. За участь у демонстраціях і вигукування гасел — від 10 до 70 карбованців, за стрільянина на вулицях 120–140 карбованців [2] (фото 9, 10).

Незважаючи на вагомі докази, всі заарештовані у зв'язку з заколотом були випущені під великі грошові застави. Ленін на допит не з'явився, хоча слідчий Александров наївно на це сподівався. У цей час Ленін ховався в Розливі, але не один, як писалося в історичних підручниках. Разом з ним ховався ще один пасажир «пломбованого вагону» — Григорій Зінов'єв.

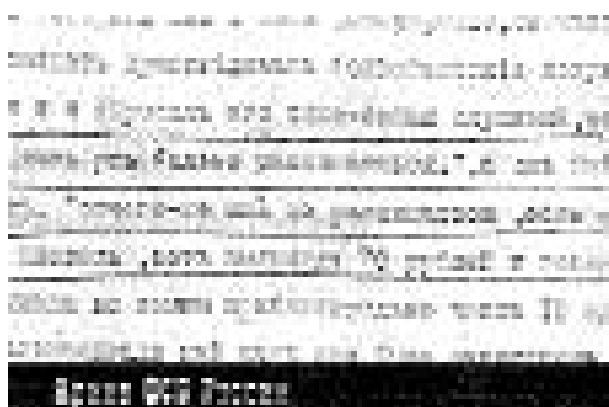

Фото 9

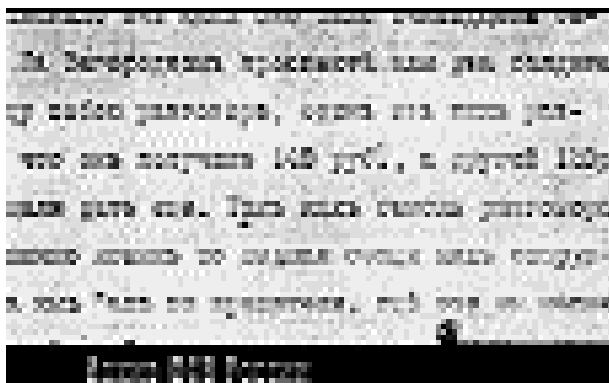

Фото 10

Восени, десь в жовтні 1917 р. ходили чутки про швидке підписання (приблизно 8–9 листопада за новим стилем) сепаратного мирного договору між Тимчасовим урядом Росії і союзниками (Австро-Угорщиною, Туреччиною і Болгарією). Але не із самою Німеччиною. Такий варіант розвитку подій міг взагалі позбавити Леніна можливості боротися за владу. Тоді і Парвус повинен був відповідати перед МЗС Німеччини за мільйони дарма витрачених марок, а це — реальна загроза усьому його майну.

Нервував і Ленін: **«Зволікання подібне до смерті! Тепер усе висить на волосинці!»**

А Парвус 9 листопада 1917 р. під приводом зміцнення влади, на ведення політичної пропаганди в Росії знову взяв 15 млн марок у німців (про що свідчать розписки МЗС Німеччини, де написано десять і рукою дописано зверху п'ятнадцять млн марок) (фото 11). Надійний сепаратний мир з Росією — от що потрібно було Німеччині, і саме для цього вони давали гроші.

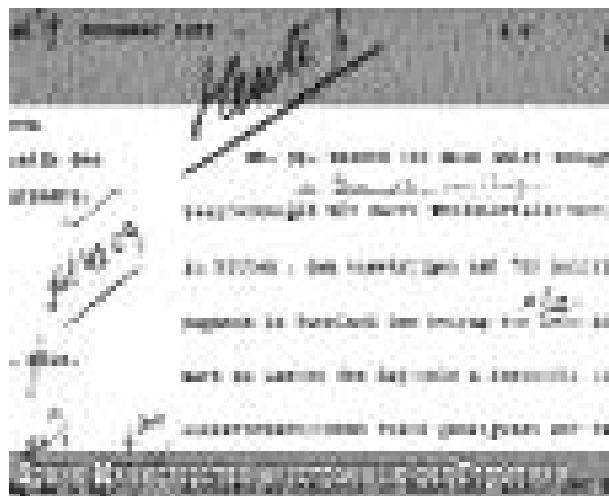

Фото 11

25 жовтня (7 листопада) відбулося незаконне захоплення влади більшовиками на чолі з Леніним і Троцьким.

З цього моменту почнеться ЕПОХА БЕЗДУХОВНОСТІ і, як наслідок, НИЩЕННЯ МІЛЬЙОНІВ СПІВГРОМАДЯН!

Росія в Бресті підписала мирний договір, за яким Німеччина одержувала територію більшу, ніж сама Німеччина. Тобто те, до чого прагнула Німеччина, починаючи війну, вона одержала завдяки плану Парвуса і його знаряддям (Леніну, Троцькому, які підписали цей договір із гаслом *«Війну припиняємо. Але миру не підписуємо!»*).

Договір був ратифікований у березні 1918р., і Росія стала другорядною державою (див. Статті Брестського миру).

Из мирного договора Советской России с Германией и ее союзниками 3 марта 1918 года:

Статья I

Россия, с одной стороны, и Германия, Австро-Венгрия, Болгария и Турция — с другой, объявляют, что состояние войны между ними прекращено. Они решили впредь жить между собой в мире и дружбе.

Статья II

Договаривающиеся стороны будут воздерживаться от всякой агитации или пропаганды против правительства или государственных и военных установлений другой стороны. Поскольку это обязательство касается России, оно распространяется и на области, занятые державами четверного союза.

Статья IV

Германия готова, как только будет заключен всеобщий мир и проведена полностью русская демобилизация, очистить территорию, лежащую восточнее указанной в абзаце 1 статьи III линии, поскольку статья VI не постановляет иного.

Россия сделает все от нее зависящее, чтобы обеспечить скорейшее очищение провинций Восточной Анатолии и их упорядоченное возвращение Турции.

Округа Ардагана, Карса и Батума также незамедлительно очищаются от русских войск. Россия не будет вмешиваться в новую организацию государственно-правовых и международно-правовых отношений этих округов, а предоставит населению этих округов установить новый строй в согласии с соседними государствами, в особенности с Турцией.

Статья V

Россия незамедлительно произведет полную демобилизацию своей армии, включая и войсковые части, вновь сформированные теперешним правительством.

Статья VI

Россия обязывается немедленно заключить мир с Украинской Народной Республикой и признать мирный договор между этим государством и державами четверного союза. Территория Украины незамедлительно очищается от русских войск и русской Красной гвардии. Россия прекращает всякую агитацию или пропаганду против правительства или общественных учреждений Украинской Народной Республики.

Подлинный в пяти экземплярах.

Брест-Литовск, 3 марта 1918 года

(Договор аннулирован советским правительством 13.11.1918 после революции в Германии).

(Зверніть увагу на ст. 6: Росія припиняє всяку агітацію чи пропаганду проти уряду чи суспільних установ України).

А що ж Парвус? А ляльковод Парвус, віддавши Леніну роль головного актора у владі, розраховував, що той дасть йому посаду керуючого банками. Але амбітний Ленін, ввійшовши в роль вождя світового пролетаріату, сказав, що революцію треба робити чистими руками, маючи на увазі компроментуюче минуле Парвуса.

У 1918 р. Парвус, остаточно зрозумівши, що головний актор за його сценарієм, ввійшов в роль і йому не підкориться, став лютим ворогом, критиком, а, можливо, й замовником вбивства. Особливо після того, як Раднарком оголосив програму націоналізації банків, землі і всієї промисловості. Ця програма, яку він назвав злочинною, вдарила по комерційних інтересах Парвуса. Вірогідно, він вирішив знищити Леніна. Відомо, що Ленін пережив два замаху на життя в 1918 році. Дотепер не встановлено, хто за цим стояв. А Ленін і більшовики інтенсивно почали зміцнювати свою владу: терор, громадянська війна, продрозкладка, голодомори, був закладений фундамент тоталітаризму...

9 листопада 1918 р. після поразки Німеччини, кайзер, рятуючи своє життя, втік у нейтральну Голландію, а уряд Німеччини очолили

друзі Парвуса – соціал-демократи Філіп Шейдемман і Фрідріх Еберт. Але до влади прагнули і радикали, організатори «Союзу Спартака»: Роза Люксембург і Карл Лібкхнехт. У той час Роза Люксембург і Парвус також стали ворогами.

Уночі 14 січня Р. Люксембург і К. Лібкхнехт були вбиті. Ймовірно, що адресу квартири убивцям вказав агент Парвуса – Карл Радек, що нелегально перебував у Берліні. (В 1920–1924 рр. Карл Радек – член Виконкому Комінтерну. Співробітник газет «Правда» і «Известія»). Як вважав брат К. Лібкхнехта, це вбивство замовив і оплатив Парвус. (Фото 12. Ганецький і Радек справа).

Фото 12

Згідно з матеріалами книги «Купець революції. Парвус-Гельфанд. Політична біографія. Земан З. А., Шарлоу В. Б. Кьольн, 1964., нім. мовою; в 1965 видана в Оксфорді англ. мовою», в 1918 році Парвус відійшов від політичної діяльності.

(Закінчення в наступному номері)

Література

1. Heresh E. Geheimakte Parvus. Die gekaufte Revolution. — Langen Multer, Wien, 2000.
2. Фільм Олени Чавчанадзе. Хто заплатив Леніну. — 2004.
3. Z.A.B. Zeman. Germany and the Revolution in Russia, 1915–1918: Documents from the Archives of the German Foreign Ministry (London: Oxford University Press, 1958), p. 4–5, doc. 5
4. Буніч І. Золото партії. — К.: А.С.К., СПб.: Облик, 1998.
5. Лялькина А. Турецький марш. — Дзеркало тижня. — 2001. — № 26 (350).
6. Michael Futrell. Northern Underground (London: Faber and Faber, 1963), p. 162.

Гостинний Двір
Запрошує провести відпочинок у Варшаві (Польща)

- Прямі рейси до Варшави щотижня
- великі приватні (2-3 покоління) квартири з функціональним
- меблям (класична/сучасна/інтер'єр);
- кухнями (з/без кухні);
- ваннами;
- кімнатами;
- безкоштовним інтернетом;
- спеціальними «дніми» знижками на ціну;
- паркування для автомобілів.

Кому підійде:
— приватні квартири для 2-4 осіб, з/без кухні, ванни, кімнати, паркування, паркінг

Варшава: безкоштовна парковка біля всіх 20 квартир 10000PLN

■ Класичні 1000PLN за місяць плюс 100PLN за комунальні

ПРИЗНАНОГО ВАМ ВІДПОЧИНКУ!

ПП «Паркбуд»

Виконує роботи:

- Будівництво і ремонт
- Проект
- ландшафтне оформлення присадибних ділянок
- Ексклюзивні столярні вироби

Київ
вул. Севастопольська, 5
Тел.: 576-50-56
тел./факс: 501-26-07

Картина перспективного польсько-українського співробітництва і роль у його реалізації взаємодії в галузі освіти*

Войцех ПОМИКАЛО
(Польща)

Наприкінці дев'яностих років ХХ століття в найстаршому північноамериканському університеті — Університеті Джорджія — зустрілися керівники Міжнародної Кадрової Академії, ректор Міжрегіональної Академії управління персоналом м. Києва, Фонду Інновація, засновник новоствореної Вищої суспільно-економічної школи у Варшаві. Після знайомства і обміну думками, вони вирішили, що провідний приватний український ВНЗ, який вже тоді мав міцні позиції не тільки в Україні і країнах колишнього Радянського Союзу, а й за кордоном, і новозаснований польський ВНЗ — ВСЕШ, який робив тільки перші кроки в цій діяльності, **почнуть активне співробітництво.**

Проект цього співробітництва від початку підтримав видатний вчений і організатор української системи вищої освіти — професор, доктор наук Георгій Щокін, президент Міжнарод-

ної Кадрової Академії, у структуру якої входить згадана Міжрегіональна Академія управління персоналом. Професор Георгій Щокін, спеціаліст у галузі загальної історії цивілізації, культур і релігій світу, є ентузіастом слов'янської культури, її гуманістичних надбань, характерної для неї моделі людини, ідейно-моральною рисою якої є рідкісна нині здатність до безкорисливої дружби, доброзичливості й гостинності, моделі, яка відрізняється від тієї, яку пропонує сучасна цивілізація, із властивими для неї гедонізмом і примітивною настановою на споживання матеріальних благ.

Основою співробітництва обох вузів була визнана ідейна близькість, а також те, що український ВНЗ уже тоді мав право вести навчання на магістерському рівні, а польський — лише на рівні ліценціат (бакалаврат). Переговори, проведені на північноамериканській землі між представниками обох навчальних закладів, Фонду Інновація, відбувалися **в надзвичайно дружній атмосфері, з глибоким взаєморозумінням і доброзичливістю. На цій основі будувалося потім, упродовж багатьох років, співробітництво між згаданими навчальними закладами.**

* Довідь, підготовлена для польсько-української конференції у Варшаві (17.05.2005 р.) на тему: «Польща й Україна в Європі, що об'єднується, і глобальному світі». Публікується зі скороченнями.

Джерела польсько-українського ізоляціонізму і роль освіти в його подоланні

Характерно, що на північноамериканській землі було встановлене плідне співробітництво між провідним українським ВНЗ (у якому в 2005 році навчається уже понад 50 тисяч студентів) і новаторським польським ВНЗ, який унікально використовує в процесі освіти власне цифрове телебачення, навчає близько 10 тисяч студентів. Це певною мірою **символічно й характерно**. Народи, які живуть і працюють поряд, відділені один від одного лише кордоном, дотепер не тільки не підтримують розвинених зв'язків (економічних, науково-технічних, культурних й особливо освітніх), а й дуже часто їхнє знайомство відбувається випадково і майже екзотично. Але в цій ситуації згадану зустріч, яка призвела до встановлення зв'язків між українським і польським ВНЗ, ми не вважаємо випадковим явищем.

Україна була упродовж сотень років територією польської експансії — військової, економічної, політичної і культурної. Після завоювання поляками українських земель, там виникали польські магнатські латифундії. Експансія спричиняла сильний опір української сторони. Встановлюваний у результаті завоювань майновий й етнічний статус цих земель провокував бунти — нерідко драматичні й криваві. Тому польсько-українські відносини упродовж століть буяли **конфліктами, які переважали над співробітництвом і часто мали гострий, глибокий характер**. Після перемоги в Росії більшовизму, у боротьбі з ним проростали пагони польсько-українського співробітництва (найчастіше під гаслом прометеїзму), але вони залишалися в тіні конфліктів. У міжвоєнний період (1918–1939) Польща панувала над частиною української території і намагалася насаджувати на ній різні різновиди колоніалізму (агресивного чи ліберального), що теж не сприяло зміцненню добрих відносин між нашими народами.

Друга світова війна стала своєрідним апогеєм цих конфліктів, як наслідок — взаємні вбивства і навіть різанина. Післявоєнний час, коли вся Україна була інкорпорована до складу СРСР як одна з радянських республік, а Польща була країною з обмеженим суверенітетом у радянській сфері впливу, теж не був сприятливий для взаємного співробітництва. І лише як суверенні держави Польща й Україна нещодавно, наприкінці ХХ століття, коли звільнилися з-під російського панування, по-

чали переборювати погану спадщину минулого у взаємних відносинах. **Однак необхідно зазначити — з обмеженими результатами**. Про це було більше прекрасних заяв і планів, ніж конкретних дій. Взаємні упередження часто переважали над примиренням. Коли кілька років тому в 60-у річницю відомого волинського кровопролиття, телебачення ЕДУ-САТ організувало, разом із приватною українською телевізійною станцією СТБ, телеміст за участю першого Президента України Леоніда Кравчука і маршала Сенату РП Лонгіна Пастусяка, а також істориків і вчених наших ВНЗ, можна було помітити, як важко відбувається польсько-український діалог. **І тільки Помаранчева революція, яка відбулася в Україні, і польська допомога в її реалізації, здавалося б, стали початком нової ери в польсько-українських відносинах**. Однак варто визнати, що польській національній традиції властиве розтрачання військових або інших перемог у наступні після цих подій епохи.

Так було вже після відомої Грюнвальдської битви 1410 року. Таке можливе і нині, якщо не пам'ятати про ту користь, яку може дати обом нашим народам перемога Помаранчевої революції в Україні. Це — реальна загроза для обох сторін, яка впливає хоча б з того, що на наші відносини лягає тягарем не тільки важка спадщина минулого, а й те, що в наших країнах, поряд із прихильниками плідного співробітництва, діють — причому діють енергійно, хоча не завжди відкрито — сили, які не зацікавлені у тісних економічних, політичних, культурних і особливо освітніх зв'язках між нашими народами.

Підкреслюючи значення польсько-українського співробітництва в нинішній обстановці в Європі й світі, яке є необхідною умовою національного благополуччя наших народів, **я хотів би звернути увагу на особливе значення співробітництва наших країн у галузі освіти**. Тому вважаю за необхідне представити загальний підсумок співробітництва в галузі освіти, реалізованого на основі угоди, укладеної в Університеті Джорджія у другій половині дев'яностих років між ВСЕШ і МАУП.

Завдяки підтримці професора Георгія Щокіна, вона принесла вагомі результати, хоча не всі можливості й програми ми могли використати й реалізувати. Презентація цього досвіду є важливою основою побудови співробітництва між нашими ВНЗ у найближчі десятиліття.

Успіхи, досвід і перешкоди у розвитку польсько-українського співробітництва у сфері освіти на прикладі досвіду МАУП і ВСЕШ

Основою співробітництва став протокол, підписаний Урядом Республіки Польща й Урядом України від 18 травня 1992 року про тимчасове врегулювання взаємного визнання еквівалентності документів про закінчення середніх шкіл, середніх профучилищ і вищих шкіл, а також документів про присвоєння наукових ступенів і звань. Цей протокол покликався на так звану Празьку конвенцію, що регулювала ці питання вже з 7 червня 1972 року, але в Польщі вона була опублікована в Законодавчому віснику («Дзенник Устав») 19 лютого 1975 року.

Згадані правові урегулювання свідчили, що українські дипломи в Польщі і польські дипломи в Україні визнаються автоматично, без їх нострифікації і верифікації, — зрозуміло, за умови, що ВНЗ країн, які видають такі документи, мають всі повноваження щодо цього. Насамперед ми проконсультувалися щодо цього питання у Бюро з визнання освіти й міжнародного обміну Міністерства освіти, яке справедливо попереджало нас, щоб перш ніж взятися до реалізації співробітництва з будь-яким українським ВНЗ, необхідно перевірити, чи пройшов цей український ВНЗ процес державної акредитації, чи здобув право звертатися до Міністерства освіти й науки України із заявою про видачу дипломів державного рівня (тому що на відміну від Польщі, дипломи державного рівня про закінчення вищої школи в Україні видає не ВНЗ, у якому студент здобув вищу освіту, а Міністерство освіти й науки на підставі заяви ВНЗ, який пройшов відповідну державну акредитацію).

Встановивши, що Міжрегіональна Академія управління персоналом пройшла всі шаблі такої державної акредитації, **ми взялися до реалізації угоди.** Для цього створили спільну програмну комісію, яка провела порівняльний аналіз документів, що регулюють навчальний процес як на економічному, так і педагогічному факультетах ВСЕШ, щоб встановити програмні розбіжності між МАУП і ВСЕШ на ліценціатському шаблі (бакалавраті). У результаті в програму додаткового навчання для польських студентів на ступінь магістра були включені предмети, відсутні в програмі ліценціатського навчання у ВСЕШ. Найбільше змінились програми трирічних педагогічних курсів ВСЕШ, які, відповідно,

до встановлених принципів співробітництва, мали лягти в основу навчання на четвертому й п'ятому курсах, але вже не педагогічних, а психологічних курсів у МАУП. Педагогічне навчання на перших трьох курсах ВСЕШ досить схоже до психологічних курсів у МАУП, однак є розбіжності. Тому для трирічних педагогічних курсів у ВСЕШ були впроваджені істотні зміни в навчальні програми. Завдяки цим операціям, польські студенти, закінчивши трирічне педагогічне навчання у ВСЕШ, отримували можливість почати навчання відразу на четвертому курсі факультету психології в МАУП.

Поряд із програмною підготовкою розпочата організаційна підготовка до реалізації такого навчання. Щоб полегшити це завдання, до його здійснення взявся Фонд Інновація, який разом із МАУП створив спеціальне бюро з організації такого навчання, що має характер екстерн-заочного, й використовує світовий досвід у галузі дистанційного навчання. Згадане бюро — не вища школа, не філія, не іногороднє відділення українського ВНЗ. **Це техніко-організаційна установа, що полегшує українським вченим контакт на території Польщі з польськими студентами МАУП.**

Сформована велика група українських вчених для роботи у педагогіко-психологічному і економічному напрямках підготовки за спеціальністю «управління». Ці вчені вели більшу частину занять для польських студентів. Так само працювали за уповноваженням українського ВНЗ польські вчені. Багато іспитів, які складали польські студенти, приймали українські вчені, а частину іспитів — польські. Дипломний іспит на здобуття магістерського ступеню приймала комісія, створена відповідно до українського законодавства Міністром освіти й науки України, і яка складалася з учених обох країн.

Важливо, що в навчальну програму для польських студентів впроваджені предмети, які дають знання про українську культуру, а також початковий курс української мови.

Зміст навчання і новітня система дистанційної освіти, реалізована в навчанні польських студентів у МАУП, цілком відповідали українським освітнім стандартам і були гармонізовані з автономними рішеннями, застосовуваними в навчанні іноземних студентів у цьому ВНЗ. **Вони відповідали світовим тенденціям, що забезпечують різноманітні способи здобуття вищої освіти не тільки у своїй країні, а й на території іншої країни.**

У межах співробітництва між МАУП і ВСЕШ також запровадили **Загальноукраїнську студентську олімпіаду з польської мови й культури**. Уже відбулося чотири таких олімпіади. Міністр освіти й науки України призначив головою журі цих олімпіад тодішнього ректора ВСЕШ Войцеха Помикало. Додамо, що через опір адміністративних факторів, ВСЕШ тільки з 2005/2006 навчального року організує Загальпольську студентську олімпіаду з української мови й культури.

Польсько-українське співробітництво, яке успішно розвивається, від початку не давало спокою супротивникам. Вони не могли примиритися з фактом, що польських студентів успішно навчають видатні українські вчені. Поряд із відвертими антиукраїнськими орієнтаціями, що виявилися в негативному ставленні до цього навчання, істотну роль відіграли також монополістичні тенденції і корпоративні інтереси деяких професійних груп в Польщі. Наприклад, деякі польські психологічні кола хотіли не тільки взяти під свій повний контроль навчання психологів, а й мати вирішальний вплив на допуск спеціалістів до роботи. В результаті, коли польські студенти після декількох років інтенсивного навчання раділи здобуттю українських дипломів, на них як грім з ясного неба обрушилося рішення міністра національної освіти й спорту Христини Либацької, за яким їхні дипломи не визнавалися рівноцінними до польських магістерських.

Це стосувалося як магістерських дипломів у галузі психології, так і дипломів у галузі управління й економіки. Для обґрунтування відмови визнати дипломи висунули аргумент, що польські студенти під час засвоєння знань і їхньої верифікації перебували на території Польщі. Докоряли також тим, що український ВНЗ через дистанційне навчання наче організував у Польщі власний ВНЗ, філію чи іногородній факультет. Висували також багато інших звинувачень, при цьому Вищій суспільно-економічній школі у Варшаві приписували провини за діяльність МАУП у Польщі, до яких ВСЕШ була не причетна. Організаційно-технічну допомогу українському ВНЗ надавав тільки Фонд Інновація, який хоча і був засновником ВСЕШ, однак, щодо неї залишався самостійною юридичною особою.

Студенти, засмучені з приводу такого рішення, оскаржили його в Головному адміністративному суді у Варшаві. З січня 2003 року цей суд скасував рішення міністра ос-

віти. Здавалося б, що це остаточно розв'яже проблему й польські студенти в МАУП будуть задоволені здобутою освітою й підтвердженням того, що їх дипломи є дійсними. Однак виявилось, що така переконаність була позбавлена підстав. Генеральний прокурор РП (а точніше уповноважений заступник Генерального прокурора Ришард Стефанський), під впливом міністра національної освіти й спорту Христини Либацької, яка не примирилася з рішенням Головного Адміністративного суду, звернувся до Верховного суду із поданням про особливу ревізію рішення ГАС.

Варто зазначити, що в Польщі особливу ревізію проводять тоді, коли рішення судів є шкідливими для інтересів держави й народу, загрожують національній безпеці й можуть принести відчутні негативні результати. Верховний суд почекав певний час, і коли набув чинності закон, що виключав з юрисдикції Верховного суду рішення Головного адміністративного суду, ухвалив 7 січня 2004 року закрити справу. Але цим справа не вирішувалася остаточно.

26 лютого 2004 року Міністерство юстиції — Польська прокуратура — звернулося в Головний адміністративний суд із касаційною скаргою, вимагаючи скасування попереднього рішення того ж суду в справі про визнання правоти студентів. На підставі касаційної скарги Головний адміністративний суд вдруге розглянув справу й рішенням від 23 квітня 2004 р. визнав, що рацію мала міністр Христина Либацька. Однак і цим справа не закінчилася, тому що Головний адміністративний суд рекомендував Воеводському адміністративному суду у Варшаві переглянути справу. 5 жовтня 2004 року він визнав, що студенти, які є випускниками МАУП, мають отримати довідки про еквівалентність їхніх магістерських дипломів до польських.

Завдяки цьому справа була завершена, і практично дипломи 500 польських студентів, які закінчили МАУП, були визнані еквівалентними до польських. Ми, зі своєї сторони, готуємо до друку видання, в якому буде відображена майбутня доля випускників МАУП у Польщі. Це підтвердить цінність їх української освіти.

Суперечка про еквівалентність дипломів, наукових ступенів і звань

Суперечка про еквівалентність магістерських дипломів — це лише невеликий епізод серед великих польсько-українських проб-

лем. Однак вона характерна і важлива. Суперечка виявила проблеми, пов'язані із співробітництвом наших держав у галузі освіти, стала стимулом для формування польською стороною основної позиції у цій проблемі. Тут важливі два моменти.

По-перше. Суперечка навколо цих проблем стала важливим стимулом для денонсації Польщею Празької конвенції, яка стосується взаємного визнання еквівалентності дипломів про закінчення середніх шкіл, середніх профтехучилищ і вищих шкіл, а також документів про присвоєння наукових ступенів і звань. Польська сторона денонсувала цю конвенцію у час, коли тривав конфлікт навколо визнання магістерських дипломів МАУП, який мав фундаментальне значення для цієї денонсації. Не вдаючись у подробиці, зазначимо, що Празька конвенція 1972 року була, безумовно, анахронічним документом, хоча б тому що сторони, які її підписали, вже не існують (Союз Радянських Соціалістичних Республік і Німецька Демократична Республіка). Конвенція охоплювала багато країн, які за цей час урегулювали освітні проблеми інакше, ніж європейські країни (наприклад, Республіка Куба або Демократична Республіка В'єтнам). Однак виникає питання: **чи не варто було б Польщі замість денонсації згаданої конвенції замінити її двосторонніми угодами або якоюсь загальною угодою, спільною для частини країн, що підписали раніше цю конвенцію?**

По-друге. У суперечках про дипломи української МАУП, польська сторона зайняла певну позицію у питанні про продовження дії угоди про взаємне визнання дипломів, наукових ступенів і звань, укладеної між міністром національної освіти Республіки Польща й Міністерством освіти й науки України. Згадана угода, укладена 2 липня 2001 року, у Гурові-Главецькому, діяла до 31 грудня 2003 року. Практично після закінчення цього терміну угода припинила свою дію, й польська сторона, а точніше Христина Лобацька виявила активність, прагнучи, щоб у новій угоді не було запису про еквівалентність польських і українських дипломів, наукових ступенів і звань. Ця позиція відрізнялась від української (міністр освіти й науки був позитивно настроєний у питанні про згадану еквівалентність).

Як свідчать представлені факти, у Польщі діють потужні сили, здатні вплинути на регулятивні фактори у польсько-українських відносинах, особливо на плідне співробітництво у сфері освіти. Однак становище в нашій кра-

їні щодо цього неоднозначне: існують також сили, які вважають, що таке співробітництво могло б мати фундаментальний вплив на позитивний розвиток загальних польсько-українських відносин. Помаранчева революція в Україні підсилює значення цих сил у Польщі.

Надію на створення нових правових основ такого співробітництва дає угода, укладена між міністром національної освіти та спорту і Міністром освіти й науки України 11 квітня 2005 р. під час візиту Президента Віктора Ющенка в Польщу і його переговорів із Президентом Олександром Квасневським. Вона частково виводить проблему із глухого кута. Однак — тільки частково. Угода не передбачає взаємного визнання докторських дисертацій і професорських звань, які в польсько-українському співробітництві в сфері освіти є найважливішою проблемою. Крім того, правова конструкція цієї угоди здається, принаймні, дивною. У ній визнається еквівалентність магістерських дипломів, а також кандидатських ступенів як основа подальшого навчання в обох країнах за принципом взаємності. А питання про придатність дипломів, ступенів і звань залишене для внутрішнього врегулювання законодавством країни (ст. 2). Практично це означає, що хоча польський магістр може написати й захистити в Україні кандидатську (польський еквівалент — докторську) дисертацію, але його диплом може бути визнаний тільки як основа професійної роботи в Польщі винятково після його відповідної нострифікації. Польський диплом в Україні трактуватиметься так само.

Тобто освіта поляків, які постійно живуть в Україні, реалізована за ініціативи Сенату РП, не має жодного сенсу, тому що здобуті дипломи вони повинні нострифікувати в Україні ще невідомо з яким результатом. Якщо застосовуватиметься така практика, як у Польщі, коли нострифікують певні ВНЗ, то ймовірність позитивного результату обмежена. Деякі ВНЗ в Польщі автоматично не нострифікують навіть дипломи Гарвардського університету (США). Їх досить довго нострифікують, причому із різними результатами. Із українськими дипломами становище не буде кращим, а навпаки. Варто визнати, що **угода від 11 квітня 2005 року є провісником потепління в польсько-українських відносинах у галузі освіти, але одна ластівка ще не робить весни.**

Переконаємось, що існують величезні правові, побутові, політичні й моральні перешкоди для розвитку плідного польсько-україн-

ського співробітництва в галузі освіти. На думку вчених і керівників провідних ВНЗ наших держав, варто змінити цей стан речей. Це буде нелегко, тому що тут важливі різноманітні, зокрема кастові, інтереси осіб, які мають вирішальний вплив на присудження в обох країнах наукових ступенів. Однак рацію мають ті, які повинні зробити все, щоб **створювали не тільки нову освітню дійсність, а й будували нове спільне майбутнє у відносинах між нашими народами**. Я спробую представити кілька пропозицій, важливих в освітньому співробітництві, і одну генеральну пропозицію, яка, на мою думку, може бути нашою спільною метою на найближчі десятиліття.

Назустріч освітнім потребам України й Польщі

Помаранчева революція створила шанси для виходу із взаємної ізоляції, у якій, через історичні причини, перебували наші народи. Однак необхідно пам'ятати, що використання цих шансів залежить від багатьох факторів. Із матеріалів, підготовлених Фондом Інновація, випливає, що навчання польських студентів (після якого вони стали українськими магістрами), виявилось досить якісним. Воно сприяло підвищенню кар'єри, а також можливості здобути вчений ступінь кандидата наук. Це заперечує припущення, які часто були фактичною основою для оскарження українських дипломів.

Керівництво Фонду Інновація, засновника Вищої суспільно-економічної школи у Варшаві й першого польського сателітарного телебачення ЕДУСАТ, пропонує **широку програму співробітництва між польськими й українськими партнерами**.

По-перше. Ми пропонуємо організувати, починаючи вже з 2005/2006 навчального року, **спільне ліценціатське навчання за напрямками «економіка» й «педагогіка»**. Це також стосується додаткових магістерських курсів зазначених напрямків. ВСЕШ повинна найближчим часом отримати права на їх реалізацію.

Ми вжили заходів із метою створення у ВСЕШ напрямку «прикладна інформатика», яку ми теж пропонуємо реалізувати спільно.

Але в нинішньому правовому становищі ми не можемо організувати українські магістерські курси, що завершуються винятково українським дипломом, тому що відповідно до польсько-української угоди в сфері освіти від 11 квітня 2005 року, такі дипломи могли б ма-

ти обмежене значення і цінність для поляків, — вони вимагали б досить складної польської нострифікації. Однак немає жодних правових перешкод, щоб українські і польські студенти проходили ліценціатське навчання (бакалаврат) у системі спільної освіти.

Таке навчання — за нашою пропозицією — реалізувалося б на основі **спільно опрацьованих навчальних планів і програм**. Виникла б необхідність, щоб до кінця навчального року й у вересні 2005 року спільні програмні комісії ВСЕШ й українського ВНЗ розробили й затвердили спільний навчальний план і програму навчання. Результати їх роботи затвердили б президенти (а можливо — ректори) вузів, які їх реалізовуватимуть. Обов'язком комісії була б також розробка переліку тем, які в межах окремих предметів готуватимуться й викладатимуться польськими або українськими професорами і з якими матимуть можливість ознайомитися як польські, так і українські студенти. У програми такого навчання варто запровадити в українському вузі предмет, який знайомить із польською культурою, а в польському вузі — з українською. Пропонується також організувати для студентів такої системи навчання початковий курс української мови для поляків і польської мови — для українців.

Фонд Інновація готовий організувати за спільні кошти в українських ВНЗ телевізійну студію, з якої українські професори могли б викладати частину лекцій для польських студентів. Ми намагатимемося полегшити українським студентам прийом польських програм у межах цих лекцій, які будуть важливою складовою спільного навчання. Польська сторона взяла б на себе обов'язок забезпечувати синхронний переклад українською мовою лекцій, трансльованих на Україну. Так само має вчинити український ВНЗ, який запроваджує таку спільну програму навчання. Спільні програмні комісії обох вузів визначили б принципи дії комісії із дипломного іспиту, які склалися б із професорів обох національних ВНЗ. Олімпіаду з польської мови й польської культури в Україні й олімпіаду з української мови й української культури в Польщі ВНЗ проводили б у тісному співробітництві.

У результаті того, що студенти українського й польського ВНЗ реалізували б спільний, єдиний навчальний план і програму, у них була б можливість ознайомитися із частиною лекцій професорів із закордонного ВНЗ, який є партнером вітчизняного. Ми

вважаємо, що **рівень освіти і її якість у ВНЗ має рости**. Обидва вузи після закінчення навчання видавали б дипломи як для своїх студентів, так і для студентів закордонного ВНЗ. Ми пропонуємо, щоб українські й польські студенти, які бажають здобути такі подвійні дипломи, вносили підвищену плату за навчання, яка призначалася б на сплату послуг ВНЗ — закордонного реалізатора навчального процесу. Це стосується українських студентів, які навчаються в польському ВНЗ, і польських студентів, які здобувають освіту в українському ВНЗ. Не вдаючись у подробиці цієї пропозиції, зазначимо, що таке **масове міжнародне навчання, із використанням сателітарного освітнього телебачення ЕДУСАТ, могло б мати більше значення для систематичного взаємного ознайомлення і зближення наших народів, ніж будь-які голослівні декларації політиків**.

По-друге, ми пропонуємо, щоб на базі ВСЕШ і телебачення ЕДУСАТ, при взаємодії німецької організації *TECHNISCHE AKADEMIE WUPPERTAL* і, можливо, Міжнародного центру фінансово-економічного співробітництва в Москві, організувати **Міжнародний центр навчання бізнесменів**. Фонд Інновація провів переговори з *TECHNISCHE AKADEMIE WUPPERTAL* і почав також переговори з **Міжнародним центром фінансово-економічного співробітництва в Москві**. Згадані німецька й російська установи мають великий досвід у навчанні власних бізнесменів. Німецька — має власний вищий професійний заклад (важлива складова його освітньої структури) і проводить навчання не лише в головному центрі, який розташований у Вупперталі й Котбусі, а й у філіалах місцевих центрів, яких у цієї академії близько 25 філій. Вони з'єднані із головним центром за допомогою Інтернету, що дає можливість використовувати відповідні технології для широкого навчання за участю провідних спеціалістів. У випадку російського Центру навчальна база розташована у Москві і має понад 30 центрів на всій території Російської Федерації. У цих місцевих центрах лекції, які передають із Московського центру, приймають за допомогою сателітарних інтернет-технологій. **Реалізоване таким чином навчання бізнесменів охоплює всі проблеми, які цікавлять це середовище, особливо податкові, правові, митні питання та багато інших**.

Ми пропонуємо розширити цю систему навчання не тільки на ВНЗ у Києві, але також

на місцеві центри. У нас є готова концепція побудови такої навчальної мережі в Німеччині, Україні й Польщі (можливо, й у Росії). У результаті **навчання бізнесменів буде здійснюватися не тільки всередині країни, але й набуде міжнародного характеру**. Фонд Інновація готовий взяти на себе організацію технічної підсобної бази такої установи, яка б дала можливість не тільки навчати бізнесменів в українських, німецьких, російських і польських центрах, а й при домінуючій ролі головного національного центру цієї країни створити навчальну мережу, що охоплює численні регіони. Її суть — не лише у навчанні ділових людей, а і розширення можливостей для їх співробітництва, наприклад, взаємодії польського, українського й російського бізнесу з німецьким. Виникла б можливість, щоб кожна із країн у межах цієї системи звернулася з відповідними офертами до іноземних ділових кіл.

Участь у відповідних конференціях і нарадах було б платним. Російський і німецький досвід свідчать, що це могли б бути значні суми. Якщо президенти українських ВНЗ зацікавляться такою темою, то ми зможемо в короткий термін організувати у Варшаві міжнародну нараду з цієї теми, підписати відповідні договори, а також приступити до їхньої реалізації. Я гадаю, що це підвищило б статус наших ВНЗ, зміцнило їхні зв'язки з економічним життям власної країни і поєднало з європейським економічним простором.

Заради спільних інтересів

На початку своєї доповіді я звернув увагу на символічний характер того факту, що близьке й плідне, хоча й непросто, співробітництво між МАУП і ВСЕШ почалося з першого контакту на території Сполучених Штатів Північної Америки. Я намагався стисло представити причини, які призвели до того, що, хоча між Україною й Польщею існує спільний кордон, все ще існує ізоляція й недостатнє співробітництво, між іншим, у всіх галузях. Я торкнувся також питання про те, яке величезне значення для подолання взаємної недоброзичливості й упереджень може мати освіта і як важко торує собі шлях справді плідне польсько-українське співробітництво у сфері освіти.

Вважаю, що настав час, коли вчені повинні активніше брати участь у діях на користь створення нової картини українсько-польського й польсько-українського співробітництва.

Це важливо ще й тому, що довготривалий ізоляціонізм відверто шкодить нашим національним інтересам. І тому я вважаю, що потрібно провести масштабний діалог на тему **нового характеру польсько-українських зв'язків, які за найближчі десятиліття ми повинні сформувані разом задля наших спільних інтересів.**

Зрозуміло, що такі пропозиції спричинять суперечки; іноді їх можуть вважати нереальними, утопічними й навіть шкідливими. Однак у нинішній історичній ситуації варто над ними замислитися. Пропоную розглянути із цією метою питання, про які у нас немає традиції не тільки говорити, а й думати, пропозиції, які частково мають майже еретичний характер. Отже, що змінилося б у наших країнах, Європі та світі, якби Польща й Україна створили міждержавну конфедерацію? Що трапилося б, якби наші держави й народи вирішили піти шляхом, який веде до спільної економіки, спільного законодавства й спільних освітніх систем, зберігаючи, зрозуміло, суверенітет власних держав — суб'єктів згаданої конфедерації.

Внаслідок таких рішень **польсько-українська конфедерація стала б третьою країною сучасної Європи за своїм значенням і роллю.** Це була б країна, яка посіла вищу позицію в Європі, ніж багато інших країн, які відігравали дотепер вагомішу роль, ніж наші країни, діючи самостійно. У нас разом було б близько 70 млн громадян. Об'єднаний економічний потенціал обох країн був би більшим, ніж сума додана механічно. До того ж наші економічні потенціали значно доповнювалися б взаємно. Із погляду інтелектуального потенціалу (науковотехнічного і гуманітарного), це ще вигідніше, і гарантує вищу позицію в Європі й світі, ніж нині. **Нові конфігурації сучасного світу, а також європейські, відверто схиляють нас до цього.** Фактором, який мав би бути для нас важливим стимулом щодо цього, є дедалі більше німецько-російське зближення, істотний розвиток якого може стати загрозою для інтересів як Польщі, так і України. Втім уже нині Україна відчуває це після Помаранчевої революції, коли, зокрема, результатом цього зближення є відтермінування перспективи вступу її в Євросоюз. Конфедерація з Польщею могла б бути непрямым способом для реалізації європейської орієнтації сучасної України — **попереднім кроком на цьому шляху, але важливим і значимим.** Плани Помаранчевої рево-

люції на цьому шляху були б повністю реалізовані.

Висуваючи таку концепцію, навіть ідею, велику мрію, я цікавився питанням, чи реальна ця картина з точки зору приналежності Польщі до Євросоюзу й у зв'язку із цим її обмеженої самостійності в постановці й розвитку таких принципових проблем, як створення конфедерації. Так вдало склалося, що декількома місяцями раніше я брав участь у бесіді експертів, які міркували на тему: чи може Польща, перебуваючи у Євросоюзі, одночасно вступити до міжнародної структури, відомої під назвою *NAFTA*, — наднаціональної організації, що об'єднує американські країни. З експертизи правових положень ЄС випливало, що немає жодних правових перешкод, щоб Польща могла одночасно належати до ЄС і *NAFTA*. Якщо це правда, то тим більше Польща може створювати міждержавні структури, які підсилюють вплив однієї країни-члена ЄС на інші — які не є членами ЄС, без обов'язку виконання Євросоюзом відповідних зобов'язань.

Учені тим відрізняються від політиків, що їхнім покликанням є мислити не в межах року, двох років, а на перспективу десятиліть. Їхнє бачення майбутнього повинне цікавити політиків, заохочувати їх до трактування поточних питань у контексті довгострокових рішень. Загальною вадою сучасної політики є її короткозорість і короткостроковість. Приступаючи до польсько-українського співробітництва в галузі освіти, захищаючи його результати як від людей не доброї волі, так і від звичайних консерваторів, від осіб, які керуються схемами й стереотипами, я хотів би, щоб ми розглядали наші пропозиції від початку на перспективу довгострокового співробітництва наших народів. Наша конференція повинна мати саме такий характер. Ми реалізуємо у Варшаві лише початок нашого важливого співробітництва. І я пропоную, щоб наступна конференція відбулася через рік у Києві, а через два роки — знову у Варшаві. Тому що на цій конференції ми зробимо лише перший крок в оцінюванні сучасного становища з погляду місця Польщі й України в Європі, що змінюється, і глобальному світі, а також ролі освіти в цих змінах. Цей крок не може бути достатнім. Згадані питання потрібно постійно аналізувати й робити відповідні висновки з нових ситуацій. А динаміка досліджуваних змін дійсно значна, причому вона постійно прискорюється.

Від редакції

До 100-річчя виходу в світ сенсаційної історичної пам'ятки французької дослідниці Леслі Фрай, видавництво МАУП видало книгу, у якій узагальнюється іудейсько-талмудська думка від виникнення Талмуду і расової доктрини іудаїзму до створення сучасних іудомасонських і сіоністських організацій світового панування. Також порушується проблема авторства скандально і всесвітньовідомих «Сіонських протоколів».

Редакція пропонує увазі читачів передмову і кілька розділів книги.

Повне видання: Сіонські протоколи: джерела і документи: Іст. пам'ятка. — К.: МАУП, 2005. — 232 с. (Б-ка журн. «ПЕРСОНАЛ») можна замовити і придбати через Відділ реалізації друкованої продукції МАУП, тел.: 490-95-17; 490-95-18.

Шановний читачу! Ви тримаєте в руках унікальну та поза сумнівом сенсаційну **історичну пам'ятку**, присвячену проблемі авторства скандально і всесвітньовідомих **«Сіонських протоколів»** (або «Протоколів сіонських мудреців»). Пам'ятка належить перу французької дослідниці **Леслі Фрай**, чиє життя овіяне ореолом таємничості. До 1921 р. Фрай проживала у Франції, а потім переїхала до США, де певний час співпрацювала з відомим американським підприємцем **Г. Фордом** (автором книги «Міжнародне єврейство»).

У 1921 р. Фрай опублікувала у французькому журналі «Ла В'ей Франс» статтю про виникнення «Сіонських протоколів», в якій стверджувала, що їх автором є **Ахад Гаам (Ашер Гінцберг)** — хасидський єврей, який народився 1856 р. в м. Сквиря Київської гу-

бернії. 1922 р. в Німеччині оголосили сенсаційне звинувачення відомим німецьким монархістом графом Ревентловим на адресу єврейського письменника Гінцберга, який виступав під псевдонімом Ахад Гаам (Ахад Хам). Ревентлов, розвінчуючи Гінцберга-Хама, назвав його учасником таємних нарад єврейських заколотників та одним із співавторів «Сіонських протоколів». За повідомленнями німецьких газет, Гінцберг погрожував притягнути графа до суду за наклеп, з цього приводу готувався грандіозний процес за участю найвідоміших представників німецького єврейства. Проте в останній момент єврейський письменник і затятий сіоніст А. Гінцберг забрав свій позов, оскільки довідався, що у звинуваченнях Ревентлов опирався на статтю французької дослідниці Л. Фрай «Ахад Хам і сіонізм».

Питанню авторства та виникнення «Сіонських протоколів» присвячена фундаментальна праця російського дослідника, доктора наук **О. Платонова** «Загадка Сионских протоколов». Історія появи цих «протоколів» у Росії огорнута глибокою таємницею і повна суперечливих версій. Це пояснюється зловісним характером документа, і люди, яким вдалося запопасти його, небезпідставно боялися не тільки за своє життя, а й за долю своїх близьких (до речі, вже за часів єврейсько-більшовицької влади, згідно з декретом Раднаркому 1918 р., за зберігання та розповсюдження «Сіонських протоколів» передбачалася смертна кара без суду та слідства).

Першим «Сіонські протоколи» в Росії опублікував **Ф. П. Степанов** у 1895–1897 рр., який, за його свідченням, отримав рукопис від чернського (Тульської губернії) повітового предводителя дворянства **О. М. Сухотіна**. Останньому дала їх одна знайома дама (прізвище її він не назвав), яка проживала в Парижі і, у свою чергу, знайшла цей рукопис у свого приятеля (очевидно, з євреїв), таємно переклала і привезла в Росію. 1903 р. «Сіонські протоколи» виходять в Росії масовим накладом у газеті «Знамя» (видавець **П. Крушеван**), а найавторитетнішим їх видавцем стає **С. Нілус**: «Великое в малом, или Антихрист как близкая политическая возможность: Записки православного». — 2-ге вид. — Царське Село, 1905; «Близ есть, при дверех: о том, чему не желают верить и что так близко». — Троице-Сергиева лавра, 1917.

У 1919 р. «Сіонські протоколи» набули значного поширення в Західній Європі та Америці, і в 20-х роках ХХ ст. їх перекладено на основні мови світу. З 1920 р. юдейські організації Європи та Америки розпочинають широку кампанію з дискредитації «Сіонських протоколів». Восени 1921 р. у газеті «Таймс» з'явилася стаття, в якій стверджувалось, що «Сіонські протоколи» є плагіатом книги **Моріса Жолі** (французького адвоката єврейського походження, який був помітним членом масонського ордену розенкрейцерів) — «Діалог в пеклі між Макіавеллі та Монтеस्क'є» (1864). Але, на думку О. Платонова, як і багатьох інших дослідників, і «Сіонські протоколи», і «Діалог» Жолі спиралися на спільне **першоджерело**, яке до того ж лягло в основу й інших юдейсько-масонських документів (наприклад, ілюмінатів А. Вейсгаупта, карбонаріїв, альянсу міжнародних братів, розенкрейцерів та ін.).

На початку 30-х років ХХ ст. міжнародні юдейські організації, насамперед масонська **«Бнай Бріт»** та **сіоністи**, проводять низку нарад з метою формування спеціальної групи єврейських діячів для заборони розповсюдження «Сіонських протоколів». У 1933 р. єврейські адвокати подали позов до суду м. Берна (Швейцарія) з вимогою кримінального переслідування за розповсюдження «Сіонських протоколів». Головою суду в процесі над «Сіонськими протоколами» був призначений суддя **Мейер**, який не приховував своїх симпатій до євреїв. Юдейські банкіри надали єврейським організаторам Бернського процесу значні суми грошей на оплату адвокатів, експертів, свідків та преси. Суддя Мейер цілком погодився з фальсифікованою версією юдейських організацій про те, що «Сіонські протоколи» нібито були виготовлені в надрах російської поліції, і в порушення всіх процесуальних норм виніс юридично безглуздий вирок, за яким присуджували штраф за розповсюдження «Сіонських протоколів» як аморальної літератури (тобто прирівняв їх до порнографії).

Захисники «Сіонських протоколів» подали касаційну скаргу до Верховного суду Берна з вимогою переглянути вирок Мейера. Цю скаргу розглянули 1937 р. під головуванням судді **Пітера**. У заключному документі Верховного суду Берна зазначалося, що питання про «Сіонські протоколи» **має розглядатися не юридично, а науково, не в суді, а на вченій раді.**

Загалом належність «Сіонських протоколів» юдейсько-масонським колам опосередковано підтверджується низкою різноманітних документів, першим і найголовнішим з-поміж яких є **Талмуд**. На думку О. Платонова, закони Талмуда (систематизовані у збірнику «Шулхан-Арух») можна коротко сформулювати так:

1. Усі, крім євреїв, є неповноцінними істотами, подібними до тварин, з якими можна поводитись як заманеться.

2. Поняття «мораль» неприйнятне до неєвреїв, яких можна безжалісно експлуатувати, обдурювати, обирати, переслідувати, дискримінувати, грабувати, гвалтувати і навіть убивати.

3. Майно неєвреїв є потенційною власністю євреїв.

4. Євреї — вищі істоти, їм належить майбутнє, сам «Бог» «надає їм право» панувати над людством.

5. Усі, хто не визнає «право» євреїв панувати над світом, мають бути знищені («**100 законів із Талмуда**»).

Збереглися до наших днів і інші документи, зокрема середньовічне листування французьких євреїв із **сатрапами та рабинами Константинополя**, в якому юдейські керівники давали інструкції своїм соплемінникам, як поводитися з християнами.

Таємні єврейські організації проводили регулярні зібрання, де розробляли стратегію і тактику досягнення юдейсько-талмудичних цілей. Наприклад, у середині XIX ст. таких зібрань відбулося не менше п'яти біля могили відомого кабаліста Сімеона-Бен-Іегуди у Празі. У 60-х роках доповідь одного з керівників Синедріону, **рабина з Франкфурта** (ім'я якого утаємничувалось) стала відома громадськості. Її приніс німецькому письменнику **Дж. Редкліфу** знайомий єврей, який посварився з юдейською верхівкою і захотів їй помститися. Публікація цього документа набула світового резонансу (*див. Додаток 4*).

1860 р. таємна юдейська влада легалізує частину своїх підпільних структур і створює міжнародний єврейський орган — **Всесвітній єврейський союз**, про який згадує і Л. Фрай. Збереглася відозва «До євреїв всього світу», підписана одним із співзасновників Всесвітнього єврейського союзу, впливовим масоном **Адольфом Крем'є** (1796–1880).

1865 р. у департамент поліції Російської імперії надійшла таємна записка «**Таєм-**

ниці єврейства», в якій невідомий автор розкривав основні етапи історії залаштуноквої єврейської влади, аналізував головні форми юдейської конспірації, а також пропонував конкретні методи боротьби з нею. У записці особливо підкреслювався нерозривний зв'язок між єврейством і масонством.

Невідоме нам першоджерело закладене в основі не тільки «Сіонських протоколів» і «Діалогу» Жолі, а й документів **таємних масонських і революційних організацій XVIII–XIX століть**. Першою на це звернула увагу ще 1921 р. англійський історик, доктор **Неста Вебстер** [1]. Найбільше збігаються «Сіонські протоколи» з документами таємного **ордену ілюмінатів**, засновник якого єврей **Адам Вейсгаупт** пропагував юдейські ідеї особливих прав «обраної меншини». Декларуючи вищі моральні принципи і самовдосконалення, ілюмінати скоювали найстрашніші злочини і готували революції в Німеччині та Франції. Схематично цілі ілюмінатів Н. Вебстер викладає як **знищення**:

1. Монархії та всіх форм уряду.

2. Приватної власності.

3. Права наслідування.

4. Патріотизму.

5. Сім'ї (тобто шлюбу і традиційної моралі з одночасним громадським вихованням дітей).

6. Релігії.

Події початку XX ст. не тільки підтвердили передбачення «Сіонських протоколів», а й дали поштовх до виникнення і розповсюдження нових таємних юдейсько-масонських документів. Одним з них є «**Таємниці політики**», який отримали «негласним шляхом» і являв собою примірник рукописної брошури 1902 р., де зібрані промови одного з французьких керівників юдейського народу.

Ідеї «Сіонських протоколів» були дуже популярні серед єврейських більшовиків та у вищому командуванні Червоної армії, яке складалося переважно з євреїв. У грудні 1919 р. під час боїв на естонському кордоні загинув батальйонний комісар 11-го стрілецького полку Червоної армії **Зундер**. У його речах знайшли документ єврейською мовою з грифом «таємно». Після перекладу він з'явився у багатьох закордонних виданнях. У тому ж 1919 р. під час боїв в Україні до рук представників Білої армії потрапила копія документа, який згодом

отримав назву «**Доповідь товариша Раппопорта**».

Із 50-х років ХХ ст. між радянськими євреями з рук в руки переходив документ, який пізніше став відомим під умовною назвою «Катехізіс єврея в СРСР». На думку О. Платонова, цей документ є спрощеною, скороченою та скоригованою з урахуванням радянських умов версією «Сіонських протоколів». Він також перегукується з відомою промовою **Аллена Даллеса** — президента Ради з міжнародних відносин у 1946–1950 рр. (найбільша світова юдейсько-масонська залаштунова організація, керівниками якої були **Д. Девіс, Барух, Г. Кіссінджер, З. Бжезінський**) та керівника ЦРУ США.

Загалом, як вважає багато дослідників, «Сіонські протоколи» були створені в надрах юдейсько-масонського середовища і містять талмудичні ідеї в тлумаченні кількох авторів. Ймовірно, що остаточна редакція цього зловісного документа належить саме **А. Гінцбергу (Ахаду Хаму)** — засновнику так званого **духовного сіонізму** — найзагрозливішої течії цієї людиноненависницької ідеології, яка була визнана ХХХ сесією Генеральної Асамблеї ООН (10.11.1975 р.) **формою расизму та расової дискримінації**.

Ахад Гаам (1856–1927) народився в сім'ї хасидів (тоді хасиди вважалися однією з юдейських сект) і в 17-річному віці одружився на онуці «любавицького ребе» **Менахема Менделя**. Ці «любавицькі ребе» є ватажками **Хабладу** — ультраортодоксальної юдеонацистської секти в хасидизмі, побудованої за клановим принципом. За повідомленнями голови юдейської громади ліберального спрямування **Е. Ходоса** (Харків), хабладська секта виникла у ХVІІІ ст. в містечку Любавичі (у ті часи територія України, нині — Смоленська область РФ) як юдейська відповідь на національно-визвольну боротьбу **Богдана Хмельницького**, і тому розглядає Православ'я як найбільшого ворога. На початку 30-х років ХХ ст. Хаблад на чолі з шостим «любавицьким ребе» був витручений за межі СРСР як секта, захоплена ідеями фашизму. З 40-х років штаб-квартира Хаблад-Любавич міститься в Нью-Йорку, де з 1950 р. до 1994 р. нею керував сьомий, останній «любавицький ребе» **Менахем Мендель Шнеерсон**, якого його послідовники вважають юдейським месією [2].

Саме з керівниками цієї юдеонацистської секти породичався Ашер Гінцберг, засновник «духовного сіонізму», і саме Хаблад разом з «духовним сіонізмом» стає нині візитною карткою **сучасного єврейського фашизму**. Цікаво, що саме із вкрай фанатичними «бузувірськими сектами» в хасидизмі відомий російський дослідник **В. Даль** пов'язує найстрашніші злочини [3], а американський автор російського походження **Г. Климов** стверджує, що саме шостий «любавицький ребе» був причетний до скандально відомої **справи Бейліса** щодо ритуального вбивства християнського хлопчика **Ющинського** [4]. Характерно, що практично всі свідки, учасники та докази по цій гучній кримінальній справі були, за твердженням нобелівського лауреата **О. Солженіцина**, знищені за досить загадкових обставин (останні учасники — вже руками єврейських більшовиків) [5].

Зрозуміло, що юдейсько-сіоністські діячі завжди заперечували приналежність до них «**Протоколів сіонських мудреців**», оскільки вони викривали їх далекоглядні плани щодо поневолення людства та встановлення тоталітарного всесвітнього ярма. Але дії керівника ілюмінатів (причетних до проведення Французької революції) єврейського єзуїта **Адама Вейсгаупта**, як і дії єврейських більшовиків на чолі з **Леніним-Бланком** та **Троцьким-Бронштейном** (про що зазначає і Л. Фрай), а також дії сучасних сіоністів (тобто єврейських расистів) свідчать, що все відбувається саме за планом, викладеним в «Сіонських протоколах». Про це, до речі, свідчать і самі євреї.

Історичну пам'ятку Л. Фрай «Ахад Хам і сіонізм» надруковано українською мовою в Канаді 1993 р. (передмова та переклад **І. Піснюк**) з паризького видання 1927 року.

Література

1. Вебстер Н. Всемирная революция. Заговор цивилизации. — К., 2001.
2. Ходос Э. Еврейский синдром-3. Забавные протоколы сионских мудрецов. — К., 2002.
3. Даль В. Записка о ритуальных убийствах. — М.: Витязь, 2000.
4. Климов Г. Божий народ. — Краснодар, 2001.
5. Солженицын А. Двести лет вместе. — М., 2001. — С. 444–451.

Додаток 3

СЕРЕДНЬОВІЧНЕ ЛИСТУВАННЯ ФРАНЦУЗЬКИХ ЄВРЕЇВ ІЗ САТРАПАМИ ТА РАБИНАМИ КОНСТАНТИНОПОЛЯ

ЛИСТ ЄВРЕЇВ ФРАНЦУЗЬКОГО
МІСТА АРЛЯ ДО ЄВРЕЇВ
КОНСТАНТИНОПОЛЯ

Шановні євреї, привіт вам і повага!

Вам має бути відомо, що король французький, який знову став володарем Провансу, змушує нас або насильно хреститися, або залишити його володіння. Християни Арля, Екса і Марселя прагнуть заволодіти нашим добром, загрожують нашому життю, громлять наші синагоги, чинять нам багато лих. Усе це нас спантеличує, що вчинити у славу закону Мойсея. Тому просимо ми вас вказати нам, як вдіяти.

*Шамор, рабин євреїв в Арлі
13 Савафа, 1489 року*

ВІДПОВІДЬ ЄВРЕЇВ
КОНСТАНТИНОПОЛЯ
ЄВРЕЯМ АРЛЯ І ПРОВАНСУ

Улюблені брати в Мойсеєві!

Ми одержали вашого листа, у якому ви розповідаєте про свої тривоги і нещастя. Довідавшись про них, ми пройнялися такою самою скорботою, як і ви. Порада великих сатрапів і рабинів така: відносно того,

що король французький примушує Вас хреститися, хрестіться, якщо несла вчинити інакше, але за умови, щоб закон Мойсеїв зберігався б у серцях ваших; щодо наказу відібрати ваше добро — зробіть дітей ваших купцями, щоб вони потроху зібрали б добро у християн; стосовно замірів на ваше життя — зробіть дітей ваших лікарями й аптекарями, щоб вони віднімали життя у християн; а що християни руйнують ваші синагоги — зробіть дітей ваших каноніками і паламарями, щоб вони руйнували церкву християн; відносно того, що вам завдають багато інших прикрощів, — зробіть так, аби діти ваші були б адвокатами і нотаріусами і щоб вони завжди втручалися у справи держави з метою підкорити християн євреям, щоб ви могли стати панамі над світом і мстити їм.

Не ухиляйтеся від цього даного вам наказу, і ви на досвіді переконаєтеся, як з принижених, якими ви є тепер, ви станете на вершині могутності.

*Б. С. С. В. Ф. Ф., князь
євреїв Константинополя.
21 Касле, 1489**

*Селянинов А. Тайная сила масонства. — СПб., 1911. — С. 149–150.

Додаток 4

ДОПОВІДЬ РАБИНА З ФРАНКФУРТА

Уп'яте збираються на цьому місці... ті, хто знає про існування таємного союзу, щоб тримати раду про достатки. Брати! Тисяча вісімсот років уже триває боротьба народу

ізраїльського за вседержавність, яку було обіцяно Авраму, але вихоплено в нього Хрестом.

Зневажений і знехтуваний ворогами, під страхом смерті, принижень і усіляких насильств народ Ізраїлю проте не знищений. Якщо він розсіяний по всій землі, то, отже, уся земля і має належати йому.

Наші вчені впродовж сотні років з непохитною невтомністю ведуть священну боротьбу; наш народ безустанно піднімається після падіння. Могутність його зростає і поширюється. Нам належить той бог земний, якого з відразою і скорботою відлив нам бог у пустелі ... той золотий ідол, перед яким всі схиляються і якого всі дуже люблять. Коли ж земне золото стане винятково нашим надбанням, влада перейде в наші руки, і тоді виповниться обіцяне Авраму.

...Золото! Воно вседержавність на землі, воно — сила, радість, винагорода. Ось таємниця кабали... ось найголовніша наука про дух, що керує світом... от уся майбутність!

Вісімнадцять століть належали нашим ворогам, але наступні вже належатимуть нам!

Справедливо можемо пишатися, що те, до чого прагнемо, вже дуже близько і наше майбуття забезпечене...

Оскільки, на щастя, минули ті чорні і сумні дні, коли євреїв переслідували... Прогрес цивілізації у християнських народах служить нам найкращим захисним щитом і ні в чому не заважає нашим устремлінням.

Розглянемо, лишень, і розберемо уважно матеріальні достатки, якими може розпоряджатися єврейське покоління. У Парижі, Лондоні, Відні, Гамбурзі, Неаполі, Римі, у всіх Ротшильдів і в багатьох інших великих містах Європи євреї володіють кількома мільярдами франків; попри те, у будь-якій більш-менш значній місцевості є також євреї, які тримають у своїх руках оборот, гроші, промисли, торгівлю і землеробство місцевості і прилеглих околиць.

Нині пануючі царі, королі і князі заборгували по вуха на утримання величезних армій. Біржа регулює ці борги; якщо ж ми заволодіємо біржею, то значно наблизимося до влади в державі. Тому треба полегшити позики уряду, щоб усе міцніше і міцніше тримати його у своїх руках. За капітали, які ми даємо, потрібно, наскільки це можливо, брати в заклад залізниці, адмі-

ністрацію, податки, ліси, фабрики й усілякі ренти.

Землеволодіння залишається завжди, так би мовити, залізним довговічним надбанням у кожній країні. Звідси випливає, що необхідно, наскільки можливо, набувати поземельну власність, і чим більше зуміємо вплинути на розподіл великих маєтків, тим легше вони потраплять до наших рук.

Під приводом полегшення бідних про шарків увесь тягар державних і мирських податків потрібно звалити на хліборобів. Як тільки володітимемо землею, уся праця християнських робітників дасть нам незвичайні прибутки.

Праця була і є рабом спекуляції; проте експлуатація праці і зумовлений цим вплив є слугами розуму... Хто ж може заперечувати, що євреї не мають розуму, спритності і хитрості?

Наш народ гордий, схильний до нестримної пихи і любить розкіш. Де світло — там і тінь; не без підстав Бог обдарував нас, свій обраний народ, жвавистістю розуму, хитрістю лисиці, соколиним поглядом, пам'яттю собаки, працьовитістю мурахи, об'єднанням у товаристві і солідарністю бобра. Ми були у Вавилонському полоні і все-таки стали тепер могутніми. Наш храм упав, але ми звели тисячі інших храмів. Тисячу вісімсот років ми були в рабстві, а сьогодні ми переросли головою всі ті народи, які ставилися до нас з презирством.

Кажуть, що безліч євреїв хрестяться. Це зовсім не шкодить нашій справі. Хрещені будуть нашими пособниками і шаблями, по яких ми вступимо на нововідкриті шляхи, ще не відомі нам нині, оскільки ті, які щойно хрестилися, завжди нас тримаються і, незважаючи на зовнішнє хрещення, їхній дух і напрям думок залишаються все-таки назавжди єврейськими.

Настане час — через сто років, не більше, — коли євреї переходитимуть у християнську віру, а християни прагнутимуть стати євреями, і тоді Ізраїль відштовхне їх з презирством.

Природним ворогом євреїв є Християнська Церква, тому ми повинні всіма силами намагатися впроваджувати в неї вільнодумство, скептицизм, невір'я, розкол; повинні збуджувати усякі сварки і чвари між різними християнськими сектами. У логічній послідовності почнемо зі священників, оголосимо їм відкрити війну,

оточуючи їх підозрами і глузуваннями, старанно слідкуючи за ними і розголошуючи скандали їх приватного життя.

Найбільшим ворогом Церкви завжди була освіта, що впливає з поширення народних училищ; ми повинні намагатися чинити вплив на молодь. Прогрес цивілізації спричиняє зрівняння прав усіх релігій, а цього, зрозуміло, достатньо для того, щоб викреслити духовні науки з програми християнських училищ. Євреї ж зуміють посісти вчительські кафедри в усіх християнських училищах і виховних закладах.

Звідси впливає, що релігійне виховання обмежиться домашнім колом, а оскільки у більшості християнських сімейств на це не вистачатиме часу, то, природно, релігійний дух поступово занепадатиме і зрештою зовсім зникне. Позбавлення Церкви поземельної власності призведе до того, що за короткий термін ці володіння, приналежні урядам, за позики перейдуть до наших рук, у чому ми не перестанемо, звичайно, відмовляти. Усі ці обставини сукупно послужать на нашу користь і для збільшення могутності, якої прагнемо.

Усяка торгівля, поєднана зі спекуляцією і пов'язаними з нею вигодами, не повинна виходити з наших рук, бо це, так би мовити, вроджене право євреїв. Насамперед ми повинні опанувати торгівлею алкоголем, олією, хлібом і вовною, а тоді в наших руках буде вже і землеробство, і все сільське господарство. Ми зуміємо доставити хліб завжди й усім, проте якби виникли серед народу будь-які невдоволення, зумовлені дорожнечою і спричиненою цим убогістю, ми дуже легко можемо звалити провину за те на уряди і збудити будь-яке безладдя, тому що кожна революція, кожне потрясіння сприяють збільшенню нашого капіталу і наближають нас до одного разу визначеної мети.

Всілякі урядові посади мають бути нам доступні, і тільки-но їх отримаємо, спритність і запопадливість єврейських факторів різних класів і видів допоможуть нам проникнути туди, де дійсно зосереджені вплив і справжня могутність. Зрозуміло, що йдеться тільки про такі посади, які неподільні з почестями, владою, привілеями і пов'язаним з цим прибутком, оскільки ті обов'язки, для виконання яких необхідні знання і праця, і які доставляють помірну винагороду, можуть

залишатися християнам. Законознавство для нас дуже важливе. Адвокатура — це великий крок уперед, тому що ця спеціальність, яка веде до найвищих щаблів службової кар'єри, найбільше поєднується з хитрістю і спритністю, що навіювались нам з малолітства і вважались достоїнством, і які можуть нам дуже допомогти в досягненні влади і впливу стосовно наших природних, смертельних ворогів... християн.

І чому євреї не могли б бути міністрами народної освіти, коли стільки разів уже обіймали пост міністрів державного майна? Євреї повинні скрізь однаково стати законодавцями, щоб знищити права гоїв (невірних грішників), які шкодять синам Ізраїлю. Ми ж зі свого боку залишаємося вірними навіки законам, які заповіли нам наші батьки, тобто зберігаємо невблаганну ненависть до ворогів і противників Ізраїлю... до християн.

Утім, ми тепер більше не вимагаємо законів для нашого захисту, тому що вони з так званим прогресом цивілізації надані вже майже в усій Європі. Цієї ж миті треба намагатися одержати ще такі права, які були б корисними виключно для нашого народу, так, наприклад, милостивий закон про банкрутство, затверджений з гуманною метою, зробився б у наших руках справжньою золотою рудою, багатшою за невичерпні копальні Каліфорнії.

Євреї мають очолити всі спекулятивні товариства, не ризикуючи, проте, ніякою небезпекою, зумовленою порушенням законів країни, які вони завдяки своїй спритності повинні мистецьки обходити. Для цього їм варто займатися лише такими науками, які органічні з вродженими євреям хитрістю і спритністю і які з цієї причини можуть бути більш для них корисними. Євреям найзручніше обирати своєю спеціальністю юриспруденцію, медицину, музику і різні економічні науки, тому що ці спеціальності неподільно пов'язані зі спекуляцією. Що стосується мистецтв, то євреї завжди знайдуть різні способи для належного прийому дебютантові, хоча б він був і надто посереднім; вони зуміють оточити його значною мірою ореолом примарної слави і захоплення.

А з наук — медицина і політична економія — приналежні нашому племені. Лікарю завжди доступні найзаповітніші

сімейні таємниці... В його руках — життя наших ворогів. Про юриспруденцію вже йшлося... За допомогою політичної економії дуже легко викликати сумбур у голові непосвячених і видати біле за чорне, а чорне за біле.

Ми повинні заохочувати старання християн замінити церковний шлюбний обряд простим контрактом перед цивільним чиновником, оскільки тоді їхні дружини і дочки прагнутимуть у наш табір, куди їх приваблюватиме золото.

Якщо золото — перша могутня сила цього світу, то друга, мабуть, преса; але що вона може означати без участі першої? Тому всі вищенаведені принципи, поради і плани тоді лише будуть виконані, коли преса стане нам підвладною. Унаслідок цього євреї зобов'язані і повинні захопити управління щоденною пресою у свої руки.

Ми хитрі, спритні і володіємо грішми, тож за допомогою усіляких політичних журналів маємо створити суспільну думку і керувати нею виключно згідно з нашими видами; потрібно критикувати твори, сцену і чинити вплив на наше суспільство або пролетаріат.

Долаючи цей шлях крок за кроком, ми відтісимо християн від усякого впливу і продиктуємо світу все те, у що він має вірити, чим повинен нехтувати, і що проклинати.

Повторимо сумне воляння Ізраїлю і скаргу на утиск, що так довго нас душив!.. Тоді наші вороги виступатимуть поодиночі, докоряючи нам нашими прагненнями; але дурні й темні юрби будуть на нашому боці. Ми ж, тримаючи пресу в своїх руках, матимемо змогу істину перетворити на неправоту, безчестя звести до дійсної чесноти, розхитати недоторканий дотепер сімейний лад і розбити його членів на окремі частини... Ми всесильні тоді викоринити все, у що вірили досі наші вороги... Зможемо зруйнувати кредит, роздмухати пристрасті, нав'язати славу або занурити у прірву безчестя кого і що тільки схочемо!.. Усе це хай залишиться відображенням у пам'яті кожного ізраїльтянина!..

Наша могутність розів'ється у велетенське дерево, гілками якого будуть щастя, багатство, могутність і розкіш; статок буде для нас нагородою за нещастя, небезпеку і презирство, що вісімнадцять століть були нашою долею.

Отже, кожен ізраїльтянин мусить допомагати іншому. Як тільки один виступить уперед, нехай тягне за собою інших; якщо ж послизнеться його нога, нехай усі біжать йому на допомогу. Якщо кого-небудь з наших притягатимуть до християнського суду за порушення законів країни, де порушник живе, то інші євреї повинні допомагати йому, але тільки в тому випадку, якщо обвинувачуваний чинив відповідно до законів, які керують народом Ізраїлю.

Наш народ консервативний: він оберігає і зберігає релігійні обряди і статuti з перших часів їх виникнення. Він міцно стоїть за рутину; але в нашій справі потрібно намагатися не тільки брати участь, але навіть спрямовувати чергові реформи для покращення матеріального становища робочих і бідних класів. Отже, ми повинні взяти участь у цьому русі, але тільки зовнішньо, насправді ж маємо прагнути спрямувати цілий потік цих реформ згідно з нашими завданнями і цілями.

Маси, дурні й сліпі, завжди добровільно допускають керувати собою крикунів... А хто краще і голосніше за єврея зуміє горлати й осліпляти глупотами?.. Тому наші посідають першість у пресі й у судах усіх християнських народів. Чим більше гуртків і зборів, тим більше підстав для невдоволень і небажання працювати, що зумовить збідніння народів і їхнє підпорядкування владі тих, хто володіє грішми або засобами до поліпшення пролетаріату. Усякий рух, що має за мету зміну, збагачує нас і спричинює занепад дрібних володінь, що повинні загрузнути у боргах. Крихкість основ піднімає наш вплив і могутність, а тому варто сприяти всякому невдоволенню і потрясінням, які звідси випливають, оскільки вони сприяють збільшенню наших багатств і наближають момент досягнень нашої єдиної мети... тобто панування і верховенства на землі.

Георгій ШОКІН,
м. Київ

Зміна релігійно-етичних парадигм як закон соціальної історії

М. Вебер класифікував **релігії** — головну основу цінностей і найвищі регулятори суспільного розвитку — залежно від того, які цінності і соціальні страти були основними виразниками цих віровчень. Наприклад, в *індуїзмі* — це чернець, який впорядковує світ (*духовний стан*); у *конфуціанстві* — бюрократ, що прагне організувати навколишній світ (*аристократичний стан*); в *йудаїзмі* — мандрівний торговець, що має прибуток (*торгово-лихварський стан*); у *християнстві* — ремісник, що створює різні блага (*виробничий стан*) [2]. Звідси, згідно з М. Вебером, магічно-культурні елементи найбільш характерні для релігії *землеробських народів* і — у межах цих культур — для *селянського стану*; віра в долю, рок, характерні для релігії *народів-завойовників* і військового стану, раціоналістичний характер має релігія *міських верств*, які меншою мірою ніж хлібороби залежать від природних умов і більшою — від ритмічно організованого способу життя. Однак, оскільки релігійні системи, як правило, виникають і поширюються не серед однієї верстви, то в них присутні у своєрідних поєднаннях різні елементи. При цьому особливу увагу М. Вебера привертала *релігія паріїв*, тобто груп, які перебувають на найнижчому щаблі або навіть поза соціальною ієрархією. Носіями «релігійності паріїв» є збіднілі і занепалі вихідці з більш привілейованих соціальних прошарків, тобто *люмпени* і *маргінали*, орієнтовані, як правило, на здійснення *соціальних революцій*.

Науковець класифікує релігії і за принципом їхнього ставлення до світу: для *конфуціанства*, наприклад, характерне прийняття світу і навпаки, запереченням світу характеризується *буддизм*. Деякі релігії (*християнство*, *зороастризм*, *іслам*) приймають світ на умовах його виправлення. Від того, чи приймається світ і якою мірою, залежить ставлення релігії до **сфери політики**, тобто до влади і насильства. Релігія, що відкидає світ, як правило, аполітична, оскільки виключає насильство (тут найбільш послідовний *буддизм*, а також *християнство*, для якого характерні ідеї ненасильства). Там, де світ цілком приймається, релігійні погляди легко погоджуються зі сферою політики (*йудаїзм*, наприклад); містико-магічні релігії взагалі не вступають у протиріччя з політикою [2].

Вивчення соціальної історії переконливо свідчить про **періодичну зміну** релігійно-етичних систем і домінуючу соціальну

Закони світової історії і соціальної динаміки*

роль їхніх носіїв. Так, *Мойсей* і *Зороастр*, вихідці зі жрецького середовища, були останніми реформаторами, які намагалися близько XII ст. до н. е. зберегти панування *теократії*. Цілою хвилею виступів проти жрецтва характеризувалося VI ст. до н. е., коли представники *світської аристократії* (*Будда* і *Махавіра* в Індії, *Конфуцій* і *Лао-Цзи* в Китаї, *Піфагор* у Греції) заснували нові релігійно-етичні системи (буддизм, джайнізм, конфуціанство, даосизм, орфізм). У період від III ст. до н. е. до III ст. н. е. на основі ортодоксальних ведичних традицій сформувався класичний *індуїзм*, що став релігією не лише жерців і аристократів, а насамперед — *широких прошарків населення*. На початку нашої ери переможний рух планетою почало *християнство*, що також опирається на народні маси, а в VII ст. виник *іслам*, що поширився в арабському світі і призвів до його бурхливого розширення (див. мал. 1).

Звідси закон: соціальна історія постає перед нами як циклічна зміна релігійно-етичних систем, що відображають таку ж циклічну зміну базових цінностей і їхніх основних носіїв (соціальних прошарків, етносів, культур і цивілізацій). Взаємозв'язок зміни релігій, а також відповідних типів культури, соціальних страт, історичних часів і народів корелює з **ритмами космічних впливів**. Так, американський астроном *Дж. Едді*, вивчаючи сонячну активність за останні 5 тис. років, виявив цикл середньою тривалістю 500–600 років, що відповідає і відомим циклам українського вченого *Н. Чмихова* [26]. У структурі циклів Дж. Едді спостерігається також довший цикл, тривалістю

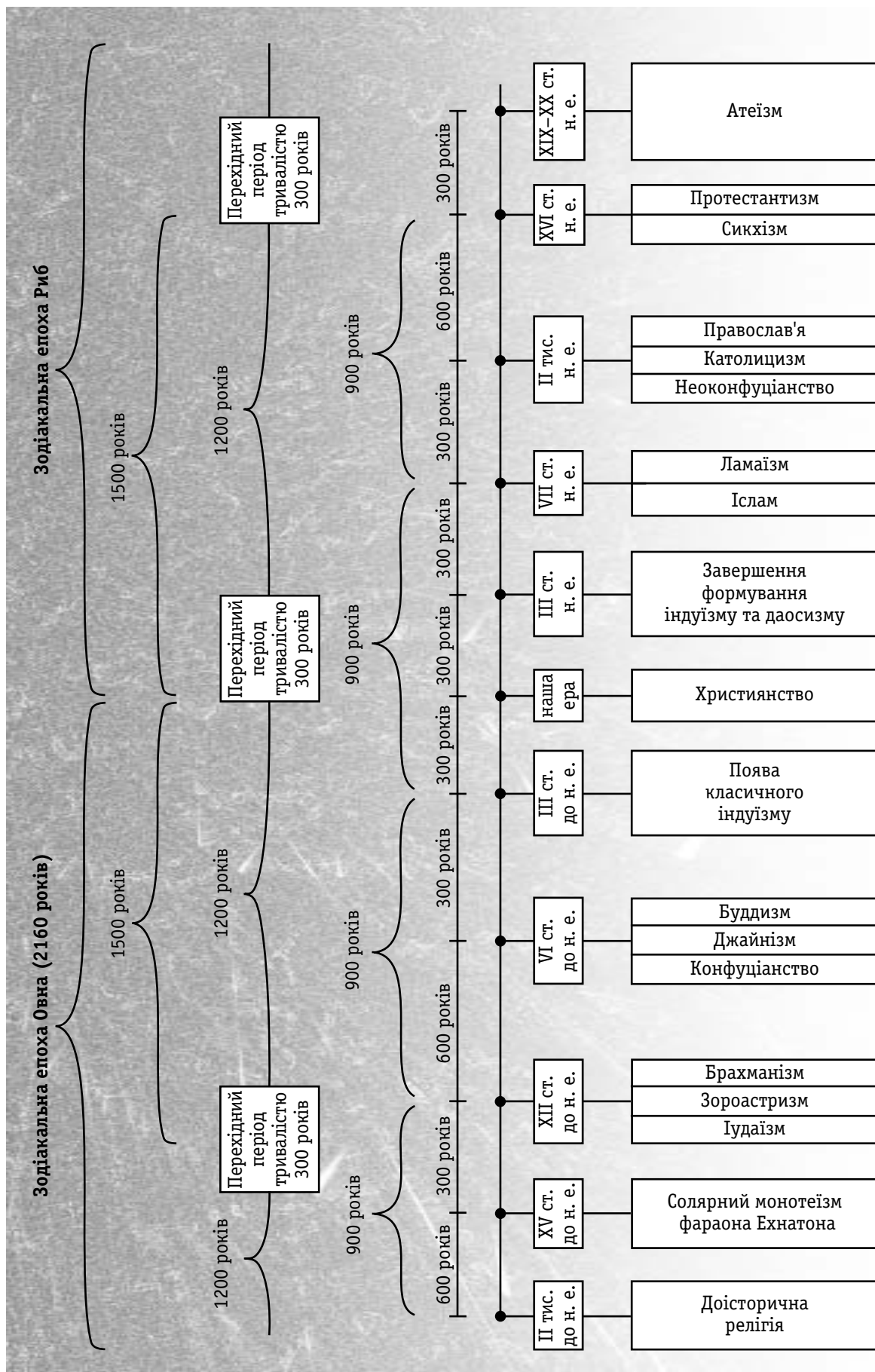
900–1200 років, що складається з двох півциклів — довгого (близько 600 років) і короткого (близько 300 років) [3, с. 240]. **Звідси закон: існує певна ритмічна синхронність між циклами сонячної активності й історичних подій великого масштабу** (*Л. Чижевський*).

Закон соціокультурних циклів

Будь-яка **велика культура**, за визначенням відомого соціолога *П. Сорокіна*, — це *єдність*, усі складові якої пронизані одним основним принципом і виражають одну, головну цінність [22]. Саме цінність є основою і фундаментом єдиної культури. Наприклад, головним принципом, або головною істиною (цінністю) культури Заходу Середньовіччя був **Бог**, а організація соціального життя була переважно *теократичною*. Таку уніфіковану систему культури, засновану на принципі надпочуттєвого і надрозумності Бога як єдиної реальності і цінності, П. Сорокін називав **ідеаціональною**. Така система лежала також в основі культури брахманської Індії і Древньої Еллади до VIII–VI ст. до н. е.

Занепад середньовічної культури, що почався після розпаду християнства на православ'я і католицизм у XI ст., був пов'язаний з появою *нового основного принципу*, який полягав у тому, що об'єктивна реальність **почуттєва**. Цей новий принцип, який повільно набував значення, зіштовхнувся з принципом ідеаціональної культури, який занепадав. Їхнє злиття в органічне ціле створило цілком нову культуру в XI–XIV ст., яку П. Сорокін назвав ідеалістичною, і яка безпосередньо передувала відколу від католицизму протестан-

* Продовження. Початок у № 3–5 за 2005 рік.

Мал. 1. Зміна релігійно-етичних систем

тизму в XVI ст. Цю культуру дослідник порівнював із давньогрецькою культурою V–IV ст. до н. е. (тобто постпіфагорейською).

Однак процес на цьому не закінчився: ідеаціональна культура Середньовіччя продовжувала зазнавати падіння, тоді коли культура, заснована на визнанні чуттєвості і сенсорності об'єктивної реальності, продовжувала нарощувати темп у наступних сторіччях. Починаючи приблизно з XIV–XVI ст., *новий принцип* став домінуючим, а з ним і заснована на ньому культура. Так виникла **сучасна форма культури** — культури сенсорної, емпіричної, світської, чуттєвої [22].

Перераховані соціокультурні типи П. Сорокіна — *ідеаціональний, ідеалістичний і чуттєвий* — виявляють, крім європейської, в історії єгипетської, вавилонської, греко-римської, індійської, китайської й інших культур. *Нинішня криза* триває внаслідок руйнування чуттєво-сенсорної форми західної культури і суспільства. Такі явища *дуже рідкісні*: за останні 3 тис. років греко-римської і західної (романо-германської) історії подібне відбувалося всього чотири рази. Такий масштаб нинішньої кризи. **Звідси закон: соціокультурні типи, засновані на відповідних базових цінностях, тривають сторіччями і періодично змінюють один одного (П. Сорокін).** При цьому носіями базових цінностей є відповідні *суперетноси* (або *цивілізації*), зміна яких на історичній арені також підпорядкована соціокультурному і релігійно-етичному циклу, відповідно до якого домінування в сучасному світі *романо-германської* культури закономірно заміниться перевагою культури *германослов'янської*.

Закон зміни форм державного правління

Визначення держави, за *Платоном*, зводиться до того, що на ранніх етапах свого існування *державна* цілком ототожнюється з *суспільством*, і лише наступний розклад останнього призводить до виникнення окремої **державної форми** організації суспільного буття [13; 21]. В основі держави лежить *принцип поділу праці*, що через природну нерівність здібностей людей, поділяє суспільство на відповідні *стани*. Поділ суспільної праці і соціальних станів обумовлений також функціонуванням у кожному соціумі *основних цінностей* — Істини, Краси, Добра і Справедливості. Цій *ієрархії* цінностей відповідають соціальні страти: правителів-філософів, воїнів-чиновників, трудівників (селян і ремісників, а також обслуги). Водночас існує **становий круговорот**, відповідно до якого, на думку Платона, стан філософів (духовна аристократія або *теократія*) уступає своє місце спочатку військово-адміністративному

стану (світська *аристократія*), а потім і *нижчим* станам. Процес розкладу спочатку ідеальної держави, розпочавшись, уже не може бути зупинений через об'єктивні закономірності і проходить низку **стадій** політичного правління: *тимократію* (влада привілейованої більшості) → *олігархію* (влада багатой меншості) → *демократію* (влада народу) → *тиранію* (одноособове деспотичне правління) → повернення до ідеальної держави [20, с. 22]. **Звідси закон: трьом психічним сферам відповідають три соціальні сфери, а їм разом — три основні стани, які закономірно змінюють один одного в управлінні державою, синхронізуючись зі зміною базових цінностей (Платон).**

Учень Платона *Аристотель* вважав **кращими** державними формами правління *монархію, аристократію і політію* (помірну демократію), зворотною стороною яких є *гірші* форми — *тиранія, олігархія й охлократія* (панування юрби) [13, с. 4]. Зміну цих форм правління детально розкрив *Полібій*, який стверджував, що негативні форми влади нерозривно пов'язані з позитивними відповідно до **соціального закону: кожна позитивна форма (монархія, аристократія, демократія) переходить неминуче в негативну (тиранію, олігархію, охлократію).** При цьому така *закономірність* простежується не тільки всередині кожної пари формально *однорідних* типів влади (монархія — тиранія, аристократія — олігархія, демократія — охлократія), а між формально *різномірними* типами: коли, наприклад, монархія (або сучасне президентство) переходить у відповідну потворну форму (тиранію), тоді, у свою чергу, на руїнах останньої виростає аристократія і т. д. [4; 14]. **Звідси закон: відповідно до круговороту державних форм правління ці форми циклічно змінюються, переходять один в одного і знову повертаються (Полібій).** Так вважав і *Н. Макіавеллі*, який стверджував, що засновник кожної з трьох гарних форм правління може встановити її лише на відносно короткий час, оскільки ніщо не втримає її від перетворення на свою протилежність через подобу [8].

Проблемою зміни форм правління займався і відомий китайський мислитель *Сима-Цянь*, який вважав, що в управлінні людьми необхідно спиратися на *особливості природи людини*, насамперед на його пізнавальну, волюву й емоційну сфери. Знаючи це, можна вибрати ту психологічну сферу, яка найбільшою мірою буде відповідати ефективному управлінню соціумом. Сима-Цянь стверджував, що найважливішими з погляду соціального управління є такі особливості людської натури, як *прагнення до творчості* (пізнавальна сфера), *інстинкт шанування*

(вольова) і *щиросердя* (емоційна сфера). Історія свідчить, що можна, ґрунтуючись на названих особливостях людської природи, керувати людьми і сприяти суспільному розвитку, однак та ж історія засвідчила ще і те, що кожна з цих особливостей має і свою негативну *протилежність*. Тому згодом виділені принципи соціального управління призводять до державної кризи: або до панування показного, наукоподібного, або до сліпого культу влади, або до моральної дикості [4, с. 250–261].

Таким чином, соціальні мислителі вказують на існування **об'єктивного закону**, відповідно до якого в державі і суспільстві відбувається періодична зміна базових цінностей, яка зумовлює зміну в домінуванні соціальних сфер, панівних соціальних прошарків і відповідних їм форм державного правління (див. мал. 2).

Джерело розвитку державних форм правління — гегелівські «єдність і боротьба протилежностей» — суспільства і держави. Це боротьба *різноспрямованих тенденцій* — прагнення до необмеженої свободи і необхідності організації соціального життя. Коли в соціумі переважає *перша* тенденція, в соціальному управлінні ширяться демократизація і

колективізм, коли переважає *друга* — авторитаризм і індивідуалізм влади. **Звідси закон: оптимальним способом вирішення об'єктивно існуючого конфлікту між суспільством і державою в сучасних умовах є змішана форма правління у вигляді конституційної монархії або президентської республіки, оскільки при названих формах правління досягається співвідношення між прагненням суспільства до обмеження державної влади (парламентське начало) і прагненням держави до одноосібної влади над суспільством (монарх або президент)** [11].

Закон повноти та ієрархії різних видів державної влади

Класична теорія державного управління, за Платоном й Аристотелем, передбачає **п'ять складових, п'ять видів державної влади і управління**, які перебувають в ієрархічному взаємозв'язку [19; 27].

1. **Концептуальна (світоглядна) влада** — ґрунтується на традиційній для даного соціуму *релігійно-етичній системі* (наприклад, для сучасної України — це доктрина християнського Православ'я, яка базується на постулатах Нагорної Проповіді Ісуса Христа); формує *орієнтири* і стратегічні цілі суспільного розвитку; створює *концепцію соціального управління*, адекватну до поставлених стратегічних цілей.

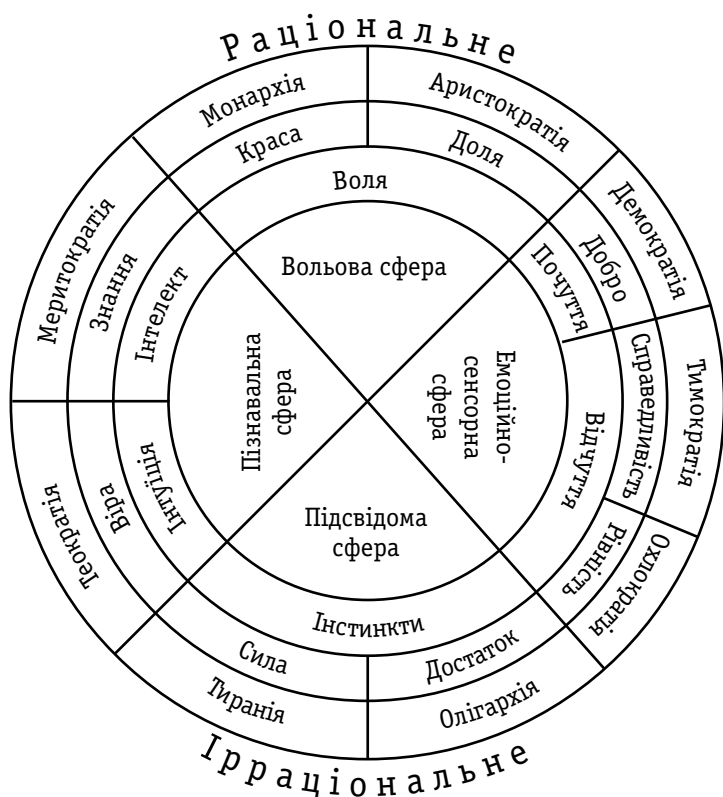
2. **Ідеологічна влада** — наділяє концепцію соціального управління зрозумілими і привабливими для широких верств населення формами того або іншого *ідеологічного типу* (усього їх чотири: консерватизми, соціалізм, лібералізм і анархізм).

3. **Законодавча влада** — «підводить» під світоглядну концепцію соціального управління і відповідну ідеологію — *юридичні норми і правила*, покликані забезпечити дотримання основних концептуально-ідеологічних постулатів.

4. **Виконавча влада** — організовує безпосередню *реалізацію* концептуально-ідеологічних положень, впровадження їх у практику соціального життя, з опорою на систему законів і юридичних процедур.

5. **Судова влада** — забезпечує *дотримання законності* і прийнятих концептуально-ідеологічних положень у суспільстві, спираючись на державний апарат примусу і покарання (тобто необхідного насильства).

Така **дійсна повнота** державної влади і управління. Все інше, як сказано в

Мал. 2. Зразкова схема співвідношення психологічної структури (1 і 2 коло) з основними цінностями (3 коло) і формами політичного правління (4, зовнішнє коло)

Євангелії, «від лукавого». Наприклад, у *К. Маркса* головним було уявлення про «*економічну стихію*», яку необхідно було взяти в руки і навчитися керувати нею. Із цього уявлення безпосередньо випливали усупільнення національної економіки, державне її планування, заміна влади ліберальної буржуазії владою політичної бюрократії з опорою на пролетаріат і маргінальні верстви, заміна приватної власності державною. *III. Монтеск'є*, навпаки, шукав способи приборкання не економічної, а *політичної стихії*, і першим запропонував замінити *вертикальний* принцип побудови влади *горизонтальним*: трьома рівноправними і тому взаємно зрівноваженими інститутами (законодавча, виконавча і судова влада), жоден з яких не може перетворитися в одноособового хазяїна системи [28]. Водночас обидва підходи (економічний і політичний) не враховували (усвідомлено або неусвідомлено) головного — *духовної* складової соціуму, що є основою формування концептуально-світоглядної влади. У результаті і зникла в СРСР більшовицька влада, і нинішня ліберальна влада на Заході виявляють *єдину* для обох концептуально-світоглядну складову, корені якої варто шукати в богоборчій і мізантропічній системі *їудаїзму*. Не даремно проти прийнятої недавно Конституції Євросоюзу одночасно і рішуче виступили як глава Римської Католицької Церкви, так і глава Російської Православної Церкви, затаврувавши її як *антихристиянську*, а значить — богоборчу.

Звідси закон: кожна державна влада завжди і неминуче включає п'ять складових частин (світоглядну, ідеологічну, законодавчу, виконавчу і судову), що перебувають в ієрархічному взаємозв'язку, де основою є концептуально-світоглядна влада. Відсутність у конституції держави позначення концептуальної й ідеологічної влади вказує, як правило, на її зовнішньо латентне управління.

Закон функціонування ідеологічних типів

Різні *ідеали соціального устрою*, вироблені людьми в процесі всесвітньо-історичного розвитку, умовно підрозділяють на **чотири основні ідеологічні типи** (консерватизм, лібералізм, соціалізм, анархізм), головні характеристики яких представлені в *табл. 1*. При цьому *анархізм*, як ідейно-теоретична течія, яка відкидає інститут державного управління суспільством, не може бути, зрозуміло, і частиною державної влади, тому зосередимося на трьох інших.

Ідеалом **лібералізму** є державотворення для збереження і захисту природних прав людини, тому в ліберальному суспільстві формується прі-

оритет цивільних свобод над політичними, юридичними і навіть над моральними нормами, а однією з головних характеристик такого суспільства є *меркантилізм*, тобто відверте споживацтво. **Соціалізм** позначає такий ідеал — і дійсність з таким *соціальним устроєм*, при якому благо визначається перетворенням приватної власності в суспільну (насправді — державну), що супроводжується на практиці організованим насильством одного класу над всіма іншими, крайнім централізмом, терором, примусовою працею, тотальною владою держави і єдиної партії, контролем за інакомисленням тощо. Ще *Аристотель* у своїй «Політиці» попереджав про згубність шляху розвитку суспільства, заснованого на принципах усупільнення й одноманітності, оскільки кожне суспільство складається з індивідів, не рівних за достоїнствами і здібностями [1; 6; 15; 27], див. *мал. 3*.

Аналіз лібералізму як політико-ідеологічної течії переконливо доводить, що його *основні компоненти* — ліберальна демократія, права людини, правова держава і ринкова економіка — несумісні (тобто причини соціальних конфліктів, спричинених лібералізмом, непереборні в принципі). Іншими словами, лібералізм є нездійсненою **утопією**, подібною до соціалістичної ідеології (*Р. Лернер*, *С. Мічем*, *Е. Бернс*), тому, на думку, наприклад, японського філософа *Т. Умехари*, досить імовірно, що історія СРСР стане історією США і тотальна катастрофа *марксизму* є лише провісником катастрофи *західного лібералізму*. При цьому визнана нині нездійсненність лібералізму — основної течії сучасності — може спричинити катастрофічні наслідки, досить негативні для всієї системи Заходу, тому що вони означають його повну трансформацію (йдеться, наприклад, про те, що сучасні західні держави — насамперед Ізраїль, США, Англія — у найближчому майбутньому можуть стати (або вже стали) *фашистськими*) [3, с. 480–481, 487–496].

Звідси закон: єдиною природно-традиційною моделлю сучасного суспільства, яка переходить у постіндустріальну, постеконімічну, постмодерну епоху, стає консерватизм (від лат. *conservare* — зберігати, охороняти), що орієнтується на розвиток традиційних цінностей і захист морально-правових основ, відображених в ідеалах релігії, нації, родини і власності. Розвиток подій після закінчення холодної війни переконливо демонструє тріумф не ліберальної демократії, яка перемогла соціалізм, а тріумф національного патріотизму і етнізму, що підтверджується ростом національно орієнтованих політичних (тобто консервативних) рухів у багатьох, зокрема і європейських, країнах.

Основні характеристики ідеологічних типів

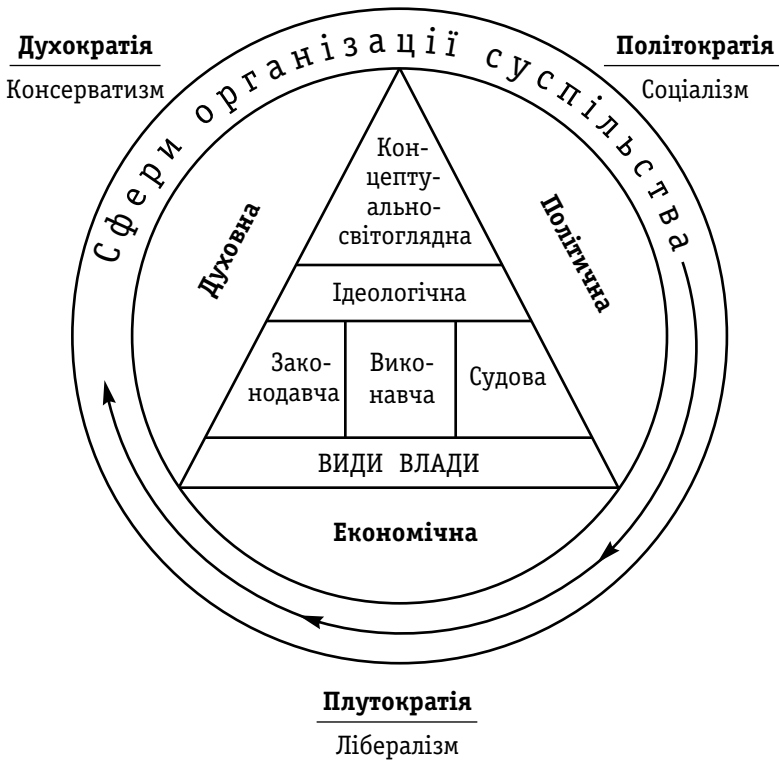
Соціальні ідеали	Соціальні сфери		
	Політична	Економічна	Духовна
<p>Консерватизм <i>Основні принципи:</i> збереження традиційних цінностей і морально-правових основ <i>Соціальна база:</i> усі прошарки населення (народна ідеологія) під керівництвом духовно орієнтованої еліти</p>	Конституційна демократія, верховенство закону, пріоритет права суспільства, орієнтація на духовні цінності	Розподіл власності, розвиток вільного ринку і конкуренції	Релігійність, патріотизм, народна єдність
<p>Лібералізм <i>Основні принципи:</i> прагматизм, меркантилізм, раціоналізм <i>Соціальна база:</i> середній і вищий (олігархія) класи</p>	Парламентська демократія, верховенство цивільних свобод, пріоритет прав людини, орієнтація на матеріальні цінності	Приватна власність, промисловий капіталізм з його крайньою формою у вигляді економічного монополізму	Антиклерикалізм, індивідуалізм, імперський космополітизм
<p>Соціалізм <i>Основні принципи:</i> диктатура влади, ліквідація власності, соціальна рівність <i>Соціальна база:</i> робочі і нижчі прошарки «середнього» класу</p>	«Демократичний централізм», верховенство «революційної необхідності», пріоритет прав номенклатури, орієнтація на цінності політичної діяльності	Суспільна власність, «зрівнялівка», крайній ступінь — економічне безправ'я	Атеїзм, колективізм, інтернаціоналізм
<p>Анархізм <i>Основні принципи:</i> заперечення влади, порядку, дисципліни, авторитету <i>Соціальна база:</i> маргінальні і люмпенізовані прошарки, декласовані елементи</p>	Децентралізація влади до її повної відсутності, верховенство «абсолютної свободи», відсутність прав і орієнтація на споживчі цінності	Розподіл власності до її повного заперечення, економічний хаос	Войовничий атеїзм, крайній індивідуалізм, заперечення національної незалежності

Закон динаміки форм народостворення і ціннісних орієнтацій

Процес повторюваних історичних змін призводить не тільки до руйнування старих соціальних структур, а й спричиняє, як відомо, *кризу цінностей* — найвищих регуляторів людської діяльності. У цілому історичні зрушення, що відбуваються, можна схарактеризувати як руйнування в суспільній та індивідуальній свідомості колишніх ціннісних норм і прагнення віднайти нові [24]. *Вивчення спрямованості ціннісних орієнтацій* і соціально-психологічних реакцій, що впливають з них, і форм поведінки людей дає змогу говорити про базове значення *ціннісних змін*, що відбуваються, і характеризувати на їхній основі певні **типи свідомості**, а також давати деякі характеристики щодо соціальної приналежності їхніх носіїв. Регулярне вивчення ціннісних орієнтацій дає уявлення про *групування* соціальних суб'єктів за *основними цінностями*: ті, що орієнтуються на духовні цінності; ті, що орієнтуються на політичні

цінності; ті, що орієнтуються на цінності виробництва; ті, що орієнтуються на цінності споживання. Таке групування ціннісних орієнтацій дає змогу робити висновки про перевагу в суспільстві тієї або іншої базової цінності [24].

Наприклад, у розрізі відомих ідеологічних типів сучасності, соціальні групи, що орієнтуються на *духовні цінності*, є носіями національно-консервативної ідеології; ті, що орієнтуються на *політичні цінності* — носіями тоталітарно-соціалістичної ідеології; ті, що орієнтуються на цінності матеріального *виробництва і споживання* матеріальних благ — носіями анархо-ліберальних ідеологій. Знаючи переважуючі в суспільстві ціннісні орієнтації й об'єктивні закономірності конкретного етапу всесвітньо-історичного і етносоціального розвитку, можна здійснювати *соціальне управління* у найсприятливішому для суспільства напрямку. При цьому необхідно враховувати не тільки домінуючі базові цінності, а й їхні *різновиди* в межах провідної базової цінності.

Мал. 3. Зразкове співвідношення сфер організації суспільства, видів влади й ідеологічних типів

Наприклад, найбільш визнаною формою державної влади на сучасному етапі соціального розвитку є **демократія**, в основі якої — визнання народу *джерелом влади* [24]. Однак способи апеляції до цього джерела різні:

- **плебісцитна демократія** звертається до народу через організацію плебісцитів, референдумів, масових мітингів, тобто до його *емоційного початку*, що може спричинити її перетворення в охлократію, некомпетентність державного правління;
- **ліберальна демократія**, використовуючи професійні знання й урядові інститути, звертається до народу через обіцянки задовольнити їхні матеріальні інтереси, тобто переважно до *сенсорного початку*, що може спричинити переростання в *автократію*;
- **авторитарна демократія** є перехідною формою від тоталітарних до ліберальних режимів; ґрунтується на пріоритеті *вольової сфери*, що також містить небезпеку повернення *тоталітаризму*;
- **конституційна демократія**, заснована на консервативній ідеології і змішаній формі державного правління, звертається до народу, насамперед через його *духовне начало*. Саме конституційна демократія може перетворитися в меритократію (М. Янг), тобто «влада кращих», духовних аристократів, які стають виразниками інтересів усього народу. **Звідси закон: будь-яка державна влада**

(зокрема демократична) повинна ґрунтуватися на переважаючі у суспільстві базові цінності і прагнути до заощадження в народі духовних орієнтирів, основним виразником яких є справжня національна еліта.

Закон взаємозв'язку типів суспільства, форм виробництва і типів соціального характеру

Специфіку й умови формування соціального характеру в процесі переходу від доіндустріального суспільства до індустріального й у період становлення постіндустріального сучасного суспільства найповніше досліджував Д. Рісмен [16]. **Соціальний характер**, за цим дослідником, є частиною психологічного цілого, яка властива великим соціальним верствам і є продуктом життєвого досвіду цих груп (мова йде переважно про характер класів, країн і націй). Д. Рісмен намагається встановити

зв'язок між різними історичними епохами і типами характеру, виділяючи при цьому **три головні історичні періоди** і типи суспільства, що їм відповідають [16, с. 17]:

- «*високого потенціалу приросту населення*», коли рівень смертності і народжуваності приблизно однакові й дуже високі, а приріст населення при цьому незначний. У таких суспільствах переважає «*первинний сектор*» економіки, пов'язаний із сільським господарством, а також із полюванням, рибальством і видобутком корисних копалин. Такий тип суспільства називається традиційним або *доіндустріальним* (докапіталістичним). Це суспільство аграрного типу, засноване на традиціях, з церквою й армією як головними суспільними інститутами. Такому типу суспільства відповідає «*орієнтований-на-традицію*» соціальний характер, що відрізняється високим ступенем конформності, прихильністю до традицій і підпорядкуванням владним структурам;
- «*перехідного приросту населення*», що характеризується «*демографічним вибухом*», результатом якого є швидкий приріст населення. У таких суспільствах переважає «*вторинний сектор*» економіки, пов'язаний з промисловим виробництвом, що відповідає **індустріальному** типу суспільства (А. Сен-Сімон, О. Конт, Г. Спенсер, Е. Дюркгейм). Для такого типу суспільства характерні різко зростаюча соціальна мобільність, швидке нагро-

мадження капіталу, експансія і колонізація, що зумовлює і появу нового типу соціального характеру, «орієнтованого-на-себе» (відрізняється заповзятливістю, ініціативою, прагненням до ризику і всього нового, а також внутрішнім джерелом мотивації);

• «спаду населення, який починається»: народжуваність і смертність знову приблизно рівні (але тепер дуже низькі), а приріст населення знову досить незначний. У суспільствах такого типу переважає «третинний сектор» економіки, пов'язаний із торгівлею, комунікаціями і сферою послуг. Такий тип суспільства одержав назву **постіндустріального** (Д. Белл, Дж. Гелбрейт, О. Тоффлер, Ж. Фурастьє), де на перший план виходить знання разом з університетом як головним інститутом його виробництва і зосередження. У такому суспільстві переважає соціальний характер, «орієнтований-на-іншого», основою якого є схвалення і думка інших людей.

Крім трьох названих Д. Рісменом типів суспільства і соціального характеру, існує, на наш погляд, і **четвертий**, який характеризується наступними параметрами: «вимиранням населення», коли показники смертності стійко перевищують показники народжуваності, а чисельність населення неухильно знижується; перевагою споживчої сфери над виробничою, що дає підстави вважати такий тип суспільства **споживчим** (тобто *паразитарним*); появою нового типу соціального характеру — **авторитарного** (Е. Фромм), найбільш сприятливе середовище — *тоталітарні режими*, де основною соціальною силою є *маргінали* і *люмпени* (люмпен-інтелігенція, люмпен-пролетаріат, люмпен-селянство), — відрізняються соціальною аморфністю, духовною дезорієнтацією і ненавистю до інших етносоціальних груп. Якщо перші три типи суспільства і соціального характеру відповідають трьом основним сферам соціологічної структури, трьом типам історичних часів, трьом секторам розвитку економіки (формам матеріального виробництва) і в цілому трьом сферам психологічної структури свідомості, то четвертий, на наш погляд, відповідає кризовим, перехідним, аномальним етапам соціального розвитку і спирається переважно на несвідомі потяги і дії.

Звідси закон: взаємозв'язок типів суспільства, форм матеріального і духовного виробництва, типів соціального характеру і демографічних процесів дає змогу соціальному управлінню усвідомлено впливати на формування соціуму, оскільки зміною в потрібному напрямку одного з параметрів соціального розвитку досягається необхідна зміна і взаємозалежних від нього факторів.

(Продовження в наступному номері)

Література

1. Аристотель. Сочинения: В 4-х т.: Пер. с древнегреч. — М., 1983.
2. Вебер М. Избран. произведения: Пер. с нем. — М., 1990.
3. Волков Ю. Г., Поликарпов В. С. Человек: Энцикл. словарь. — М., 1999.
4. Гончаров В. В. Руководство для высшего управленческого персонала. — К., 1993.
5. Гэлбрейт Дж. К. Новое индустриальное общество. — М., 1969.
6. Краткая философская энциклопедия. — М., 1994.
7. Лукин В. М. Модели индустриальной и постиндустриальной цивилизаций в западной футурологии // Вестн. С.-Петербург. ун-та. — 1993. — Сер. 6. — Вып. 1 (№ 6). — С. 16–24.
8. Макиавелли Н. Государь: Пер. с итал. — М., 1990.
9. Мальтус Т. Р. Опыт о законе народонаселения. — СПб., 1868.
10. Маркс К. Экономическо-философские рукописи 1844 года. — М., 1956.
11. Медушевский А. Н. Демократия и тирания в новое и новейшее время // Вопр. философии. — 1993. — № 10. — С. 3–24.
12. Монтескье Ш. Л. Избран. произведения. — М., 1955.
13. Платон. Собр. сочинений: В 4-х т.: Пер. с древнегр. — М., 1990–1994.
14. Полибий. Всеобщая история: Пер. с греч. — М., 2004.
15. Політичний енцикл. словник. — К., 1997.
16. Рисмен Д. Некоторые типы характера и общество // Социол. исслед. — 1993. — № 3, № 5.
17. Рудкевич Е. Д. Типология социального характера Д. Рисмена // Социолог. исслед. — 1993. — № 3. — С. 118–121.
18. Сен-Симон А. Избран. сочинения. — М.-Л., 1948.
19. Сенченко М. І. Детоксикація української культури // ПЕРСОНАЛ. — 2004. — № 12. — С. 46–54.
20. Современная западная социология: Словарь. — М., 1990.
21. Сомов В. В. Социологическое знание в социальной утопии Платона // Социол. исслед. — 1993. — № 9. — С. 120–125.
22. Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество: Пер. с англ. — М., 1992.
23. Фромм Э. Иметь или быть?: Пер. с англ. — М., 1990.
24. Ценностные ориентации — предпосылка программ переустройства общества / Н. Козлова, С. Рылева, Е. Степанов, В. Федорова // Обществен. науки и современность. — 1992. — № 1. — С. 36–44.
25. Чижевский А. П. Земное эхо солнечных бурь. — М., 1976.
26. Чмихов М. О. Давня культура. — К., 1994.
27. Щокін Г. Идеали соціального устрою: український вимір // ПЕРСОНАЛ Плюс. — 2004.
28. Янов А. Монтескье против Маркса // Обществен. науки и современность. — 1992. — № 1. — С. 86–89.

Дослідження тривожності

Дослідження рівня тривожності в певний момент, тобто реактивної тривожності та особистісної, як стійкої характеристики людини, можна проводити методом самооцінки як індивідуально, так і в групі. Дослідник роздає кожному учаснику бланк зі шкалами самооцінки та пропонує відповісти на питання згідно з інструкціями, розміщеними на кожній сто-

роні бланка. Він також нагадує, що відповідати потрібно самостійно, і у процесі їх роботи стежить за виконанням цієї вимоги. Якщо у кого-небудь виникають питання, то можна ще раз звернути увагу на інструкцію та вказати, що на кожне питання можливі чотири варіанти відповідей, що відрізняються ступенем інтенсивності прояву вказаного у питанні стану.

Бланк для відповідей

РТ — лицьова сторона бланку

Прізвище, ім'я, по батькові		Дата			
Інструкція:					
	«Прочитайте уважно кожне з наведених нижче речень та закресліть відповідну цифру праворуч залежно від того, як ви себе почуваєте в цей момент. Над питаннями довго не замислюйтесь, оскільки правильних або неправильних питань немає»	Ні, це не так	Мабуть, так	Правильно	Цілком правильно
1	Я спокійний	1	2	3	4
2	Мені ніщо не загрожує	1	2	3	4
3	Я перебуваю у напрузі	1	2	3	4
4	Я відчуваю жаль	1	2	3	4
5	Я почуваю себе вільно	1	2	3	4
6	Я засмучений	1	2	3	4
7	Мене турбують можливі невдачі	1	2	3	4
8	Я почуваю себе відпочилим	1	2	3	4
9	Я стривожений	1	2	3	4
10	Я відчуваю почуття внутрішнього задоволення	1	2	3	4
11	Я впевнений в собі	1	2	3	4
12	Я нервую	1	2	3	4
13	Я не знаходжу собі місця	1	2	3	4
14	Я збуджений	1	2	3	4
15	Я не відчуваю скутості, напруженості	1	2	3	4
16	Я задоволений	1	2	3	4
17	Я заклопотаний	1	2	3	4
18	Я дуже збуджений і мені недобре	1	2	3	4
19	Мені радісно	1	2	3	4
20	Мені приємно	1	2	3	4

ОТ — зворотна сторона бланка

Інструкція:					
	«Прочитайте уважно кожне з наведених нижче речень та закресліть відповідну цифру праворуч залежно від того, як ви себе почуваєте зазвичай. Над питаннями довго не замислюйтесь, оскільки правильних або неправильних відповідей немає»	Майже ніколи	Іноді	Часто	Майже завжди
21	Я відчуваю задоволення	1	2	3	4
22	Я дуже швидко стомлююсь	1	2	3	4
23	Я легко можу заплакати	1	2	3	4
24	Я хотів би бути таким же щасливим, як і інші	1	2	3	4
25	Нерідко я програю через те, що недостатньо швидко приймаю рішення	1	2	3	4
26	Зазвичай я почуваю себе бадьорим	1	2	3	4
27	Я спокійний, холоднокровний, зібраний	1	2	3	4
28	Очікувані труднощі зазвичай дуже тривожать мене	1	2	3	4
29	Я дуже переживаю через дрібниці	1	2	3	4
30	Я цілком щасливий	1	2	3	4
31	Я приймаю все близько до серця	1	2	3	4
32	Мені не вистачає впевненості в собі	1	2	3	4
33	Зазвичай я почуваю себе у безпеці	1	2	3	4
34	Я намагаюсь уникати критичних ситуацій	1	2	3	4
35	У мене буває хандра	1	2	3	4
36	Я задоволений	1	2	3	4
37	Всілякі дрібниці відволікають та турбують мене	1	2	3	4
38	Я так сильно переживаю свої розчарування, що потім довго не можу про них забути	1	2	3	4
39	Я врівноважена людина	1	2	3	4
40	Мене охоплює сильна стурбованість, коли я думаю про свої справи та турботи	1	2	3	4

Обробка результатів

Завданням обробки результатів є отримання показників реактивної та особистісної тривожності.

Показник реактивної тривожності (РТ) вираховують за формулою:

$$РТ = \Sigma_1 + \Sigma_2 + 35,$$

де Σ_1 — сума закреслених досліджуваним цифр за пунктами шкали: 3, 4, 6, 7, 9, 12, 13, 14, 17, 18; а Σ_2 — сума інших закреслених цифр на лицьовій сторінці бланка, тобто пунктів: 1, 2, 5, 8, 10, 11, 15, 16, 19, 20.

Показник особистої тривожності (ОТ) визначають за іншою формулою:

$$ЛТ = \Sigma_3 + \Sigma_4 + 35,$$

де Σ_3 — сума закреслених цифр на бланку за пунктами шкали: 22, 23, 24, 25, 28, 29, 31, 32, 34, 35, 37, 38, 40; а Σ_4 — сума інших закреслених цифр на

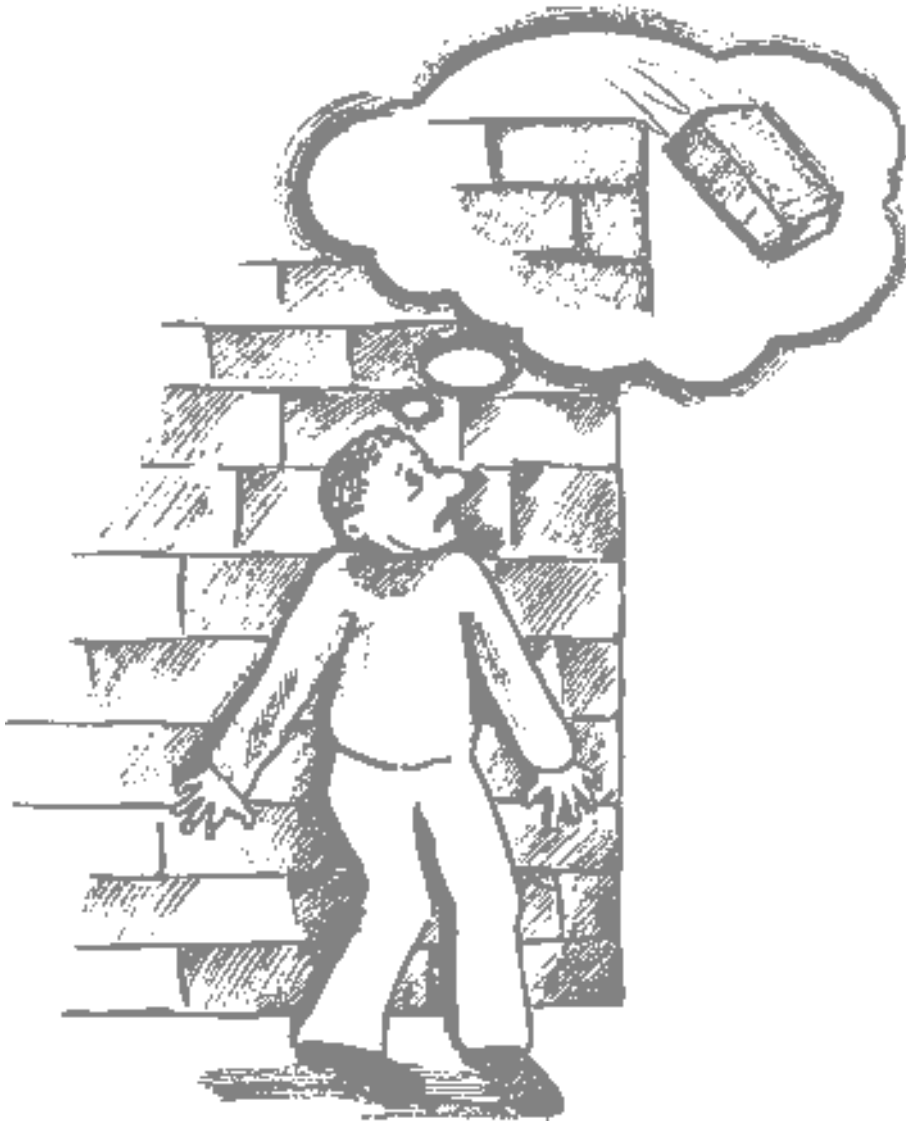
зворотній стороні бланку, тобто цифр за пунктами: 21, 26, 27, 30, 33, 36, 39.

Аналіз результатів

Реактивна, або ситуативна, тривожність характеризується напругою, занепокоєнням, знервованістю. Якщо вона велика, то у людини порушується увага, а іноді й тонка координація рухів.

Особистісна тривожність — це стійкий стан. Вона характеризує схильність людини сприймати великий спектр ситуацій як загрозливі, реагувати на такі ситуації станом тривоги. Дуже висока особистісна тривога прямо пов'язана з наявністю невротичного конфлікту, з емоційними та нервовими зривами, психосоматичними захворюваннями. Тому повідомляти результати цього дослідження при сторонніх заборонено, а сам учасник дослідження має дізнатись про рівень тривожності у якомога коректнішій формі. При

цьому важливо у бесіді підкреслити, що тривожність не є початковою негативною рисою. Певний рівень тривожності — природна та обов'язкова особливість активної особистості. Тому існує оптимальний для кожної людини рівень «корисної тривоги».

Оцінити рівень тривоги за допомогою показників реактивної та особистісної тривожності можна таким чином:

- до 30 — низька тривожність,
- 31–45 — помірна тривожність,
- 46 та більше — висока тривожність.

Тривожність у студентів ВНЗ — достатньо поширене явище. Значні відхилення від рівня помірної тривожності можуть означати, що у людини з'являється тривожність у ситуаціях оцінювання її компетенції. Тоді необхідно переглянути значимість такої ситуації та знайти для себе обґрунтування, що зменшують її суб'єктивну значущість. Крім того, слід перенести свою увагу та акцентуватися на усвідомленні діяльності. Од-

ним з напрямків у складанні рекомендації для певного випадку може стати пошук вправ саморегуляції, створення психологічної підтримки для формування почуття впевненості в успіху.

На відміну від високої тривожності, низька, навпаки, потребує уваги до мотивів діяльності та підвищеного почуття відповідальності. В рідких випадках тривожність у показниках тесту може приховувати за собою захисний психологічний механізм витіснення реальної тривожності або мету досліджуваного «показати себе в кращому вигляді».

*За матеріалами:
Пашукова Т. И., Допира А. И., Дьяконов Г. В.
Психологические исследования:
Практикум по общей психологии
для студентов педагогических вузов.
Учеб. пособие. — М.: Изд-во «Институт
практической психологии», 1996.*

Людмила ГУРЧ,
кандидат економічних
наук, доцент, заступник
директора Українсько-
Арабського інституту
міжнародних відносин
ім. Аверроеса МАУП

XXI століття характеризується розвитком глобалізації та інтеграції у сферах економіки та бізнесу. Поглиблюються міжнародні відносини, зокрема у сфері освіти. Процес міжнародного обміну «носіями» знань отримав назву міжнародної академічної мобільності. Попри бурхливий розвиток інформаційних технологій зв'язку, основним способом «постачання» знань через кордон є переміщення студентів та викладачів.

Перед вищою освітою поставили нові завдання — підготовка професійних кадрів, які зуміють ефективно працювати в умовах глобального ринку. Нині важлива модернізація вищої школи, яка спрямована на підвищення якості, ефективності освіти.

Велика увага приділяється формуванню єдиного світового освітнього простору через зближення підходів різних країн до організації освіти і процесів навчання своїх громадян, а також через визнання документів про освіту країнами світу. Саме відкритий освітній простір сприятиме мобільності студентів та професорсько-викладацького складу.

Реалізації цієї ідеї сприяє Болонський процес. Наведемо декілька положень Болонської декларації:

- студенти Європи мають потребу і право на навчання для здобуття ступенів, що визнаються в Європі, а не тільки в країнах (регіоні), де їх здобуто;

- головною відповідальністю навчальних закладів та установ європейської вищої школи є гарантування того, що вони роблять усе можливе для надання однаково високого рівня кваліфікації своїм студентам [3, с. 77].

Для досягнення цілей Болонської декларації (підвищення конкурентоспроможності європейської системи вищої освіти; підвищення мобільності студентів і, як наслідок, робочої сили у межах європейського простору) були означені такі завдання:

- 1) створення системи кваліфікаційних ступенів вищої освіти (дворівнева система «бакалавр-магістр»);

- 2) створення системи накопичення та переведення залікових одиниць або «кредитів», які даватимуть змогу продовжувати навчання в іншій країні;

- 3) співробітництво в галузі управління якістю;

- 4) створення європейського стандарту вищої освіти;

- 5) мобільність студентів, викладачів, дослідників [9, с. 72].

Відмінність у національних системах вищої освіти може стати справжньою перешкодою економічній глобалізації, а перехід до інформаційної економіки призводить до розширення специфічних вимог (комунікація, відповідальність, уміння працювати в команді, адаптованість) до майбутніх випускників університетів.

Розглянемо поняття «мобільність», «академічна мобільність». Існує багато трактувань цього поняття (табл. 1).

Академічна мобільність студента в Україні — це можливість упродовж періоду навчання провчитись один або більше семестрів в іншому вищому навчальному закладі, де готують фахівців з цієї ж спеціальності із зарахуванням дисциплін (кредитів) та періодів навчання; ефективніше розвивати інтелектуальний потенціал, оскільки студент може самостійно обирати навчальний заклад, курси, предмети.

Мобільність студентів та професорсько-викладацького складу як фактор підвищення конкурентоспроможності вищої освіти України в європейському просторі

Відряження студентів на навчання в інші країни — явище не нове. Більшість європейських країн багато років мають приплив студентів із своїх колишніх колоній. Значна частина молоді з країн Латинської Америки прагне здобути диплом в університетах США та Канади. У період холодної війни вищими навчальними закладами Радянського Союзу і Східної Європи цікавилися студенти держав зі схожою ідеологією. За останні 40 років кількість студентів, які перетинали кордон для здобуття вищої освіти, перевищила темпи поширення самої вищої освіти. За даними ЮНЕСКО, рівень міжнародної мобільності студентів збільшився за останні 25 років на 300%. На думку експертів, до 2010 року кількість студентів, які навчаються за кордоном, становитиме 2,8 млн, а до 2025 року — 4,9 млн.

Мобільність студентів стимулюють різноманітні державні і регіональні програми. Багато країн укладають двосторонні і багатосторонні договори в цій сфері. Найвідоміша європейська програма — «Еразм» (з 1995-го — «Сократ»). У програмі «Еразм» (розпочата 1987 р. для створення загального ринку в Європі) наведені схеми мобільності «Комет», «Лінгва» та ін., мета яких: створити європейську модель вищої освіти. Студентський обмін трактують як засіб розвитку загальноєвропейського рівня спеціалістів і кваліфікованих працівників [10].

Мобільність викладача в Україні — це поширення та запозичення досвіду в іншому навчальному закладі [6].

Хоча мобільність викладацького складу досліджена не так добре, як мобільність студентів, її можна вважати другою за важливістю формою глобалізації вищої освіти. Традиційно міжнародна мобільність професорсько-викладацького складу обумовлена дослідженнями і науковою роботою, але в деяких регіонах і певних напрямках освіти, наприклад, менеджмент і ділове адміністрування, існують спеціальні схеми регіонального і міжнародного тренінгу для молодих дослідників і викладачів.

На мобільність професорсько-викладацького складу сильно впливають географічні відмінності. На одному полюсі розташовані країни з високим рівнем наукової еміграції внаслідок цілеспрямованого залучення наукового персоналу для розширення системи вищої освіти (наприклад, Гонконг), а на іншому — країни з низьким рівнем інтернаціоналізації професорсько-викладацького складу (це країни з високим рівнем національної однорідності, що використовують лише одну мову у навчанні, тому важко знайти спеціалістів, які володіють іноземними мова-

Таблиця 1

№ п/п	Трактування поняття «академічна мобільність»	Джерело
1	а) важлива складова процесу інтеграції вищих навчальних закладів у міжнародний освітній простір; б) період навчання студента в країні, громадянином якої він не є	[2]
2	Виїзд певної кількості студентів для навчання за кордон	[10]
3	Важлива якісна особливість європейського простору, що передбачає обмін людьми між вищими навчальними закладами та між державами	[4]
4	Це можливість обрання найкращих варіантів навчання задля підготовки сучасного фахівця	[3]

ми). США і Великобританія є найбільшими експортерами наукових трудових ресурсів, але водночас кафедри їх університетів дуже привабливі для зарубіжних спеціалістів. У цьому можна перекоонатися, якщо звернути увагу на склад висококваліфікованих працівників наукових кафедр, серед яких немало представників зарубіжних країн [10].

Важливим напрямком міжнародної діяльності Академії є розвиток взаємовигідного співробітництва і встановлення партнерських зв'язків із навчальними закладами зарубіжних країн. Найтісніші зв'язки в МАУП із країнами Сходу, насамперед з арабськими. Нині в стінах МАУП навчаються студенти з багатьох арабських та інших країн. З 2003 року в Академії функціонує Українсько-Арабський інститут міжнародних відносин ім. Аверроеса.

Із метою подальшого розвитку двостороннього співробітництва у сфері освіти на початку минулого року Президент Академії Георгій Васильович Щокін здійснив поїздку до Сирії, Лівану та Єгипту, де зустрівся з Генеральним секретарем Ліги арабських країн Амр Муссою, а також представниками вищих навчальних закладів та організацій, які скеровують студентів на навчання до України. Нині Сирія розглядає пропозицію про визнання дипломів МАУП та створення на їх базі Академії Українсько-Сирійського центру.

Велика увага в Академії приділяється організації навчання іноземних громадян. З 2001 року функціонує Міжнародний підготовчий інститут (МПП) ім. А. Акаєва, котрий займається довузівською підготовкою іноземних громадян. До структури МПП належать деканат по роботі з іноземцями, підготовче відділення, кафедри гуманітарних та природничих дисциплін, відділ реєстрації та обліку іноземних студентів.

За чотири роки функціонування інституту кількість студентського контингенту помітно зростає (табл. 2). Нині в Академії навчається молодь із 24-х країн світу.

Необхідно зазначити, що після закінчення МПП іноземні студенти здобувають сертифікат державного зразка, що дає їм змогу продовжувати своє навчання як у МАУП, так і в іншому навчальному закладі України.

Мобільність в Україні

Важливим кроком розвитку мобільності в нашій країні є побудова системи національної мобільності, яка дасть можливість здобути високий та якісний освітній і науковий рівні при поміркованих витратах. Обговорення різноманітних аспектів розвитку національної мобільності потрібне для напрацювання рекомендацій щодо формулювання завдань, створення організаційно-правових механізмів та визначення джерел фінансування розвитку національної мобільності професорсько-викладацького складу та студентів в Україні, зокрема, напрацювання проектів нормативних документів із цих питань.

Щоб досягти такого стану, коли можливість вільного вибору місця і часу навчання стане для студента об'єктивною реальністю, потрібно всім національним системам пройти дуже складний шлях. Для цього слід зіставити національні і міжнародні класифікатори професій, їх функціональні параметри, критерії оцінки освітньо-кваліфікаційного рівня, однозначність підходів до нормативної і варіативної складової змісту підготовки у кожному напрямку і спеціальності, тотожність навчальних планів за обсягами і характером практичної підготовки, адекватність в організації технології проведення, структурі засобів державної діагностики знань студентів на одних і тих самих освітньо-кваліфікаційних рівнях, створення міжнародної нормативно-правової бази здійснення цього руху, вирішення проблем оплати за навчання. Висока якість освіти, як відомо з практики управління у вищій школі західних країн, досягається за умови глибокої індивідуалізації навчання, коли ядром навчального плану студента є обов'язкові дисципліни, а далі він сам створює його варіативну час-

Таблиця 2

Динаміка зростання контингенту іноземних студентів МПП МАУП

№ п/п	Показник	2001–2002 навч. рік	2002–2003 навч. рік	% зростання до попереднього року	2003–2004 навч. рік	% зростання до попереднього року	2004–2005 навч. рік	% зростання до попереднього року	План на 2005–2006 навч. рік	% зростання до попереднього року
	Усього навчалося іноземців	139	270	+94,2	388	+43,7	477	+23	559	+18
1	Зокрема: вища освіта та післядипломна освіта	32	83	+159,3	127	+53	201	+65	259	+29
2	довузівська підготовка	107	187	+74,7	261	+39,5	280	+7,2	300	+8,6

тину, яка відображає спеціалізацію підготовки відповідно до структурно-логічної схеми [3, с. 79].

Необхідні такі структурні перетворення: модернізація системи контролю якості освіти, використання європейських стандартів якості, узгодження дворівневої системи з європейською моделлю, запровадження загальноєвропейських кредитних заліків і термінів навчання, участь у європейській мережі гарантування якості у вищій освіті (система *ENQA*), запровадження вченого ступеня доктора філософії.

Однією з вимог Болонської декларації є забезпечення якості освіти та розробка порівняльних критеріїв та методів оцінювання якості знань, запровадження кредитної системи. Пропонується запровадити у всіх національних системах освіти облік трудомісткості навчальної роботи в кредитах. За основу слід брати Європейську кредитну трансферну систему (*ECTS*), зробивши її накопичувальною, здатною діяти в межах концепції «навчання впродовж усього життя».

Європейську систему *ECTS* запропонували 1989 року в структурі *ERASMUS* для розвитку мобільності студентів університетів. Ця програма допомагає визначити термін навчання за кордоном, підвищує якість і кількість студентської мобільності в Європі. Нещодавно *ECTS* почала застосовувати накопичувальну систему, яка виконується на рівні навчальної установи, регіональному, національному та європейському рівнях. *ECTS* засновано на конвенції про 60 кредитів за 1 академічний рік. Обсяг робіт студента за повний робочий час навчальної програми в Європі становить переважно 36–40 тижнів на рік, коли один кредит становить 24–30 робочих годин. Обсяг визначається часом, за який пересічний студент отримує необхідний результат навчання.

Повний обсяг робіт, потрібний для закінчення першого рівня циклу, становить три–чотири роки (240 кредитів). Студентський обсяг робіт в *ECTS* враховує час перебування на лекціях, семінарах, час для самостійних робіт, підготовки до іспитів, їх складання тощо. Кредити поширюються на всі компоненти навчальної програми (модулі, курси, дисертаційні роботи) [5].

На виконання рішення колегії Міністерства освіти і науки України від 24 квітня 2003 року розпочато педагогічний експеримент щодо запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах III–IV рівнів акредитації.

Із 1 вересня 2004/2005 навчального року у педагогічному експерименті беруть участь 104 вищі навчальні заклади III–IV рівнів акредитації. В експерименті задіяно понад 120 тис. студентів (5189 академічних груп), які навчаються за 75 напрямками підготовки [8].

Для досягнення мети експерименту та перевірки його результатів за координацією Міністерства освіти і науки України у ВНЗ постійно діють навчальні семінари з науково-педагогічними працівниками, проводиться робота щодо створення методичних матеріалів з адаптації навчальних планів і робочих навчальних програм дисциплін до положень Болонського процесу.

На початок 2004/2005 навчального року у вищих навчальних закладах розроблено тимчасові положення про КМСОНП (кредитно-модульна система організації навчального процесу), підготовлено програми навчання (експериментальні навчальні плани), які, крім основних складових навчального плану, містять інформацію про обсяг навчальної дисципліни у кредитах *ECTS*, адаптовано шкалу оцінювання знань студентів навчальних закладів до шкали *ECTS*.

Поширюється застосування модульних технологій поточного та підсумкового контролю знань, впровадження об'єктивного педагогічного контролю, зокрема тестових технологій.

Експеримент об'єктивно зумовив певне підвищення статусу та ролі студента як суб'єкта освітньої діяльності завдяки його участі у формуванні індивідуального навчального плану, підвищенню його відповідальності за результатами навчання, самоорганізації власної освіти (системність та систематичність індивідуальної і самостійної роботи), участі в управлінні навчальним процесом.

Перші результати педагогічного експерименту засвідчили, що для досягнення його мети існує необхідність удосконалення запроваджених та напрацьованих нових підходів.

Існує потреба розширити педагогічний експеримент задля забезпечення в повному обсязі гармонізації вищої освіти в Україні зі змістом та організацією освітньої діяльності, які відповідають вимогам Болонського процесу.

Перед Міністерством освіти і науки України та учасниками педагогічного експерименту постають завдання:

- вдосконалювати навчально-методичне забезпечення кредитно-модульної системи організації навчального процесу;
- вдосконалювати законодавчу базу України з питань забезпечення гарантії якості вищої освіти, мобільності студентів, викладачів, науковців, випускників та можливості здобути вищу освіту і навчатись упродовж всього життя;
- продовжувати моніторинг педагогічного експерименту у вищих навчальних закладах з метою виявлення, узагальнення та поширення кращого досвіду;
- спрямувати зусилля науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації на підготовку навчально-методичного і програмного забезпечення, особливо на організацій-

но-методичне забезпечення самостійної роботи студентів.

Нині ми вже можемо зазначити, що Міністерство освіти і науки України Наказом № 812 від 20.10.2004 р. «Про особливості впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу» в пункті 3 встановило, що:

- розмір кредиту *ECTS* для напрямів підготовки (спеціальностей), з яких проводиться педагогічний експеримент, становить 36 академічних годин. Нормативна кількість залікових одиниць на один навчальний рік — 60 кредитів *ECTS*;

- кількість кредитів *ECTS* на навчальну дисципліну визначається діленням загального обсягу годин із навчальної дисципліни на ціну кредиту (з округленням до 0,5 кредиту). Загальний обсяг годин із навчальної дисципліни повинен враховувати час на проведення лекцій, практичних, семінарських та лабораторних занять, консультацій, практик, самостійної та індивідуальної роботи і контрольних заходів;

- у навчальних та робочих планах експериментальних напрямків підготовки (спеціальностей) додається додаткова графа «Кредити *ECTS*»;

- в академічній довідці в графі «Години» через дріб зазначається кількість кредитів *ECTS*, а у графі «Оцінки» через дріб — оцінка за шкалою *ECTS* [8].

Також у Законі (пункт 5.1.) зазначено, що до кінця 2004/2005 навчального року має бути впорядкована термінологія кредитно-модульної системи організації навчального процесу та створений тлумачний словник.

Шляхи вирішення та вдосконалення

Підготовка української вищої школи до академічної мобільності може мати два етапи. Перший етап — переміщення студентства між ВНЗ України. Нині навіть при переведенні з одного навчального закладу до іншого в межах однієї спеціальності можливе виникнення суттєвої академічної різниці, хоча всі навчальні заклади країни діють згідно із затвердженими стандартами вищої освіти.

Другий етап — системне партнерство ВНЗ, де мобільність є частиною відносин, на які впливають такі фактори:

- місцезонавання ВНЗ (у різних конкурентних середовищах або в єдиному);
- фінансова скоординованість навчання в різних навчальних закладах;
- паритетність, особливо в обміні студентів, які навчаються на умовах державного замовлення [3, с. 80].

Необхідно відповісти на запитання: «Як надати можливість студентам України використати права щодо полегшення доступу мешканцям кожної країни Європи і студентам навчальних закладів до освітніх ресурсів та ринків праці інших країн» (Лісабонська конвенція, Сорбонська і Болонська декларації).

Зазначимо три принципи, які є найважливішими для виконання в нашій державі: мобільність членів освітянського простору, насамперед студентів, привабливість освітянських послуг та можливість працевлаштування [4]. Об'єднує ці три принципи те, що вони не стосуються безпосередньо системи освіти, це — прерогатива держави. У вітчизняних умовах можуть бути виконані під час соціоекономічного інтегрування країни в європейський простір.

В Україні мобільності заважають системні невідповідності, візовий режим, економічні характеристики нашої країни, зрештою, різниця між рівнем життя в Україні та країнах ЄС. Але, коли йдеться про інтернаціоналізацію освіти — зусилля держави мають бути ексклюзивними.

Привабливість ВНЗ для студентів — це комплексна компонента, яка враховує перспективу для кар'єри, якість та вартість навчання і проживання, доступність побутових послуг, відповідність до європейських освітніх стандартів тощо.

Працевлаштування — це третій принцип забезпечення прав людини на транснаціональну освіту. Болонська декларація підтвердила, що можливість влаштування на роботу — це основне питання для вищих навчальних закладів у всій Європі; це стратегічна мета, яка не має альтернативи. Працевлаштування — це індикатор успіхів усього Болонського процесу в цілому. Він настільки важливий, що в дискусіях про доцільний термін навчання на будь-якому рівні учасники дійшли висновку, що навчатися, використовуючи принцип «навчання через усе життя», потрібно доти, доки не знайдеш роботи.

Запровадження мобільності в Україні передбачає:

- заснування в організаційно-функціональній структурі ВНЗ міжнародного офісу та бюро для організації обміну студентами та викладачами;
- створення банку даних про світові, європейські та національні університети і їх навчальні матеріали;
- інтернаціоналізація та скоординованість навчальних планів;
- впровадження кредитно-модульної системи *ECTS*;
- розробка веб-сторінок, які б відображали процеси, що відбуваються у створених консорціумах;
- створення необхідної системи кураторства, яка допомогла б студентам та викладачам у практичній реалізації їхніх потреб щодо мобільності;
- організація студентських служб для адаптації студентів у новому середовищі;
- створення нової системи підвищення кваліфікації та перепідготовки для професорсько-викладацького складу, яка задовольняла б потреби ринкової економіки України для реалізації важливого загальноєвропейського принципу «освіта через усе життя»;
- упорядкувати систему наукових ступенів в Україні, яка відповідала б міжнародним стандартам. Згідно з Берлінським комюніке 2003 року, нам було б вигід-

но до наявної системи «кандидата та доктора наук» додати науковий ступінь «доктора філософії» [4]. Для багатьох науковців були б зняті перешкоди у мобільності на європейському науковому й освітянському просторах. Традиційна ж система наукових ступенів була б, як і раніше, затребувана на внутрішньому ринку праці до того часу, поки доля як першої, так і другої систем остаточно не вирішиться у майбутньому;

- Міністерство освіти і науки має упорядкувати термінологію мобільності студентів та професорсько-викладацького складу в Україні, та створити відповідний тлумачний словник.

Висновок

У вищу освіту європейського простору можуть увійти держави, які повністю сприяють студентському самовиявленню, яке забезпечує золота тріада — мобільність, привабливість, працевлаштування.

Орієнтація на Болонський процес не має призводити до надмірної перебудови вітчизняної системи освіти. Навпаки, їй стан потрібно глибоко осмислити, порівнявши з європейськими критеріями і стандартами, та визначити можливості вдосконалення на новому етапі. При цьому еволюцію системи освіти не слід відокремлювати від інших сфер суспільства. Вона має розвиватися у гармонійному взаємозв'язку з суспільством у цілому, беручи на себе роль його провідника.

На сучасному етапі концепцію реформування вищої освіти слід докорінно переглянути, а також необхідно створити програму послідовного її зближення з європейським освітнім і науковим простором.

Уряд України має прийняти політичне рішення, яке б сприяло проведенню зазначених реформ та було б покладено в основу зовнішньої політики держави, спрямованої на інтеграцію вітчизняної системи вищої освіти в європейський простір.

Ми вступаємо до Болонського процесу. На цьому шляху важливо аби наші перетворення не виявились поверховими, косметичними і не звелися лише до конференцій і обговорень. Вони мають досягти бажаної мети: дати молоді змогу, співпрацюючи з Європою, розбудувати Україну і зробити нас громадянами європейського континенту. Українська вища освіта має глибокі та славетні традиції. Спираючись на власний та запозичуючи закордонний досвід, необхідно впроваджувати раціональне своє.

Отже, академічна мобільність стає невід'ємною складовою сучасної освіти і зростатиме надалі. Для України досягнення ефективної міжнародної академічної мобільності в контексті Болонського процесу реально лише за умови створення продуктивної системи національної мобільності, нормативно-правової бази, організаційно-економічного механізму, визначення джерел фінансування та готовності до партнерства.

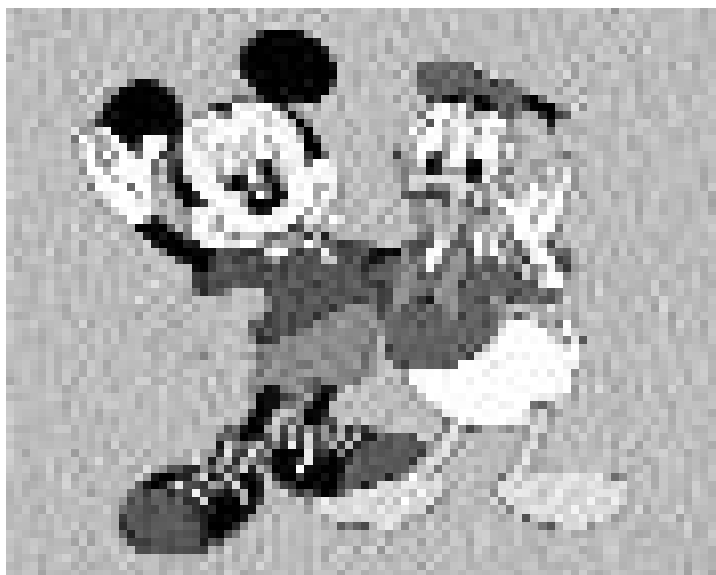
Література

1. Белов В. А. Проблемы формирования и реализации концепции международной академической мобильности в России // <http://www.prof.msu.ru>
2. Бринёв С. Н., Чуюнов Р. А. Академическая мобильность студентов как фактор развития процесса интернационализации образования // <http://www.prof.msu.ru>
3. Гуляева Н. М. Мобильність викладачів і студентів: проблеми та орієнтири // Матеріали VI щорічної міжнародної конференції «Розбудова менеджмент-освіти в Україні» (17–19 лютого 2005 року м. Дніпропетровськ). — К.: Навч.-метод. центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2005. — С. 76–81.
4. Згуровський М. З. Болонський процес — структурна реформа вищої освіти на європейському просторі // <http://www.idn.polynet.lviv.ua>
5. Карпенко М. М. Пріоритети розвитку вищої освіти в Україні в руслі загальноєвропейських тенденцій // <http://www.niurr.gov.ua>
6. Секційне засідання «Мобільність професорсько-викладацького складу та студентів в Україні. Переваги обміну ідеями та досвідом» / Матеріали VI щорічної міжнародної конференції «Розбудова менеджмент-освіти в Україні». — Дніпропетровськ, 2005.
7. Менеджмент та бізнес-освіта України в глобальному конкурентному середовищі // Матеріали VI щорічної міжнародної конференції «Розбудова менеджмент-освіти в Україні» (17–19 лютого 2005 року, м. Дніпропетровськ). — К.: Навч.-метод. центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2005. — С. 186.
8. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу. Документи і матеріали. Травень–грудень 2004 р. — Ч. II / Упорядники: М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубіянко, І. І. Бабин — Тернопіль: Вид-во ім. В. Гнатюка, 2005. — С. 188.
9. Савченко О. І., Несторенко Р. О. Створення міжнародних та національних університетських консорціумів як запорука успішного розвитку бізнес-освіти // Матеріали VI щорічної міжнародної конференції «Розбудова менеджмент-освіти в Україні» (17–19 лютого 2005 року, м. Дніпропетровськ). — К.: Навч.-метод. центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2005. — С. 71–76.
10. Сагинова О. В. Интернационализация высшего образования как фактор конкурентоспособности // <http://www.marketologi.ru>
11. Старенька І. Болонський процес. Перспективи впровадження в Україні // <http://www.health-ua.com>
12. Яценко Л. А. Трансформации системы высшего (университетского) образования Украины в постсоветский период // <http://www.charko.narod.ru>

рубриці
«ПЕРСОНАЛ-ДАЙДЖЕСТ»:

СКАНДАЛ
У «МУЛЬТЯШНІЙ»
КОРПОРАЦІЇ
WALT DISNEY Co

Скандал у «мультяшній» корпорації Walt Disney Co

Американську Walt Disney Company, третю за розмірами медіа-компанію у світі, засновану легендарним мультиплікатором Уолтом Діснеєм у 1930-ті роки, у новому тисячолітті не залишають корпоративні скандали. Здавалося б, чвари несумісні з назвою бренду Disney (орієнтованого переважно на дитячу аудиторію), який виник після появи на TV-екранах першого діснеєвського мультиплікаційного фільму про добре мишеня на ім'я Пароплавчик Віллі. Однак світ бізнесу нещадний. Він стер позолоту з овіяного легендою бренду Disney, оголивши з легкої подачі її акціонерів всі промахи керівництва компанії. Так, за останній рік Walt Disney довелося пережити бунт у раді директорів, невдалу спробу ворожого поглинання найбільшим у країні кабельним оператором Comcast, публічні незгоди з партнерами Pixar й Miramax, збурювання акціонерів, які змусили керівника компанії — Майкла Айзнера відмовитися від подальшого виконання обов'язків глави ради директорів. Він залишився на пості генерального директора, пообіцявши піти у відставку після закінчення терміну свого контракту, до 2006 року.

Нині *Walt Disney Co* — компанія, якій належать популярна телевізійна мережа *ABC network* і пакети акцій низки каналів кабельного телебачення, зокрема *ESPN* й *A&E Television Networks*, а також права на дитячі парки *Walt Disney World* й *Disneyland*. *Walt Disney* належать авторські права на безліч мультиплікаційних персонажів, найвідомішим з яких є Міккі-Маус. Компанія випускає мульт- і кінофільми в партнерстві зі студіями *Touchstone*, *Hollywood Pictures* й *Miramax*.

Підрозділу *Walt Disney World Resort* підпорядковані тематичні парки: *Magic Kingdom*, *Epcot*, *Disney-MGM Studios* і *Disney's Animal Kingdom*, готелі й вілли, парки водних розваг, кафе і роздрібні торговельні підприємства та ін. Підрозділу *Walt Disney Internet Group* належать *web*-сайти *ABC.com.*, *Disney Online*, *GO.com.* і *ESPN.com.* *Walt Disney* видає компакт-диски, аудіо- й відеокасети, книги й журнали, орієнтовані на дитячу аудиторію. Компанія також надає послуги розробки дизайну й допомоги в будівництві будинків і парків розваг. Основні конкуренти корпорації — компанії *AOL Time Warner*, *NBC* й *Viacom*, основні вороги акціонерів корпорації, як виявилось, — її глава правління й рада директорів.

У листопаді 2004 року в США почався гучний судовий процес щодо керівництва корпорації. Акціонери всесвітньо відомої компанії висунули позов проти свого начальства, зокрема Майкла Айзнера, з обвинуваченням у прийнятті неправильних рішень, які спричинили серйозні витрати фінансів.

Власники *Walt Disney Company* домагалися судового процесу упродовж останніх семи років із моменту звільнення в грудні 1996 року з компанії її президента Майкла Овіца. У компанію Овіца на роботу запросив його давній друг, який займав тоді посади глави ради директорів компанії і генерального директора — Майкл Айзнер.

Попри багаторічне знайомство й однакові імена, товаришам так і не вдалося спрацювати-ся, і Айзнеру, як главі корпорації, довелося на-

віть завчасно перервати контракт із Овіцом, який перебував на своїй посаді лише 14 місяців.

При цьому, очевидно, щоб не кривдити свого друга, глава *Disney Co* вирішив виплатити йому як моральну компенсацію пенсійну страховку в розмірі 140 млн доларів. Такий крок відразу спричинив негативну реакцію з боку акціонерів компанії.

За їхнім переко-нанням, коли Овіц займав цю посаду,

справи компанії пішли значно гірше, і його дійсно необхідно було звільнити. Але не так, як це зробив Айзнер — з виплатою солідної винагороди, — а за службовою невідповідністю. У підсумку акціонери почали наполегливо домагатися від керівництва компанії повернення пенсійної страховки.

Їх боротьба загострилася півтора роки тому, коли члени ради директорів компанії, серед яких був і племінник її засновника, Уолта Діснея, почали рішуче виступати проти Майкла Айзнера й методів його роботи як генерального директора.

У цілому ж розслідування діяльності Майкла Овіца на президентській посаді триває сім останніх років. За цей час знайдено цікаві факти фінансових вчинків пана Овіца-президента. Наприклад, слідство виявило цілу низку «цікавих» дріб'язків, що викликали збурювання акціонерів.

Відновлення офісу, відповідно до запитів Овіца, обійшлося власникам компанії у 2 млн доларів, серед устаткування там була навіть пересувна рентгенівська установка вартістю 6,1 тис. доларів. Крім того, як виявилось, Овіц витратив гроші акціонерів на оренду машин для себе, домашній кінотеатр, різдвяні подарунки. Він приймав у себе в будинку підлеглих, а потім виставляв компанії рахунок — по 125 дол.

за гостя; тільки на квіти для таких прийомів Овіцу виділили майже 10 тис. доларів.

У цілому ж збиток, нанесений Овіцем акціонерам, слідство оцінює в 200 млн доларів. Причому спроби звалити все на самого Айзнера не витримують жодної критики: у слідства є докази, що рада директорів схвалювала і призначення Овіца, і його вчинки на посаді президента, й умови його звільнення. Нині з боку ради звучать твердження, що Айзнер поведився в компанії так, начебто це його власне королівство, але відповідальності це з них не зніме.

Аналітики інвестиційного банку *Merrill Lynch* переконані, що процес над Овіцом є «фінансово неспроможним». Навіть якщо компанія програє, всі директори повністю застраховані, і *Disney*, очевидно, не виділятиме значні суми на відповідні цілі.

Тим більше, що за останні п'ять років компанія пережила чимало судових розглядів, більшість із яких прогала. Так, 2000 року суд зобов'язав медіа-концерн виплатити 240 млн дол. двом бізнесменам за вкрадену в них ідею створення спортивного комплексу *Wide World of Sport*, який був побудований у парку *Walt Disney World* у Флориді.

Потім із позовом про незаконне використання впровадженої в Діснейлендах автоматичної системи продажу квитків *FastPass* проти компанії заявив винахідник з Теннессі Роберт Кейс.

Розслідування щодо *Walt Disney* почала й Комісія з цінних паперів і бірж США (*SEC*). За даними *SEC*, компанія не розкрила у звітах з 1999 по 2001 рік грошові виплати й компенсації деяким директорам. А найцікавіше в цій ситуації те, що всі менеджери, які отримували незаконні премії, є родичами топ-менеджерів або членів ради директорів американської медіа-корпорації.

Так, діти колишніх членів ради директорів Ревети Боуверс, Раймонда Ватсона й Стенлі Голда отримували щорічну компенсацію від 60 до 150 тис. доларів. Цікаво, що перші двоє зі згаданих директорів входили до складу комітету, який визначає суми зарплат і винагород вищого менеджменту *Walt Disney*.

При цьому у рекомендаціях Нью-Йоркської фондової біржі (*NYSE*), де обертається більшість паперів *Disney*, зазначено, що «незалежного директора не можна вважати незацікавленою особою, якщо члени його родини працюють у компанії або працювали в ній упродовж останніх п'яти років».

Крім дітей членів ради директорів, на Міккі-Маусі заробила дружина Джона Брісона, виконавчого директора телекомпанії *Lifetime Televi-*

tion, 50-відсоткової «доньки» *Disney*, яка отримувала щорічні компенсації на суму близько 1 млн доларів. Комісія з цінних паперів і бірж США з'ясувала, що американська медіакорпорація приховала регулярні виплати сумою 200 тис. дол. компанії *Air Shamrock Inc.*, власником якої в 1999–2001 роки був племінник Уолта Діснея — Рій Дісней. Ця компанія здійснювала транспортування повітрям високопоставлених співробітників *Disney* у їхніх особистих і комерційних цілях.

На думку експертів, якщо компанія орієнтована на бізнес, для неї не припустиме прийняття родичів на роботу. Адже йдеться не стільки про імідж, скільки про конкурентноздатність на ринку й ефективність бізнесу.

У свою чергу Айзнер сприймає невдачі останнього часу як частину загальної циклічної кризи й стверджує, що вжиті для виправлення ситуації заходи поступово починають давати плоди. Він абсолютно впевнений, що зуміє передати спадкоємцю компанію в прекрасному стані. Айзнер нагадує ЗМІ, що «ще вісім років тому вирішив, що допрацюю до 2006 року і піду. Тоді я уклав договір на десять років. При цьому я, зрозуміло, знав, що на той час мені виповниться 63 або 64 роки, і я буду главою *Disney* 22 роки».

На загальних зборах акціонерів, за підсумками 2004 року, Айзнера звільнили, правда, усього з однієї його посади — глави ради директорів. Посаду гендиректора він зберіг.

Рекрутингове агентство *Heidrick & Struggles*, найняте *Disney* для пошуків спадкоємця на Айзнера, зобов'язалося упродовж 3–4 місяців представити кандидатури на розгляд. Серед можливих кандидатів — виконавчий директор *News Corporation* Пітер Чернін, Мег Уйтман із компанії *e-Bay* і декілька керівників, які колись працювали в *Disney*, зокрема, Стів Берк, який нині працює на *Comcast*, і Пол Пресслер із *Gap*. Компанія також повинна підшукати нового главу ради директорів замість колишнього сенатора Джорджа Мітчелла, який ще не встиг очолити раду замість Айзнера, а вже натякнув про своє можливе звільнення.

Водночас Айзнер заявляє, що є людина, здатна зайняти пост генерального директора після його звільнення — виконавчий директор *Disney* Боб Айгер. «*Disney* складається з безлічі маленьких структурних одиниць, — каже він. — Я докладу всіх зусиль, щоб кожна з них — мультиплікація й художні фільми, телебачення і бродвейські мюзикли, архітектура і спорт — рухалася вперед із макси-

мальною швидкістю з однієї частини світу в іншу під керівництвом енергійного і відданого лідера, якому підпорядковуються прекрасні люди. Боб — саме цей лідер».

Аналітики нині вважають, що хто б не став у керма корпорації, він успадкує компанію, яка в стані задовольнити будь-які вимоги акціонерів — викупити в них акції або виплатити дивіденди. І сам Айзнер впевнено заявляє, «якщо вам здається, що ваша компанія недооцінена, або передчуваєте в найближчому майбутньому її значний ріст, краща інвестиція, що ви можете зробити — придбати її ж акції».

Фахівці *Deutsche Bank* бачать значні перспективи росту у 2005 році і вважають, що критикам *Disney* приділяється «набагато більше уваги, ніж вони заслуговують». На думку експертів із брокерської фірми *AG Edwards*, *Disney* «піймав висхідну хвилю економічного циклу».

В *UBS* зазначають, що успішна діяльність *ABC*, що впевнено просувається вперед і непогано виглядає на тлі своїх конкурентів, здатна окупити збитки, а таких набралось чимало — близько 12 млрд дол., і забезпечити блискучі результати для нового виконавчого директора.

Це підтверджують і фінансові результати корпорації. Нагадаємо, що чистий прибуток компанії *Walt Disney Co* в 2004 фінансовому році, що завершився 30 вересня 2004 року, порівняно з попереднім роком збільшився на 85%. Чистий прибуток *Walt Disney*, за підсумками фінансового року, становив 2,34 млрд дол. проти 1,26 млрд дол. в 2003. Річний дохід компанії становив 30,75 млрд дол. і на 14% перевищив показник 2003 року.

Підготувала Віра ЄВТУШИНА
(За матеріалами видань
Financial Times, Forbes, FORTUNE)

НОВИНИ АКАДЕМІЇ

МАУП зміцнює дружні зв'язки

Недавно в Українсько-Азербайджанському інституті соціальних наук ім. Гейдара Алієва відзначали річницю від дня народження Президента Азербайджанської Республіки. На громадсько-

Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Азербайджан в Україні Алієв Талат Мусеїб оглу

політичні читання пам'яті Гейдара Алієва зібралися викладачі та студенти інституту.

Відвідав святкування і Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Азербайджан в Україні Алієв Талат Мусеїб оглу. Посол розповів про складні моменти в історії азербайджанського народу, визначальну роль Гейдара Алієва в економічному та політичному розвитку країни. Учасників зібрання привітав ректор МАУП Микола Головатий, особливо відзначивши давню і плідну дружбу Академії з азербайджанськими колегами та Посольством Азербайджану в Україні, адже не лише один з інститутів МАУП названо ім'ям видатного азербайджанського лідера, — тут є й чимале студентське земляцтво. Студенти з Азербайджану успішно навчаються в різних інститутах МАУП, оволодіваючи такими спеціальностями, як соціолог, політолог та ін. Під час засідання українські та азербайджанські студенти виступили з доповідя-

ми на соціально-політичні, геополітичні та культурні теми, зокрема про міждержавні стосунки між Україною та Азербайджаном та особливості становлення політичних систем у двох країнах.

Листи

Діалог цивілізацій отримає нові перспективи в ООН

*Президенту МАУП
панові Георгію Щокіну*

Шановний пане Щокін!

Маю за честь довести до відома, що на прохання Ісламської Республіки Іран Генеральна Асамблея ООН 2001 року затвердила всесвітній регламент Діалогу між цивілізаціями та його практичну програму за № А/RES/56/6. У цій резолюції від усіх держав, державних і недержавних організацій, громадських інститутів вимагалася практична реалізація відповідних шляхів і засобів на національному, регіональному та міжнародному рівнях задля зміцнення ідеї між цивілізаціями. Крім того, вимагалася, щоб Генеральний секретар ООН 2005 року, напередодні проведення сесії Генеральної Асамблеї, надав звіт про виконавчі положення щодо зміцнення ідеї Діалогу між цивілізаціями.

Ісламська Республіка Іран, як основоположник та головний носій цієї ідеї, відіграє ключову й активну роль у підготовці доповіді Генерального секретаря. У зв'язку з цим Посольство буде вдячним за розпорядження направити до кінця червня поточного року звіт про проведення Четвертої конференції на тему діалогу між цивілізаціями у Вашій Академії через Міністерство закордонних справ України або безпосередньо на адресу Секретаріату ООН:

ECOSOC AND INTERORGANIZATIONAL COOPERATION BRANCH, DEPT. OF ECOSOC
FAX No: 001-212-963-7454,

а копії цього звіту — на електронну адресу Представництва Ісламської Республіки Іран в ООН: missionofirantoum@yahoo.com.

*Бахман Тахеріян Мобаракє,
Посол Ісламської Республіки Іран*

Осередок освіти в Євпаторії

Президенту Міжрегіональної Академії управління персоналом панові Георгію Щокіну

Вельмишановний Георгію Васильовичу!

Євпаторійська міська Рада, громадськість висловлюють Вам глибоку вдячність за підвищення освітнього рівня в м. Євпаторії, за вагомий внесок у виховання та освіту підростаючого покоління українського народу. Наше місто невелике, але завдяки Євпаторійському відділенню Міжрегіональної Академії управління персоналом, воно стало центром вищої освіти в північно-західному Криму. Відділення готує фахівців різноманітних професійних напрямків, їх високий рівень освітньої підготовки позитивно відображається не тільки на економічному, але й на громадсько-політичному кліматі Криму.

Євпаторійське відділення МАУП, яке очолює директор О. М. Сопко, виконує велику роботу в цьому напрямку, постійно розвиваючи навчальну базу, налагоджуючи зв'язок з місцевими органами влади та громадськістю. Разом зі створенням денної форми навчання, безперечно, покращиться робота з підготовки достойних українських фахівців. Мешканці м. Євпаторії, інших населених пунктів Криму: м. Саки, смт. Чорноморське, смт. Роздольне, м. Красноперекіпськ, взагалі всього Криму — із задоволенням отримують освіту в Вашому вищому навчальному закладі.

Євпаторійським відділенням МАУП виконується велика громадсько-політична робота: зустрічі з громадськістю, молоддю, депутатами місцевих органів влади з питань патріотичного виховання, розповсюджується газета «ПЕРСОНАЛ Плюс» та журнал «ПЕРСОНАЛ». Зараз, як мені стало відомо, вживаються заходи до створення осередку Української консервативної партії.

Я, особисто, отримую другу вищу освіту в цьому відділенні МАУП та спостерігаю щоденне зростання якості роботи колективу та директора, багато що робиться для розвитку та підняття престижу Міжрегіональної Академії управління персоналом та Вас, як її керівника. На наступний рік в мене стоїть питання про вищу освіту дочки, й вона з задоволенням обере Ваш навчальний заклад.

Прийміть щиро подяку від мене, моїх виборців, мешканців м. Євпаторії за такий чудовий навчальний заклад, за такий гарний колектив та його керівника директора О. М. Сопка.

*З повагою,
депутат Євпаторійської міської Ради
О. Я. Великий*

Попит на видання МАУП

Українська Академія аграрних наук
Державна наукова сільськогосподарська бібліотека

Президенту Міжрегіональної Академії управління персоналом панові Георгію Щокіну

Шановний Георгію Васильовичу!

Державна наукова сільськогосподарська бібліотека УААН — державний галузевий депозитарій, головний координаційний, науково-дослідний, бібліотечно-інформаційний і методичний центр мережі сільськогосподарських бібліотек України — протягом кількох останніх років не фінансується в достатньому обсязі Президією УААН на придбання літератури. Фонди в переважній більшості поповнюються за рахунок спонсорської допомоги.

Сподіваємося і на Вашу підтримку, тому просимо безкоштовно передати біографічний довідник «Видатні постаті України», підготовлений довіреним Вам колективом, що, безперечно, є найповнішим і найпрезентабельнішим науково-популярним виданням за роки незалежності України.

Наперед щиро вдячні.

*З повагою,
директор ДНСГБ УААН,
професор В. А. Вергунов*

Гості Академії

Українсько-Арабський інститут міжнародних відносин ім. Аверроеса МАУП відвідала лівійська академічна делегація на чолі з професором Лівійського університету, доктором філософських наук Раджаб Абу Дабусом.

Зустрівшись з керівництвом Інституту, пан Абу Дабус високо оцінив роль вищого навчального закладу Академії у розвитку і зміцненні українсько-арабських відносин і наголосив на ролі і значенні МАУП у підготовці фахівців-професіоналів.

Професор Абу Дабус прочитав лекцію студентам на тему: «Лівія і джамахірійська система», у якій детально розповів про історію Лівії у період колонізації, а також боротьбу лівійського народу за незалежність. Докладно професор зупинився і на лівійській революції, яку очолив Муаммар Каддафі, і на успіхах рідної країни після революції.

Цікаво було послухати і про значення третьої «світової» теорії Каддафі, яку було закладено в «Зелену книгу». Абу Дабус наголосив на значенні

«Зеленої книги» не лише для Лівії, а й для всього світу як унікального прикладу встановлення істинної влади народу.

Студенти з великою увагою слухали лекцію і ставили цікаві запитання.

На згадку про відвідини Академії професорові Абу Дабусу подарували книжку «Внесок МАУП і МКА у зміцнення українсько-арабських відносин».

Наука управління

В Українсько-Російському інституті менеджменту і бізнесу ім. Б. Єльцина МАУП відбулася студентська науково-практична конференція «Проблеми управління бізнесом», організована кафедрою управління бізнесом. У науковому зібранні взяли участь студенти, аспіранти, докторанти і викладачі Президентського та Всеукраїнського університетів Міжрегіональної Академії управління персоналом.

Привітали студентів, науковців та дослідників директор інституту, доктор політичних наук, професор Олександр Антонюк та завідувач кафедри управління бізнесом, доктор економічних наук, професор Олександр Куроченко. Вони звернули увагу на важливість розвитку малого і середнього бізнесу в умовах трансформації економіки України.

На конференції заслухали 20 доповідей. Кожне дослідження було актуальним. Учасники засідання мали багато запитань.

Тематика форуму викликала жвавий інтерес серед студентської молоді, а це спонукає до оптимістичного висновку про те, що вже незабаром до керівництва вітчизняними компаніями придуть професійно підготовлені та патріотично налаштовані менеджери.

Триває Атестація знань

У Тираспольській філії Міжрегіональної Академії управління персоналом пройшла підсумкова державна атестація студентів — бакалаврів обліку й аудиту, бакалаврів менеджменту. Викладачі відзначили неабиякий рівень підготовки випускників, які отримали чудові професійні знання з обраної спеціальності.

Вітаємо з перемогою

Команду з міжнародного гуманітарного права Міжрегіональної Академії управління персоналом у складі Катерини Манакової, Наталі Перепелиці, Сергія Тулякова (див. на знімку), а також їхнього керівника, старшого викладача кафедри Міжнародного права та порівняльного правознавства Ларису Савчук, які посіли третє місце в національному конкурсі з міжнародного гуманітарного права серед юридичних факультетів вищих навчальних закладів.

АННОТАЦИИ

Георгий ЩЁКИН

***Законы мировой истории
и социальной динамики***

В статье проанализированы принципы смены религиозно-этических парадигм, социокультурных циклов, форм государственного правления, видов государственной власти, идеологических типов в их взаимосвязи с формами производства, зависящие от изменения базовых ценностей в обществе.

Бахман Тахериян МОБАРАКЕ

***Исламская Республика Иран:
диалог между цивилизациями
и борьба с терроризмом***

Кратко очерчены основные принципы внешней политики Исламской Республики Иран, направленные на диалог между цивилизациями и культурами, развитие сотрудничества, создание обстановки доверия и устранение напряжения на международной арене.

Валентин ЛЫСЕНКО

***«Оскомина агрессии», или
Необходимость неинституциональной
трактовки роли средств массовой
коммуникации в противостоянии
терроризму***

Функционирование средств массовой коммуникации в предупреждении терро-

ризма и противодействию ему провоцирует споры и неоднозначные суждения. Важно правильно оценить роль СМК в формировании общественного мышления, форм и способов его взаимодействия с государственными и надгосударственными институтами в условиях кризисных явлений, сопровождающих становление глобального информационного пространства.

Людмила ГУРЧ

***Мобильность студентов
и профессорско-преподавательского
состава как фактор
повышения конкурентоспособности
высшего образования
Украины в европейском
пространстве***

Проанализирован важный фактор повышения качества высшего образования в Украине — создание системы мобильности студентов и профессорско-преподавательского состава, предложены модели его реализации.

ANNOTATIONS

George SHCHOKIN

The laws of world history and social dynamics

Principles of religiously-ethics paradigms change, sociocultural cycles, forms of state rule, types of state authority, ideological types in their intercommunication with the forms of production, depending on the change of base values in society are analyzed in the article.

Bakhman Takheriyan MOBARAKE

Iran Islam Republic: dialog between civilizations and fight against terrorism

Basic principles of foreign policy of the Iran Islam Republic are briefly outlined in the article, directed on a dialog between civilizations and cultures, development of collaboration, creation of situation of trust and removal of tension on an international scene.

Valentine LYSENKO

«Aggression soreness of the mouth», or Necessity of neoconstitutional interpretation of Mass Media role in opposition to terrorism

Functioning of mass media in the warning of terrorism and its counteraction provokes disputes and ambiguous opinions. It is important to estimate correctly the Mass Media role in forming of public thought, forms and methods of his co-operation with state and super state institutes in the conditions of the crisis phenomena, which are accompanying the formation of global informative space.

Ludmila GURCH

Mobility of students and faculty advisors as a factor of competitive increase of Ukraine higher education in European space

In the article the important factor of higher education upgrading in Ukraine is analyzed – the creation of the student's and faculty advisors» mobility system, and the models of its realization are offered.

لمحة موجزة

جرجي شوكين

أوقات الترخيص العالمي و الديمقراطية الإجتماعية

يقدم المقال تحليلاً لمبادئ تغيير التوابع الأخلاقية – للدينية و الحوريات الإجتماعية و أشكال إدارة للدولة و أنواع أنظمة الحكم و نمذج الإيديولوجيات و ارتباطها بأشكال الإنتاج و المنطقة بتغيير القيم الأساسية للمجتمع.

بنايمان طاهريان مبراني

للجمهورية الإسلامية الإيرانية: حوار الحضارات و النضال ضد الإرهاب

يعرض المقال بصورة موجزة لمبادئ الأساسية للسياسة الخارجية للجمهورية الإسلامية الإيرانية، الموجهة إلى الحوار ما بين الحضارات و الثقافات و تطوير التعاون و إقامة جو الثقة المتبادلة و إزالة العقبات التي تؤثر للعلاقات على الساحة الدولية.

فالينتون نيسونكو

"سلم الإرهاب" أو ضرورة إعادة صياغة دور وسائل الاتصالات الجماهيرية

في مواجهة الإرهاب

أن توظيف وسائل الاتصالات الجماهيرية في تنبيه الإرهاب و مراجعته بأثر جدلاً و آراء مختلفة، فالأهم هو التقييم للصحيح لدور وسائل الاتصالات الجماهيرية في بلورة الرأي العام و أشكال و وسائل تأثيره إلى جذب للدوائر الحكومية و للغير حكومية في ظروف ظاهرة الأزمات، المواكبة بإقامة فضاء معلوماتي – أخبائي هولمي.

لوسميلا خورثش

نظام (mobility) سرعة و سهولة نشاط الطلبة و الطاقم الدراسي – عامل

هام لرفع القدرة التنافسية للتعليم العالي الأوربي

يتناول المقال تحليل أحد العوامل المهمة في رفع جودة للتعليم العالي في لوكرانيا – بإقامة نظام سرعة و سهولة نشاط للطلبة و الطاقم الدراسي. يقدم مؤلف للمقال اقتراحات، بماذا في إطار هذا النظام.

简介

肖肯 - 格奥尔格

社会进程和世界历史的规律

在文章中具体地分析了民族宗教范式接班人的原则，周期文化，国家形势的方向，国家党派的方式及思维意识中他们的相互关系和出现的形势都全部取决于社会上基本价值的改变。

毛巴拉克 - 巴赫曼 - 塔黑利亚

伊斯兰共和国伊朗：恐怖斗争和文明之间的对话

文章中简短地写了伊斯兰共和国伊朗对外政治的基本原则，在文化及文明对话之间上的发展合作方向，以及在国际场所中建立信任环境及消除紧张状态。

雷欣考 - 瓦列金

《使人非常厌烦的侵略》，或者说明对恐怖主义反对面广泛联系方法的新原则的角色

广泛联系方法所发挥的作用警告了恐怖主义及给他反作用地激发角逐和多层意义的决裂。重要的是正确地对在社会思维形式上广泛联系方法角色的评价，他的方式及特点的相互影响同国家的和国家以上研究院在条件上急剧变化的影响，伴随着生成全球的信息空间。

古丽赫 - 刘德米拉

学生的机动性及专业教师组成是乌克兰在欧洲区域提高高等教育的质量特点的事实

文章中具体分析了重要的事实，在乌克兰提高高等教育质量——建立学生的机动性及专业教师组成的系统，并将提议模式变成现实。